

LEO MEURMAN

WAGGEL

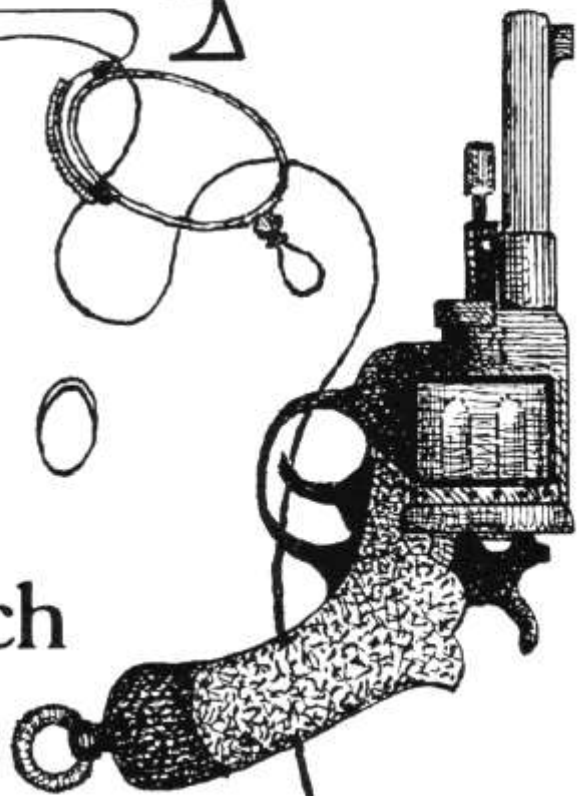
SÖKARE

SJUK-
LING

och

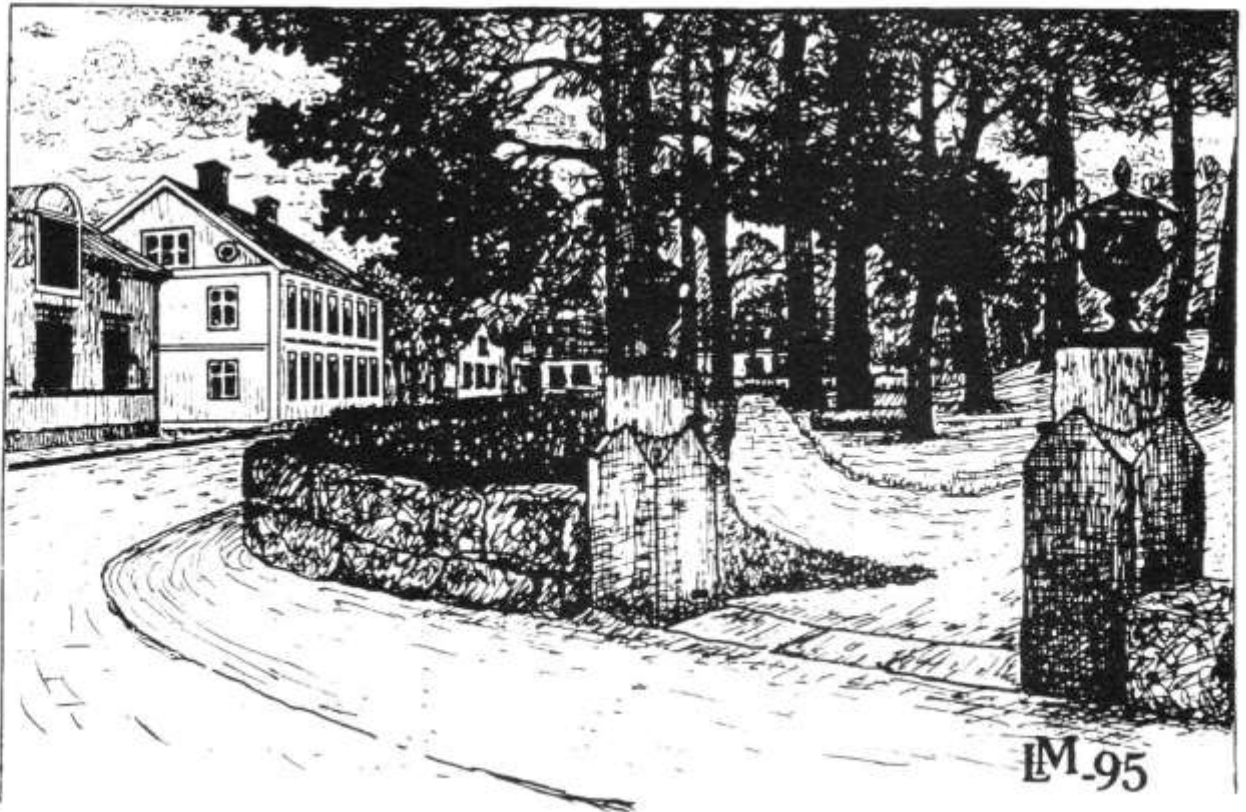
DJURVÄN

IVAN AGUÉLI

SÖKARE, SJUKLING OCH DJURVÄN

LEO MEURMAN

Ivan Aguélis barndomshem i Sala. Huset med gatufasaden med sju fönster i första och andra våningsplanet byggdes efter stadsbranden 1880. Byggnaden revs 1963 och området ersattes av modern bostadsbebyggelse.

Ivan Aguélis grav finns numera, sedan hans stoft överförts från Spanien 1981, på kyrkogården till höger ett 10-tal meter söder om koret i Kristina kyrka.

Förord

Ivan Aguélis liv innefattar en märklig, förvirrad utveckling av människonaturen utan bestämbar inriktning. Man kan inte hävda att han framstår som en helt sympatisk medmänniska i historiens ljus. Man kan inte heller påstå att han var ett oförstått geni, som blev offer för samtidens trångsynta behov av egen självhävdelse.

Egentligen skulle **djurvän** stå inom citationstecken för att ange det något tveksamma i detta epitet. Inom djurvännernas krets framträder likväl så många fasetter att det inte finns någon möjlighet att sakligt definiera begreppet. Fenomenet djurvänskap kan således ta sig många, ibland groteska uttryck, på vilka det kommer att ges en del exempel i denna framställning.

Avståndet mellan IA:s levnadslopp och nutiden är ännu för kort för att möjliggöra en helt rättvis bedömning, huruvida han var så stor och genial som vi gärna vill tro - denne son av en sträng fader och en till självutplåning mild moder, på vilkens solidaritet och medkänsla han profiterade under hela sitt medvetna liv.

Det arbete, ur vilket undertecknad hämtat den huvudsakliga inspirationen till denna, lilla framställning över några karaktärsdrag hos den märklige Sala-sonen, är monografen "**IVAN AGUÉLI, människan - mystikern - målaren**" (1940-41) av fil.dr. **Axel GAUFFIN**. Detta, utomordentligt imponerande verk är utan tvekan den viktigaste kunskapskällan om Ivan Aguéli som finns.

Cirka halvdelen av nämnda verk i tvenne band, har Gauffin ägnat åt upptryckningen av den brevproduktion, varav de flesta av Aguélis egen hand, som dessbättre finns bevarad. Det ligger åratals arbete bakom insamlandet och sedan i många fall översättningen, vanligen från franska till svenska, av dessa brev.

Axel Gauffin har inte sparat någon möda för att söka återge breven så nära originalskriften som möjligt utan att behöva avbilda dem i faksimil - annat än i enstaka undantag. När det gäller de arabiska texterna och den islamska religionen har Gauffin fått hjälp av sin vän, **Henrik Samuel NYBERG**, professor i semitiska språk vid Uppsala Universitet. Han har dessutom låtit författarinnan och indienkännaren Fia Öhman granska beskrivningen av Aguélis indiska äventyr.

Undertecknad har naturligtvis också läst **Torbjörn Säfves** "Ivan Aguéli, en roman om frihet" (1981). Denna bok är, som ju titeln anger, en **roman** och som sådan **inte** avsedd att granska Aguélis liv i verkligheten. För att rätt kunna uppskatta Säfves bok, bör läsaren dessförinnan ha inhämtat de materiella huvuddragen i Aguélis levnadshistoria.

Jag har försett den här lilla skriften med ett antal bilder. De flesta av dessa har jag framställt själv, huvudsakligen i form av tuschteckningar. Ett flertal av dessa är kopior av svart-vittonade, tryckta bilder (bl.a. fotografier) för att förtydliga budskapet eller markera vissa drag. En del illustrationer är avsedda att belysa och möjligen komplettera intrycket av en dramatisk episod. Dessutom har jag ritat några figurer för att illustrera diskussionen om närsynthet.

Som framgår av titeln har jag försökt bedöma många av Aguélis livsyttningar ur **medicinsk synvinkel**. En sådan analys har - enligt vad som är mig bekant - inte gjorts tidigare. Det finns säkert ytterligare möjligheter att anlägga medicinska perspektiv på denne märklige mans biologiska kontur.

Jag har inte gjort någon konstteoretisk analys av Aguélis verk. En utomordentlig sådan har skrivits av Fil.dr. **Erik BLOMBERG**: "Svenska målarpionjärer", 1959. Under kapitelrubriken "Ivan Aguéli och hans konstteori" gör Blomberg en djupgående utredning av Aguélis teoretiska och praktiska konstutövning. I en inledande mening tycks Blomberg ha fångat disharmonien i denna: "Det råder, åtminstone skenbart, en egendomlig inkongruens mellan Aguélis liv och hans konst".

Endast, då det synes föreligga ett samband mellan ett specifikt beteende hos Ivan Aguéli och något av hans verk, har jag kommenterat enstaka tavlor ur konstteoretisk eller konstformalistisk synpunkt.

Sala 1996

Leo Meurman
Med.dr.

Förord till andra upplagan

Sedan föregående upplaga av år 1996 tagit slut, vill författaren endast framhålla att den nya skiljer sig från den föregående genom ett "behändigare" format och smärre ändringar i text och bilder. Förhoppningsvis har budskapet härigenom blivit tydligare.

Jag vill också passa på att gottgöra en försummelse vid den första upplagans tillkomst, nämligen att framföra ett stort tack till konstnärsvännen Acke Oldenburg för hans stimulerande stöd under skriftens tillkomst samt till min hustru Kristina för hennes granskning av manuskriptet. Till sist ett varmt tack till Marie Öhlund för hennes konstnärliga databehandling av text och bilder, vilket givit framställningen en formskön image.

Sala i juni 1998

Leo Meurman
Med. Dr.

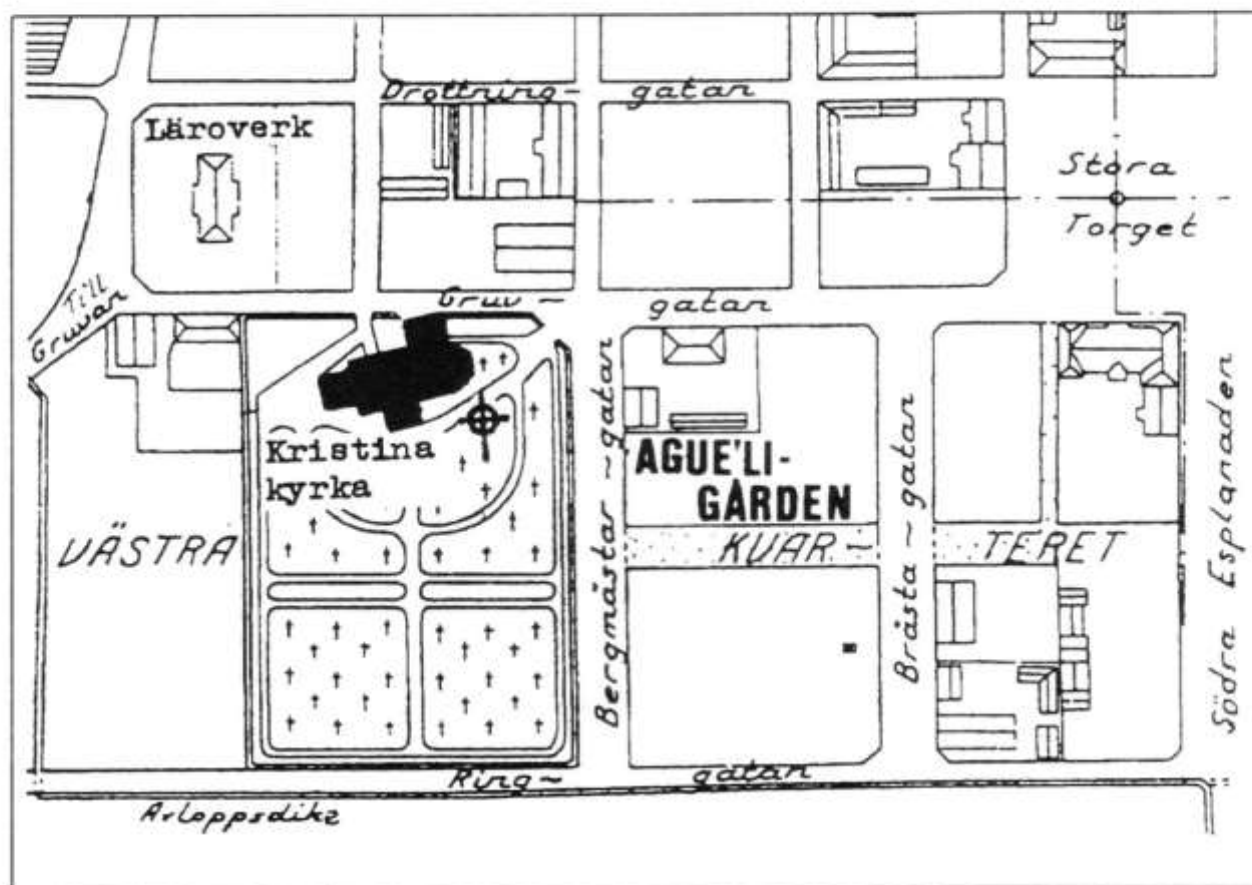
Den tyranniske fadern

Ivan Aguélis (IA) farfar hette Isak Moberg och var bondson i Bottnaryd, Jönköpings län. När denne skrevs in vid läroverket i Jönköping, skall rektorn ha föreslagit en ändring av släktnamnet till **Agelii**. Det finns olika teorier om orsaken till detta namnbyte. Det *kan* ha varit fråga om ett försök till latinisering, t.ex. med yrkesbakgrund. Isak var ju bondson och då kan man tänka sig att man utgick från substantivet **ager** - åker. Här finns ju också en diminutivform, **agellus**. Med **i** på slutet bör det vara en genitiv. Men även sådana har använts i namnformer.

Förf. gör emellertid inte något som helst anspråk på att ha löst denna namnfråga.

Isak avancerade med tiden till länsman. Han dog 1874. Hans son, Johan Gabriel Agelii, föddes den 5 april 1821.

Johan Gabriel utbildades först vid Brogårdens veterinärinrättning i Skara och därefter vid Veterinärinstitutet i Stockholm, varifrån han avgick 1844 utan att avlägga någon examen.

Utsnitt (västra kvarteret) från plankarta över Sala vid sekelskiftet 18-1900. Aguéligården ses mitt emot Kristina kyrka vid dåvarande Bergmästargatan, numera Aguéligatan. Ivan Aguélis slutliga vilorum, anlagd 1981, är markerad med ett gotländskt ringkors.

Han betecknas likväl som veterinär i Sundhetskollégii matriklar. Efter att först ha haft tjänst som veterinär och stallmästare vid Gysinge bruk hade han arbetat i Nora och Kumla, när han 1859 flyttade till Sala, där han var bosatt livet ut.

Det finns uppgifter om att IA:s far - veterinären - av mindre respektfulla människor kallad "stallmästaren", Johan Gabriel Agelii, var en hård och brutal människa. Han hade "avverkat" tvenne hustrur, innan han 1867 gifte sig med IA:s moder, *Anna Kristina Nyberg*, född den 18 augusti 1838, från Vika församling i Dalarna. Hon var vid tiden för giftermålet 28 år gammal och hennes make 46. Paret fick endast ett barn, sonen John Gustaf, som föddes den 24 maj 1869.

Det berättas vidare att stallmästare Agelii, när han "var vid det lynnet" - och det skall han ha varit ofta - lät sin ondska gå ut över de djur han fått att behandla. Ljudet av sparkar och slag, vilka veterinären skall ha undfägnat djuren med - sannolikt mest hästar - i sin behandlingslokal, vid dåvarande Bergmästargatan, intill Kristina kyrka i Sala, skulle ha hörts till granngården, där IA lekte med sina kamrater. IA skulle på detta sätt redan från späda ålder ha insett betydelsen av att skydda de oskyldiga djuren mot människans brutala övergrepp.

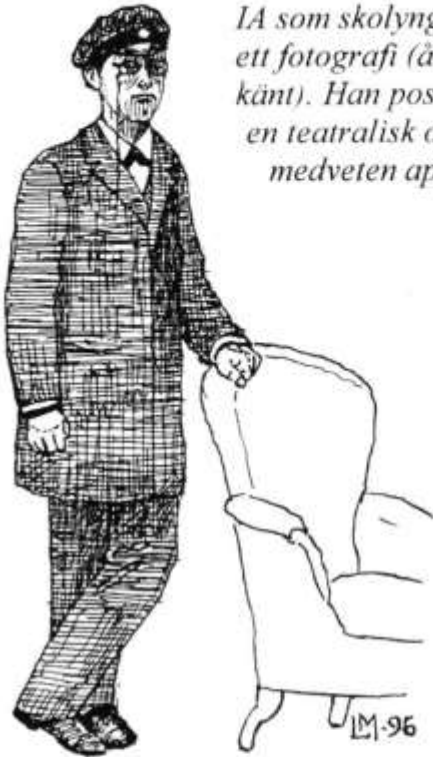
Hur hjärteknipande dessa uppgifter om faderns grymhet än må vara, kan den framberättade djurmisshandeln inte med någon större grad av sannolikhet läggas till grund för IA:s sedermera visade engagemang som djurens vän. Det är i detta sammanhang nyttigt att erinra om att veterinärer, "djurläkare", oftast oförskyllt, åtnjöt missaktning från allmänhetens sida, särskilt i äldre tid. Man såg vanligen i veterinären en grovkornig och hänsynslös person, som varken kunde eller ville göra sjuka djur någon tjänst genom behandling utan endast med yxhammaren i bagaget skoningslöst klubbade ihjäl den sista kon så att blodet forsade ur den krossade skallen.

Lärdomens krokiga väg

Förf. har inte kunnat spåra några säkra uppgifter om John Ageliis förberedande skolor.

Men utan tvivel var emellertid IA:s fortsatta skolgång problemfylld. Han kom att besöka en lång rad läroanstalter med början, som 10-åring, i allmänna läroverket i Sala - beläget endast ett stenkast från hemmet i staden. De, som försökt utforska dessa lärdomsår, då barnet-gossen gled över till ynglingen-mannen, har hävdats att IA redan tidigt skulle ha lidit av *ned satt hörsel*, vilket självfallet - om uppgifterna är riktiga - måste ha inverkat menligt på kunskapsinhämtandet, när detta var beroende av det talade ordet.

August Hahr, sedermera konstprofessor, jämnårig med IA, uppger i sina minnen från sin egen skoltid i högre allmänna läroverket i Västerås att IA, som gick i samma klass, uppenbart led av försvagad hörsel och därför hade svårt att följa undervisningen. Man finner emellertid inga säkra uttalanden från IA själv om nedsatt hörsel som orsak till dåliga skolresultat. Men Hahr anför också i sina minnen att IA var en mycket nervös och bisarr yngling, varför en

IA som skolyngling, efter ett fotografi (årtalet ej känt). Han poserar med en teatralisk och självmedveten apparition.

eventuellt försvagad hörsel, i varje fall inte ensam, kan förklara de i vissa fall påfallande magra studieresultaten under skoltiden.

Man kan likväl tänka sig, att den av Hahr noterade hörselnedsättningen hos IA kan ha varit *temporär och godartad*. Det kan, för att ta *ett* exempel, ha varit fråga om ansamling av öronvax i yttre hörselgången med följderna att en s.k. *vaxpropp* bildas. Denna kan stänga av luftförbindelsen mellan yttervärlden och trumhinnan. Den drabbade blir då lomhörd på det "avstängda" örat under längre eller kortare tid. När så vaxproppen försvinner spontant eller genom mekanisk bearbetning, återkommer hörselförmågan i full utsträckning.

En permanent och i betydande grad nedsatt hörsel, borde ju vara ett besvärande hinder framför allt, när man försöker inhämta färdigheter i främmande tungomål. IA, som för övrigt inte kan

sägas vara särskilt återhållsam med uttalanden beträffande sina lekamliga och psykiska skröpligheter, har inte heller i detta avseende anfört några svårigheter på grund av hörseln. För den språkmänniska han otvivelaktigt var, torde det vara lika angeläget som för en musiker att ha en god hörsel.

Om nu IA verkligen skulle ha haft en mera bestående hörselskada redan vid unga år, så borde denna i första hand vara en följd av upprepade inflammationer i mellanörat. Sådana sjukdomsperioder passerar minsann inte utan dramatiska symtom med framför allt smärtor - "örsprång" - feber och allmän sjukdomskänsla. Ätminstone fadern, som ju hade biologisk bildning, borde ha förstått vad som var å färde. Men, om inte han - hårdför som han enligt traditionen var - brydde sig om saken, så fanns det ju förvisso "vanliga" läkare i trakten, som kunde konsulteras!

Förutom det som ovan sagts, måste en brevuppgift från IA till modern av följande lydelse, förefalla mer än märklig, om den skulle komma från en permanent hörselskadad person: "Det går mycket bra att förstå franskan, sådan den talas i Paris. Jag har inga svårigheter att meddela mig. Någon förlägenhet för språket kommer jag aldrig uti i Paris" (Brev den 1 maj 1890). När detta brev skrevs, hade IA vistats i Frankrike endast i två veckor och han hade sannolikt inte konfronterats med franska språket "naturelle" tidigare.

Vi kommer att få anledning återkomma till IA:S hörselproblem längre fram. Men redan på detta stadium kan man konstatera att IA **inte** led av någon *permanent* eller *progressiv* hörselnedsättning sedan barndomen.

Skolan fortsätter

Efter tre terminer i Västerås, där IA började vårterminen 1883, har han nått goda kunskaper i historia, geografi och naturlära, men dessvärre har han fått underkänt i matematik och franska, *det språk som sedermera skulle bli hans andra modersmål!*

IA:s lärdomsodyssé fortsätter därefter från Västerås till Falun. Det påstås att det skulle ha varit IA:s far, som bedömt de nyssnämnda studieresultaten i Västerås som så otillfredsställande att ett byte av skola måste anses nödvändigt. Att valet nu föll på Falun kan troligen ha haft samband med att fru Agelii hade släkt och vänner där. Naturvetenskapen tycks nu ha blivit IA:s stora intresse och det är möjligt att han vid denna tid börjat få mera stadga i sitt kunskapsinhämtande.

Efter vårterminens slut 1886 lämnar IA emellertid även Falu läroverk, fortfarande med underbetyg i franska och matematik - men med litet **a** i naturkunnighet! Återigen är det tydligen fadern, som anser att lärdomsresultaten är så magra att ett nytt skolbyte bör ske.

Denna gång går resan till Visby. Vad som ligger bakom detta val är höljt i dunkel. En skolkamrat till IA, sedermera kapten Tor Sillén, ger i sina "Minnen från skoltiden av Gotlänningar" (1930) i några meningar en bild av nykomlingen hösten 1886: "Inför lärarna redde han sig dåligt, de trodde han var dum, men i somliga avseenden var han långt kommen. Han hade starka muskler, men var ändå ingen gymnast, hade glasögon, fin skär hy som en flicka och rodnade mycket lätt."

Andra skolkamrater i Visby vittnar om IA:s stora intresse för botaniken och att han ivrigt samlade växter i ett stort herbarium.

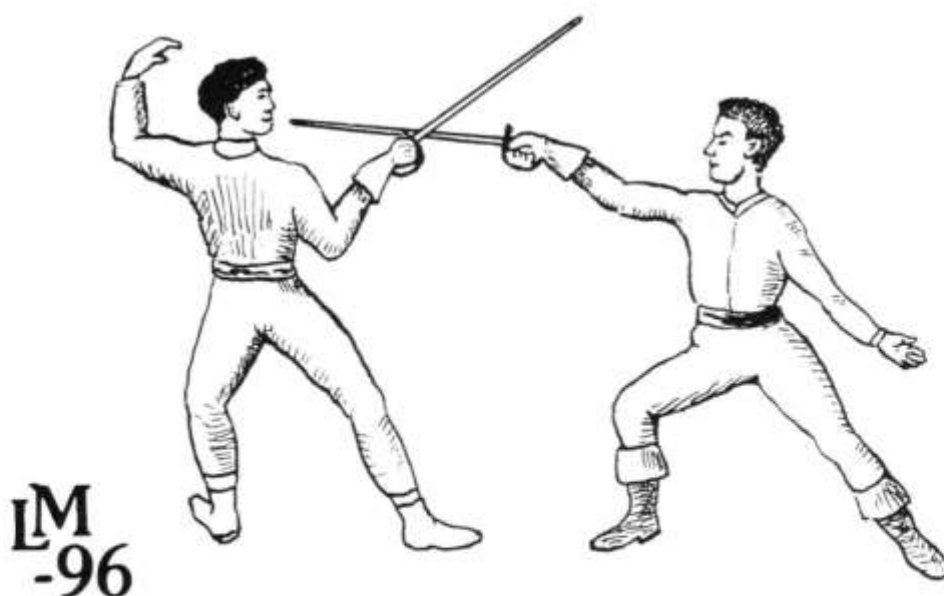
IA visar under sin Visby-tid också påfallande intresse för Strindberg. Han diskuterar dessutom ofta om mystik samt ockulta företeelser. Men lärarna skall ha funnit den egendomliga eleven omöjlig för vidare studier - dock troligen inte alla! Han erhöll ju stort **A** i botanik och hans herbarium med gotländska salixarter kom sedermera genom moderns förmedling att skänkas till Naturhistoriska riksmuseet. F.ö. fick IA dessvärre genomgående sänkta betyg, varav fyra underbetyg, samt slutligen i *uppförande B* - en synnerligen allvarlig markering!

Men det verkar som om fadern, stallmästaren, veterinären, inte gav upp i första taget. Eventuellt kände han till eller hade möjligen hört talas om Praktiska arbetsskolan för barn och ungdom i Stockholm och där blev IA inskriven hösten 1888. En av skolkamraterna var Axel Erdmann, som också hade konstnärsdrömmar och skulle behålla sitt vänskapsförhållande till IA. Erdmann blev sedermera en högt uppburen Stockholms-målare.

IA bodde under denna Stockholms-vistelse vid Frejgatan 36 i Vasastaden, en stadsdel som vid denna tid höll på att växa fram i huvudstaden. Stora gatuarbeten och nybyggen pågick då i den nära omgivningen av IA:s bostad och han fascineras av landskapets förändring, vilket ger honom inspiration till att teckna suggestiva bilder av nakna brandgavlar och blivande gator, som konvergerar mot horisonten.

Något kontrollerbart, kunskapsmässigt resultat av IA:s vistelse vid "Palmgrenska skolan", har inte påträffats. Rektor Karl *Edvard* Palmgren (1840-1910) var redan vid tiden för IA:s vistelse vid ovannämnda skola känd för sin kamp för s.k. samskola med mottot: "ingen skillnad mellan könen och valfrihet i fråga om ämnen". Men ingenting av dessa idéer tycks ha avsatt några spår i IA:s sinnelag!

Under detta studieår i Stockholm blir IA bekant med swedenborgpastorn A. Bojesen, som bor i närheten (Observatoriegatan 22). Det var genom pastorns son, Einar, som bekantskapen inleddes och IA fick i det Bojesenska hemmet tränga in i Swedenborgs mystiska läror, vilka tilltalade honom högeligen. IA kunde också vid denna tid förkovra sig i sabelfäktningskonst med Einar som sparring-partner. De tampades av och till på någon innegård i Vasastaden.

Einar Bojesen och Ivan Aguéli övar sabelfäktning i Vasastaden i Stockholm 1889. Detta var - såvitt man vet - den enda "sport" som IA ägnade sig åt.

Under sommaren 1889 vistas IA på Gotland och gör bl.a. botaniska exkursioner. Överresan skedde den 9 juni. Han börjar nu också måla i olja - enligt bestämda uppgifter för första gången i sitt liv. Richard Bergh och Karl Nordström skall ha givits tillfälle att inspektera dessa förstlingsarbeten och givit dem högsta beröm. Om så varit fallet, är det väl ganska lätt att förstå att den sökande, unge mannen kände sig utvald av en högre makt att bli konstnär.

Flera av dessa Visby-studier i olja ingick i doktor Carl Fribergs Aguéli-samling i Sala.

Nomen atque omen

Under hösten 1889 har IA på ett skissblock den 15/10 antecknat en signatur med kyrilliska bokstäver. Tolkningen av denna skrift innebär att IA sannolikt då för första gången använder förnamnet **Ivan**.

Det skall emellertid genast sägas, att IA inte var konsekvent vid bruket av vare sig för- eller efternamn. Under den första tiden i Frankrike undertecknar han sina brev med omväxlande **John** och **Johan**. Efternamnet har vid denna tid variationerna **Agélii** och **Agéli**. Det är mycket svårt att fastställa tidpunkten, vid vilken han mera strikt brukade det ovan nämnda, ”nya” förnamnet, **Ivan**. IA tillämpar även olika stavning av detta: för det mesta **Ivan** men understundom **Iwan**.

Med rysk-kyrilliska bokstäver skrivs Ivan på följande sätt: **Иванъ**

och översättes i ett rysk-svenskt lexikon till **Johan**. Man behöver därför inte ta till alltför djupgående, psykologiska förklaringar till IA:s byte av förnamn. Det kan helt enkelt ha varit så, att han funnit att översättningen av sitt dopnamn till ett för honom okänt språk klingat starkare och respektfullare än det invanda. Det är väl inte otänkbart att en svensk med t.ex. förnamnet *Vilhelm* kan tycka att det franska **Guillaume** medför större pondus.

Beträffande IA:s familjenamn, så använder han, som syns härövan, efter ankomsten till Frankrike, **e** med *accent aigu*, vilket ger ett ”franskt” intryck, något som troligen var avsikten. När IA sedan utvidgar bokstavsantalet och skriver *Aguéli*, är detta mera kryptiskt. Det sägs att han ville ha sitt efternamn uttalat **ageli** och detta var ju möjligt med enbart **é**, som då skulle ljuda som *e* i det svenska verbet *se*. I det franska verbet *guérir* - bota - uttalas ju **ué** som nyssnämnda **e** i *se*. Kombinationen **ué** i stället för **é** kan synas onödig men möjligen sammanhänga med hans vetskap om i Frankrike befintliga namnformer, t.ex. målaren Guérin. Denne Pierre Narcisse G. (1774-1833) var ju lärare till den av IA avgudade Eugène Delacroix (1799-1863).

Det enda som bör tilläggas i detta sammanhang är att IA:s signatur på tavlorna också varierar från oläsbara kråkfötter (framför allt på en del teckningar) via **Aguéli** till **A-li**.

I slutet av sitt liv kommer IA ännu en gång att byta tilltalsnamn. Vi återkommer till detta senare.

Flykten till Europa

Under våren 1890 finner vi IA åter i Visby. Det anses att det var nu slutstriden mellan far och son avgjordes till den senares fördel. Den "stränge" fadern skulle således till sist ha givit upp sitt motstånd mot IA:s heta önskan att bli konstnär.

Den 17/1 1890 avlider IA:s halvbror Julius, om vilken händelse han får telegrafisk underrättelse till Gotland. Men IA underlåter att resa hem till begravningen.

Detta IA:s handlingssätt är givetvis stötande, men den från olika håll antydda dragkampen mellan far och son känns likväl inte övertygande som motiv. Att stallmästaren, som vi tidigare sett, gör stora ansträngningar för att skaffa sin son en god, boklig bildning och en examen kan väl rimligen inte ses som ett utslag av tyranni! Och sonens varierande studieresultat kan ju inte skäligen ses som någon form av passivt motstånd mot faderns "lärdomsförtryck". I så fall måste IA ha varit *korkad*. Och det är, minst sagt, ett osannolikt antagande!

I stället kan sakernas utveckling ses på ett helt annat sätt. Genom att IA kom att vistas vid ett flertal läroanstalter, ibland på mycket långt avstånd från hemmet, fick han - säkerligen oavsiktligt - möjligheter till egen personlighetsutveckling utan ständig uppsikt av far och mor. Det är å andra sidan naivt att föreställa sig att IA:s föräldrar inte var medvetna om att de fått en son med högst abstrusa egenskaper. Föräldrarnas åtgärder för att komma till rätta med sonen John präglas tydligt av uppfostrares traditionella dilemma: påtryckningar, blandade med löften om belöning. Generellt sett var IA:s barn- och ungdomstid således *ovanligt privilegierad*.

Man torde därför utan överdrift ha rätt att också betrakta unge John som ett *bortskämt* barn.

Det är, i enlighet med synsättet om "dragkampen" mellan far och son, i Visby som IA anser sig ha fått formell sanktion från hemmet att resa ut i världen för att ägna sig åt konsten. I ett brev tillbaka till Sala, skrivet den 27 februari 1890, heter det: "Kära föräldrar! Jag kan ej säga hur tacksam jag är Eder för er vänlighet, o. skall jag genom tråget rastlöst arbete i främmande land bevisa eder min tacksamhet".

IA betonar i detta, något uppstyltade brev att *studietiden* i främmande land är betydligt kortare än här hemma och att **kostnaderna** är lägre. Dessutom är **klimatet** gynnsammare och man har ett *rikare andligt liv* omkring sig!

Han anför i brevet att han skaffat pass för länderna Tyskland, Ryssland, Frankrike, Holland och Spanien. Men hans avsikt är likväl att i första hand resa till *Spanien*. Men han vimsar ganska mycket om resrutten och färdmål.

Den 27 februari 1890 - samma dag som brevet till föräldrarna är daterat - utfärdar landshövdingen på Gotland respass, ställt på Paris. Det kostar 4 kronor.

IA lämnar nu Sverige för första gången.

La Douce France

Men vår *världsmedborgare* landar *inte* i Spanien utan i **Frankrike**. Möjligen är detta endast en tillfällighet (passet var visserligen utställt på Paris), eller också är det *ödet*, som spelar in?

IA stiger i land i Le Havre den 15 april 1890. Redan nästa dag skriver han ett brev till sin mor: "Kära Mamma! I går kl 11 f.m. kommo vi in till Havre." Därefter följer tillgjorda, högtravande och svulstiga omdömen om det nya landet: Alla färgskiftningar är överdådiga; han känner sig aldrig bortkommen, ängslig eller förvirrad utan är lugn, glad, fri och lycklig. Allt är snyggt, fint, putsat, propert, hyggligt, stilfullt och smakfullt. Människorna är vackra, mörka, magra, fina med energiska ansikten. De har i allmänhet en lugn, ledig och vinnande hållning. "T.o.m. grovarbetarne hava ett visst drag av ädelhet i sitt utseende."

Han påstår vidare att två ansiktstyper, som han funnit vara vanliga i Sverige, helt saknas här - i varje fall tydligen i Havre: "Det är människor av den där eskimåt看 typen med klotrunt huvud och en stor grov mun mitt i ansiktet, potatisnäsan och otydlig panna, samt den pösande, dryga översittartypen. Jag har inte sett en enda med högdragen och dryg uppsyn, men ingen med ödmjuk, krypande min häller; utan det synes utanpå, att de äro medvetna om att de äro människor men också att de hava aktning för andras människovärde."

Ett försök till rekonstruktion av de tvenne ansiktstyper, som IA i brev till sin mor (15/4 1890) anser vara vanligast i Sverige. T.v. "eskimåtypen" och t.h. "översittartypen".

Man får väl anta att adressaten, eller hennes närmaste omgivning, inte kände sig träffad av den i brevet från Havre omnämnda "eskimåtypen", som enligt IA var så vanlig i hans fosterland!

Det är inte omotiverat att fråga sig, varför brevskrivaren producerar denna högtravande, uppstyltade lovsång över ett främmande land, i vilket han knappt ännu har vistats mer än ett dygn! Det ligger givetvis nära till hands att anta, att han vill imponera på sina småstadsbundna föräldrar och släktingar.

Men snart är IA i Paris. I brev till modern därifrån den 24 april 1890 skriver han: "Nu skall inte mamma vara ängslig för att jag är sjuk och framför allt inte för att jag är i Paris. Att vara

sjuk i Paris har intet annat förskräckligt med sig, än att det kostar något mera än under vanliga förhållanden." Litet längre fram i brevet, säger han, att, då han "sedan blev allvarsamt sjuk", blev han omhändertagen av vänliga landsmän, bland vilka man finner bl.a. konstnären Carl Trägårdh, som erhållit ett slags uppdrag av Richard Bergh att ta hand om nykomlingen i främmande land. En av de övriga, vänliga landsmännen var tursamt nog läkare.

Brevet fortsätter sedan med en bön om *pengar*: --"mamma måste inverka på pappa, att han hjälper mig med utgifterna för sjukhjälp." --"Han har lovat detta en gång." IA säger sig nu ligga kvar på hotellet och att sjukdomen ej är farlig men måste skötas noga för att ej bli tyfoïd-feber. "Bed pappa om 150 kr. Vanliga svenska pengar i vanl. assureradt brev, adresserat till Mr Johan Agélii, Artiste-Peintre, 2 Rue Racine, (Hotel des Étrangers), Paris".

I en efterskrift till ovannämnda brev ältar IA sin begäran om pengar i flera tonarter och påminner modern bl.a. om att han, med hänvisning till tidigare utfästelse av fadern, likväl skulle ha fått pengar i maj månad. Men han behöver dem nu - *så fort som möjligt!*

Det skall sägas redan här att, under hela IA:s fortsatta levnad är ett ständigt återkommande tema i hans brev en begäran om pengar.

Anarkism

Nästa brev, dagtecknat redan den 1 maj 1890, är av en längd (c:a 800 ord), som IA sedermera ofta brukat för sina epistlar - och ändå är en del av dokumentet i detta fall avlägsnat. I brevet försäkrar IA sin mor att han nu är frisk. Han har heller inga svårigheter med språket (sic!). IA lämnar vidare ingående uppgifter om priser på restauranger och kläder och han betonar, hur viktigt det är att vara med på utställningar - salongerna - i Paris. Men det kostar naturligtvis pengar! Det gör också den konstskola han bevisar, 30 francs i månaden. Han försäkrar sin mor om att parisarna verkligen uppskattar hederligt arbete. Han hävdar att 99 % av Paris arbetar - endast 1% roar sig!

I slutet av brevet finns emellertid en upplysning, som visar att IA redan nu börjat agera i anarkistiska tankebanor: IA meddelar nämligen att, samma dag som detta brev skrivs, d.v.s. den 1 maj 1890, väntar man oroligheter i Paris! Efter denna, kortfattade uppgift är brevets nedre kant bortriven. Möjligen fanns här några närmare detaljer om den politiska situationen i Frankrike, vilka bedömdes som ömtåliga och av modern (eller fadern!) därför undanskaffades.

Förf. vill bara påminna om att på 2:a internationalens kongress i Paris 1889 - d.v.s. det år, under vilket man firade 100-årsminnet av den stora revolutionen - beslutades att, f.o.m 1890, den 1 maj skulle vara arbetarrörelsens internationella mönstringsdag.

De politiska förhållandena i Frankrike vid denna tid var spända, även om presidentmakten med den sittande presidenten, **Sadi Carnot**, i betydande mån återvunnit sin auktoritet. Men det var ju också, som nyss antytts, första gången man skulle demonstrera den 1 maj!

Sedan Fransk-Tyska kriget 1870-71 och Tredje republikens födelse pågick en ständig kamp mellan rojalister, republikaner, klerikala och kommunister-anarkister. Samtliga av de nämnda fraktionerna (det fanns förvisso flera!) var beredda att använda våld för främjandet av sina politiska intressen. Givetvis var det i första hand *kommunisterna*, som var militanta. Inom denna, radikala gruppering finner vi också *anarkister* och syndikalister, vilka båda förespråkade attentatshandlingar, t.ex. bombkastning och/eller industrisabotage.

Vi har grundad anledning att anta att IA redan nu hyste stark sympati för alla våldshandlingar, som befordrade anarkismens och andra samhällsomstörtande falangers intentioner. Denna IA:s välvilliga inställning till blodiga, politiska aktioner hänger givetvis samman med hans, såvitt man kan förstå, nyförvärvade och **spekulativa** anarkistiska hållning.

På vilket sätt IA gjort bekantskap med och fattat sympati för anarkismen är mycket oklart. **Anarkism** var förvisso redan ett slagord och täckte mycket av särskilt konstnärers och författares uppfattning om sin egen "ofrihet" i kampen om en plats i solen.

Profeter i revolutionens tjänst

Ett namn som Peter Kropotkin (1842-1921) var givetvis redan känt för IA. Denne ryske furste, geograf och revolutionär hade besökt Sverige 1871, men då inte som politisk agitator utan för att studera glaciala avlagringar både här och i dåvarande storfurstendömet Finland. Men med tiden blev Kropotkin anarkist, varom mera nedan.

En annan ryss, godsägarsonen **Michail Bakunin** (1814-1876), var föregångare till den nyssnämnde Kropotkin. Bakunin, som först var officer, tog avsked från den militära banan i slutet av 1830-talet, sedan han sett det ryska förtrycket i Polen. Han studerade därefter filosofi i Tyskland och blev anarkist. Han kom därvid att träda i förbindelse med revolutionärer i Tyskland och *Frankrike*. Han blev dömd till döden upprepade gånger men utvisades slutligen till sitt hemland Ryssland, där han förvisades till Sibirien. Han lyckades likväl fly och hamnade sedan i Japan och därefter i London.

Vid utbrottet av det polska upproret 1863 begav sig Bakunin till **Stockholm**, där han mottogs välvilligt av **Karl XV** och de kretsar, som varmt sympatiserade med Polens sak. Han stannade i den svenska huvudstaden nästan ett helt år.

Vad som i detta sammanhang kan vara av betydande intresse är att IA:s moder, Anna Nyberg, någon tid under senare hälften av 1860-talet hade bevistat Karl XV:s kungliga kök. Det hela skall ha tillgått så att en i Sala mycket förnämlig kokfru, Westman, för att ytterligare fullkomna sin matlagningskonst, hade bestämt sig för att genomgå en tids utbildning vid det kungliga köket i Stockholm. Fru Westman hade därvid tagit med sig en "ung bekant", d.v.s. IA:s moder. Anna var som sagt ung och mycket vacker, egenskaper som understundom kan vara ödesdigra. Hon kunde dock i sin nu framskjutna position följa vad som hände under "kungens glada dagar". Det är inte otänkbart att fröken Anna under denna sin tid i kungens närhet också fått höra om anarkisten Bakunins allmänt hyllade närvaro i Stockholm bara

några år förut. Det känns naturligt att förutsätta, att mor Anna under sonen Johns uppväxt måste ha berättat om sin närvaro i kungaborgen i Stockholm.

Med det rykte, som Karl XV hade, skall en viskning ha flugit genom jämmerdalen innebärande att IA:s riktiga far skulle vara nämnde monark. IA själv skall ha återkommit med uppenbar stolthet till denna möjlighet vid flera tillfällen. Genom den klassiska metoden att räkna på fingrarna tycks ekvationen med den kungliga bördens emellertid inte gå ihop! Anmärkningsvärd är likväl den regala välvilja, som IA ständigt tycks ha åtnjutit.

För Bakunin slutade det illa. Han kom sedermera i konflikt med bl.a. Marx och uteslöts ur Internationalen och dog i armod i Bern.

Men, för att återgå till Kropotkin, så blev han också med tiden berömd och/eller beryktad för sin samhällsomstörtande filosofi, för vilken han ådrog sig den ryske tsarens ovilja. År 1874 fick han därför den tvivelaktiga äran att hyra in sig i Peter-Paulsfästningen i S:t Petersburg. Den eldfångde revolutionären lyckades emellertid fly därifrån, antagligen därför att han behållit sin spänst från tiden som kosackofficer!

Efter flykten slog han sig ner i Schweiz, varifrån han utgav tidskriften "**La Révolte**" (*Organe Communiste-Anarchiste*), som blev en sorts rabulismens heliga skrift, särskilt bland franska revolutionärer. Men inte ens den mycket toleranta förbundsrepubliken Schweiz kunde tydligen stå ut med att ge livsrum åt Kropotkins fasaväckande omstörtningssidéer, varför han utvisades därifrån 1881.

Därefter uppträder den ryske fursten som uppvigglare av arbetarna i Frankrike, vilket ledde till att han 1883 i Lyon dömdes till 5 års fängelse. Märkligt nog blev han benådad redan 1886, varefter han flyttade till London. Han återvände slutligen till Ryssland efter marsrevolutionen 1917 - med mellanlandning i Stockholm i juni 1917. Lenin hade då redan passerat över den svenska huvudstaden den 31 mars s.å. Kropotkin avled i Sovjetunionen 1921. "På min levnads himmel var han en meteor som lyste en kort stund och sedan för alltid försvann i natten." (Sven Hedin, 1950).

Kropotkin noterade uppenbarligen stor framgång för sina läror i Frankrike, framför allt, därför att hans förkunnelse i många stycken anspelade på händelserna under Pariskommunen 1871. Han var, som vi redan tidigare antytt, ingalunda den ende, anarkistiske profeten i dåtidens Europa men troligen den som fick mest gehör bland de franska revolutionärerna.

Marken var således väl förberedd för omstörtande aktioner vid tiden för IA:s ankomst till Frankrike.

Det måste ha gjort ett massivt intryck på IA att han fann ivriga anarkister just i de kretsar han sökte sig till, d.v.s. bland konstnärer, författare, akademiker och andra s.k. intellektuella. "Wo politisches Blech gemacht wirt, sind immer Professoren dabei!", skrev kejsar Vilhelm II med anledning av de akademiska hyllningarna till franska revolutionens 100-årsminne.

Vad som troligen tilltalat IA mest i läran om **den absoluta jämvikten mellan individerna i en statslös värld** kan ha varit anarkisternas "bergspredikan", som ger löften om, att **personligheten** förutsätts få ett vida **friare** och **fullare** uttryck både i *forskningens*, **konstens** och arbetets idrotter, men likväl också i *nöjen och förströelser* liksom i **alla** individers levnadsförhållanden. Att vägen till detta paradisiska tillstånd måste stensättas med ett systematiskt likviderande av människor, tycks inte ha varit stötande för IA!

I brev till sin mor den 6 maj 1890 tackar IA artigt för pengarna, som han tydligen fått i rättan tid för att klara de kriser han i sina brev så målande presenterat för föräldrarna. Brevet avslutas med det lapidariska konstaterandet: "Blev verkligen inte ihjälslagen den 1 maj. Det blev pannkaka av det väntade ovädet. Tillgivne sonen."

Den sökande anden

Men när det av IA häftigt åstundade kalabaliken den 1 maj uteblev, tycks hans oroliga ande fått förnyad makt över den famlande sökaren.

Den svenske konstnären Arthur Bianchini, vilken skulle bli en av IA:s många förtrogna under åren, träffade IA i Paris under våren 1890 och har senare berättat om sina intryck av den nyförvärvade vännen vid denna tid. Bianchini själv studerade då konst vid Académie Julien, där kassören-ordningsmannen överraskande en dag presenterade en ung landsman för honom - John Agélii. Denne var, skriver Bianchini, ytterligt blyg och tafatt. Vid ett senare sammanträffande med IA förvånades Bianchini över att hans svenske konstnärskollega redan hunnit komma in i exklusiva och radikala kretsar, som det skulle tagit årtal för en annan människa att snoka reda på.

Det fanns vid denna tid ett svenskt konstnärsämne, en f.d. järnvägstjänsteman vid namn Colvin, som försökte sin lycka i Frankrike. Denne var medellös och hade antagit det förfranskade namnet Caulvine, möjligen för att dölja sin ursprungliga identitet. Han hade säkerligen dukat under, om inte hjälpsamma landsmän hade skyndat till hans hjälp.

En svensk läkare, doktor Nordström, hade därför upplåtit sin obebodda villa i Bois-de-Colombes för den fattige Caulvine. Där fanns en rödvinstunna i källaren och den kom att få stor betydelse. Colvin hade skaffat sig en vän i konstnären Knut Åkerberg, som med jämna mellanrum besökte honom för att dela med sig av det underhåll K.Å. erhöll hemifrån. Dessutom hade Colvin gjort bekantskap med IA och även denne styrde sina steg till läkarvillan i Bois-de-Colombes, där han stannade en tid och hade logi och tillgång till rödvin i oanade mängder. IA har omtalat denna bostad i brevet den 6 maj 1890 under den dunkla antydningen "Jag bor utanför barriären - - i en förstad - närapå lika stor som Sthlm".

IA målade uppenbarligen en hel del i omgivningarna till detta "lustslott" men tröttnade som vanligt - troligen redan innan rödvinstunnan var länsad.

Etaples

IA tar nu, beledsagad av Carl Trägårdh, sin tillflykt till den svenska konstnärskolonin i Etaples vid den franska kanalkusten. Men målningsivern mattas snart och han tar endast sporadiskt i penslarna. Han är mestadels trumpen och hoppas på beröm av kamraterna genom olika understatements: Han anförtror Anselm Schultzberg att han är fullkomlig nybörjare inom måleriet, varför det är omöjligt att visa sina alster för någon utomstående. Konstnärskolonins medlemmar ser honom mestadels ströva ganska planlöst i naturen läsande rysk litteratur, bl.a. Dostojevski. Man har antagit att detta, litterära umgänge med nämnde ryske författare givit honom ytterligare sanktion till bytet av förnamn, varvid förebilden gissningsvis borde ha varit **Ivan Karamasov**.

Kamraterna i Etaples, bland vilka finns Paul Graf och Emma Chadwick f. Löwstädt, finner honom ofta snarstucken med föga sinne för skämt eller humor. Hela hans gestalt - en magerlagd man av medellängd med pincenez - gör närmast intryck av en något förläst studentyngling.

Trots sin pessimistiska sinnesstämning i Etaples och sitt konstnärliga "misslyckande" där, vänder sig IA till konsthandlaren och revolutionären Père Tanguy vid 14 Rue Clauzel i Paris för att visa denne frukterna av sommarens arbete vid den franska kanalkusten. Dessa alster sägs ha bestått av hopklibbade dukrullar, som Tanguy, vilken haft att göra med både van Gogh och Cézanne, inte tittar på. Han föreslår i stället IA att uppsöka konstnären Emile Bernard (symbolismens idégivare) i Asnières för att få ledning och utbildning. Denna rekommendation skall ha upptagits positivt av IA, som med det snaraste uppsökte Bernard, inför vilken han försökte slita isär sina hopklibbade dukrullar. Bernard skall ha avgett det kärva utlåtandet: "Ni är begåvad men använder för mycket färg."

Emile Bernard

IA fick nu erbjudande att börja arbeta i Bernards ateljé. Det är att märka att läraren, Bernard, endast var ett år äldre än eleven IA. Bernards personlighet tycks ha utövat ett ovanligt gott inflytande på IA. Läraren kunde, förutom sin konsthandledande uppgift, berätta om sina konstnärsvänner van Gogh, Cézanne och Gauguin. Den sistnämnde hade redan 1889 försökt locka med sig Bernard till Madagaskar, där Gauguin tänkte sig att leva primitivt i en jordkoja. "Livet *kostar ingenting* för den som vill leva som infödingarna", hade Gauguin skrivit.

Man bör i detta sammanhang erinra om att fransmännen, i den dåtida vällovliga kampen om kolonier, med en flotteskader år 1883 bombarderade kuststäderna Majunga och Tamatave, vilket var inledningen till Madagaskars fullständiga underkastelse. Dessa händelser grumlar den av Gauguin tilltänkta, idylliska tillvaron på denna ö. Gauguin fullföljde inte heller den inför Bernard presenterade idéen utan drog i stället till Martinique, Tahiti och Marquesasöarna. Men Bernards berättelse om Gauguins planerade äventyr på Madagaskar kan ha utövat starkt

inflytande på IA:s fantasi och givit näring åt hans sedermera visade föblesse för det primitiva livets härligheter - dock helst avnjutna i lagom, små kvantiteter!

Beträffande Bernards undervisning skall också nämnas att han kom att inviga IA i de franska teosofernas värld, där lärarens vän, M. Jacques Tasset, intog hedersplatsen. IA ägnar under denna tid, förutom intresset för teosofien, mycken möda åt att skriva av Delacroix' dagbok, som ännu bara fanns i manuskript.

Man kan inte undgå att med förvåning notera att Bernard och IA inte tycks ha diskuterat *van Goghs* vid denna tid dramatiska bortgång. Bernard kände ju till att van Gogh under sin vistelse i Auvers-sur-Oise skjutit sig den 27 juli 1890 och avlidit ett dygn senare.

Tillbaka till fäderneslandet

Vilka skäl, som under våren 1891 driver IA tillbaka till Sverige, är som vanligt fördolda. Övriga sker återfärden via London, där IA uppehåller sig en tid. Om det ingår i hans planer eller, om det är en tillfällighet, vet vi ej, men det låter nästan som en saga av H.C. Andersen:

På den anarkistiska klubben i London sammanträffar IA med sin beundrade revolutions-teoretiker **Peter Aleksejevitj Kropotkin!** Vad de båda herrarna talar om, vet vi ej. Att sam-talen *inte* gällde "Östra Sibiriens bergssystem" kan vi vara tämligen säkra på. Men att det som avhandlas kommer att få avgörande betydelse för IA:s levnadslopp; det skall i sinom tid visa sig!

Sent på våren 1891 återvänder IA till Sverige. Han vistas tidvis på Gotland, som för honom blivit en sorts helgat land. På olika sätt experimenterar han nu med de lärdomar han vunnit hos Bernard.

Oron i hans väsen gör sig ideligen påmind. En dag uppenbarar han sig i Konstskolan i huset Mästersamuelsgatan, där undervisningen då leddes av Zorn. IA ogillade det lilla han sett av Zorns konstnärskap. Man undrar, varför IA över huvud taget deltog i denna undervisning. Som väntat undanbad han sig snart nog mästarens handledning. "Ja, jag skall visst inte genera herr Aguéli", svarade Zorn. Och därmed var all kontakt bruten.

I januari 1892 börjar IA studera hos Richard Bergh, d.v.s. fortfarande i Konstnärsförbundets regi. Bergh är livligt intresserad av konstteoretiska spekulationer, varför tankeutbytet mellan honom och IA blir mycket intensivt och ofta direkt störande för övriga elever. Det blir en uppdelning av studierummet, där ungefär hälften sympatiserar med IA, medan de övriga, med Ernst Küsel och Gösta von Hennigs i spetsen, ansåg honom som mer eller mindre rubbad. Bland IA:s drabanter i klassen finner man bl.a. Fritz Lindström och Arthur Bianchini.

Under denna vistelse i Stockholm blir IA en flitig besökare på Kungliga Biblioteket. Av noteringar i bibliotekets besöksböcker framgår att han den 11 mars 1892 lånar fram Koran. Senare lånar han Baudelaire, Oeuvres complètes, sedan Perrot et Chipiez, Histoire de l'art dans l'antiquité, därefter Mouhot, Travels in Indo-China, Cambodia & Laos o.s.v.

Han vistas åter på Gotland under tiden 8/8 - 17/10 1892, därefter i Stockholm, där han bor i ett stort rum i hörnet av Norrtullsgatan och Vanadisvägen. Han utvecklar under denna Sverige-vistelse, förutom sina tidigare förvärvade later, en allt tydligare bohémisk profil med en attityd, som även för hans vänner understundom blir ganska prövande. IA påtvingade kamraterna bl.a. vissa, rituella ceremonier, som till en början kanske ter sig lustiga men med tiden blir besvärande för både deltagarna och omgivningen. Så t.ex. "lärde" han kamraterna att sitta eller ligga på golvet, när man var tillsammans. Det hade IA gjort i Frankrike och sade att det då var en nödvändighet, eftersom han saknade möbler i sitt pariserhem!

IA är närsynt

Det finns flera fotografier av IA i skolåldern och på dessa ser man att han bär glasögon eller pincenez (pincené). Att han använder negativa korrektionsglas ses också tydligt.

IA var således *närsynt*, en ögon-anomali, som understundom haft stor betydelse för många bildskapare, arkitekter och konstnärer, t.ex. Carl Larsson, för att bara nämna någon i förbifarten. Med tanke på de mycket varierande och ibland opålitliga uppgifterna om IA:s hörselbesvär, så kontrasterar detta mot hans nästan vällustiga orerande om allehanda andra sjukdomar, som han uppger sig ha eller inbillar sig lida av. Han talar således gärna om anemi, rheumatism, elefantiasis, "klimatsjuka", "jag är allvarsamt lungsigtig", magbesvär, yrsel, trötthet m.m.

För att vara litet ironisk, men även sanningsenlig, så synas de flesta av de av honom själv anförda lidandena vara **botbara** med *pengar från mamma*.

Men närsynthet går inte att prata bort och inte heller att bota. Det skall i förbigående tilläggas att man numera i vissa fall genom operation kan "bota" närsynthet.

Definitionsmässigt har man i läkekonsten inte gärna velat kalla brytningfel i ögat för *sjukdom*, i första hand därför att sådana tillstånd skulle kunna anses utgöra en standardavvikelse "inom normalgränserna" - ungefär som längd och vikt. Men det finns, som alla säkert förstår, även gränser för normala avvikelser.

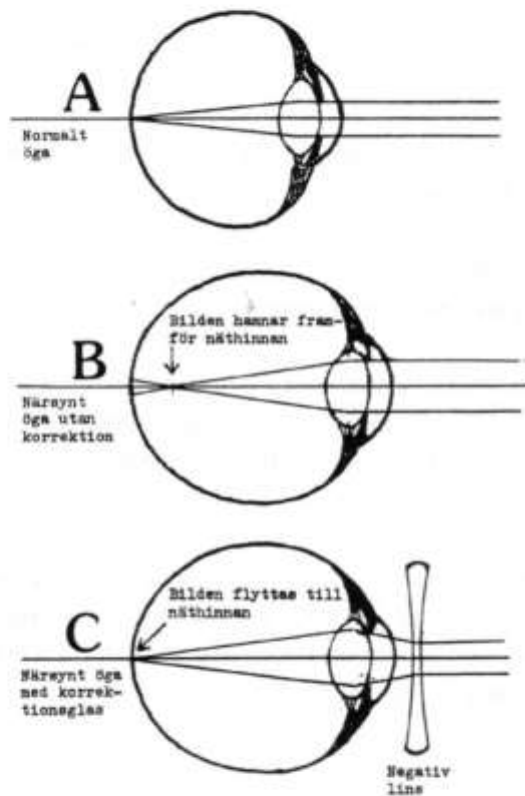
Bland de besvär, som IA understundom diskuterar mera ingående, intar *närsyntheten* en framträdande plats. Det kan således vara motiverat att här något beröra det nämnda brytningsfelets anatomi och fysiologi, när IA själv i brev vid flera tillfällen oroar sig för sin närsynthet och dess eventuellt, skadliga inverkan på synförmågan i framtiden.

Myopi

Närsynthet uppkommer vanligen som en följd av att ögats optiska axel genom en felaktig utveckling av synorganet blivit för lång. Detta i sin tur medför att bilden i ögat från avlägsna föremål blir oskarp. I vissa fall beror närsyntheten på att den naturliga linsen i ögat är för starkt positiv (brytningsmyopi). I båda fallen kommer bilden från avlägsna föremål att hamna *framför* näthinnan på sätt som framgår av bilden här invid. Det nämnda brytningsfelet är i allmänhet lätt att korrigeras genom att placera en noggrant avpassad, negativ lins framför ögat. Därigenom sprids de med huvudaxeln parallella, i ögat infallande strålarna, så att en skarp bild faller på näthinnan. Den närsynte ser nu i stort sett lika bra som en normalseende individ, dock med ett antal, viktiga modifikationer.

För att bättre förstå uppkomstmekanismen vid närsynthet, skall vi för ett ögonblick återgå till livets begynnelse. Vid födelsen är ögat något översynt - den naturliga linsen har för svag

Förändringen i ögats anatomi vid närsynthet. Normaltillståndet för ögongloben ses vid A. Det närsynte ögat har vuxit i storlek och ändrat form (B). På grund av ögats myopiska förlängda axel faller bilden från avlägsna föremål framför näthinnan och blir därför suddig. Efter korrektion (C) flyttas bilden bakåt och hamnar på "rätt" ställe.

brytningskraft. Man kan även uttrycka det så att ögats huvudaxel är för kort. Under barnets tillväxt medföljer givetvis ögonen i denna process, som i de flesta fall avslutas med att det normala seendet blir resultatet. Hos vissa individer uppkommer likväl en *självgående* tillväxt av ögongloben och detta sker oftast, sedan barnet varit normaleeende i flera år. Denna fortsatta, okontrollerade tillväxt sammanfaller vanligen med de första skolåren. Om orsakerna till detta vet man ingenting bestämt, men uppenbart är att det finns en *ärfelig* disposition. Man vet också att den oönskade tillväxten av ögonen hos de drabbade barnen kan förvärras av ansträngd fixation, särskild sådan som uppkommer vid närarbete. Tillväxtrubbningen synes också kunna understödjas av faktorer, såsom t.ex. nedsättning av individens allmänna motståndskraft.

Av det sagda framgår att det är vid begynnande skolgång, som tendensen till en ökning av den okontrollerade tillväxten av ögat anmäler sig. Det är således av största vikt att ögonundersökning av skolbarnen sker varje år. Detta inte enbart för att avslöja en eventuellt uppträdande närsynthet, utan också därför att erfarenheten har visat att en tidig korrektion av brytningsfelet kan *motverka* den fortsatta, patologiska tillväxten av ögat.

Det finns förvisso fall av närsynthet, vilka redan under de tidiga barnåren gör sig gällande. En fortsatt förvärring av närsyntheten kan dessvärre ske, trots att man tidigt inlett adekvat profylax med korrektionsglas.

Med referens till IA:s oro för kommande ögonskador skall det påpekas att *graden* av närsynthet har betydelse för ögats framtida hållbarhet. Vid höggradigt brytningsfel hotas ögat av vissa skador, som allvarligt kan nedsätta synförmågan under livets fortsatta gång. Detta beror på att ett öga, som kraftigt tillvuxit utöver de normala gränserna, utsätts för extra påfrestningar på alla dess vävnader och strukturer.

Ytterligare förståelse för den hithörande problematiken kan fås genom att något studera vissa anatomiska detaljer i ögat. Ett normalt öga är i stort sett klotformigt. Den sfäriska modellen bryts endast av främre ögonkammaren, där hornhinnan buktar fram med en mindre krökningsradie än den övriga ögonglobens.

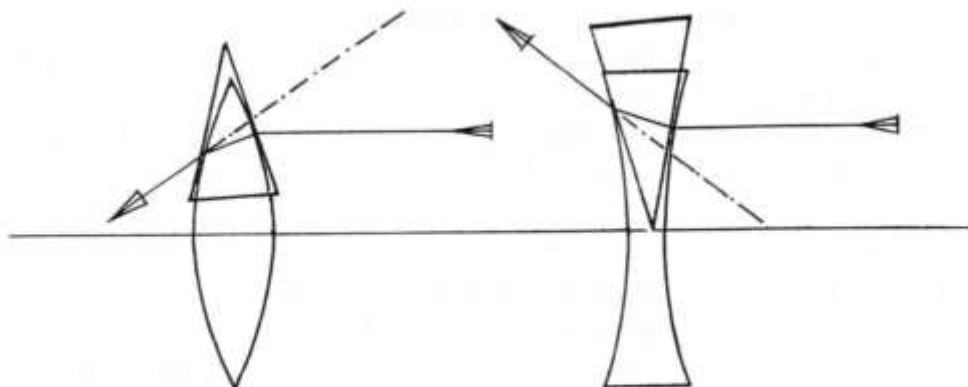
Den typiska formen för det närsynta ögat är däremot, som bilden visar, en tämligen regelbunden ellipsoid. Förstoringen av bulben har visserligen skett i alla riktningar men mest i dess diameter framifrån och bakåt. Ögongloben blir därför äggformad och ögonen kommer till följd därav att bli mera framstående i ögonspringan än normalt. På grund av den utspänning av ögat, som ägt rum, kan även pupillen bli vidare än normalt. En sådan, vidare pupill, försämrar ytterligare synskärpan. Man kan något förenklat säga att pupillen har ungefär samma funktion som bländaren i en kamera. Men pupillen hos människan drar sig samman *reflektoriskt* - även hos den närsynte - vid ökat ljusinfall i ögat. Detta förklarar, varför den närsynte, med obehäpnat öga, ser skarpare på långt håll, när det råder starkt solsken. Och motsatsen inträffar vid molnigt väder eller i mörker.

En annan, viktig komponent i det optiska sammanhanget är effekten av de s.k. randstrålarna, d.v.s. det ljusinfall, som ligger perifert i synfältet. Dessa randstrålar är betydligt mera besvärande för den närsynte än för den normaleende. Den närsynte försöker därför att avskärma dessa - en nästan reflektorisk åtgärd - genom att knipa ihop ögonlocken ("kisa"). Detta ger ett typiskt ansiktsuttryck hos närsynta och har givit tillståndet dess namn: *myopia*; av grek. *my' ein*, tillsluta, och *ops*, öga.

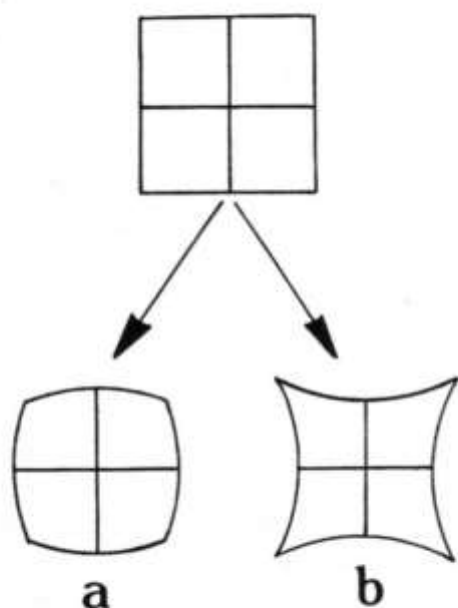
Korrektionsglas - "glasögon"

Nåväl, kan man tycka, det gäller ju då att finna det rätta korrektionsglaset, varefter det hela är ur världen. Men tyvärr inställer sig andra problem, som framför allt är relaterade till optiska fenomen i korrektionsglasen. Ett av dessa är den s.k. *prismaeffekten*, som uppträder i linsernas perifera delar, både hos positiva och negativa glas.

Av nedanstående bild framgår att vid blick genom periferien av ett positivt korrektionsglas, kommer det observerade föremålet att flyttas i riktning *från* glasets centrum *mot* dess periferi. Vid seende på samma sätt genom ett negativt glas, kommer bilden i stället att flyttas *inåt*, mot glasets centrum. För bäraren av korrektionsglas blir följden av dessa fysikaliska fenomen att han kan komma att misstaga sig om den riktning, i vilken ett av honom genom glasen iakttaget föremål befinner sig.

Prismaeffekten i en positiv lins (t.v.) och en negativ sådan (t.h).

Distorsionsfenomenet vid seende genom negativa korrektionsglas (a) och positiva sådana (b). Vid negativ korrektion blir intrycket "tunnformigt"; vid positiv korrektion blir intrycket "stjärnformigt".

Ett annat, och minst lika viktigt fenomen, som kan vålla bäraren av korrektionsglas problem, är den s.k. *distorsionen*. Därmed förstås att brytningen hos linser inte är densamma i deras centrala och perifera delar. Innebörden av detta kan enklast exemplifieras genom att låta en bärare av korrektionsglas titta på en kvadrat. Betraktas den nämnda kvadraten genom positiva korrektionsglas, tenderar intrycket att bli "stjärnformigt". Om den däremot ses genom negativa glas, blir förnimmelsen av ursprungsbilden "tunnformigt", d.v.s. med positivt buktande begränsninglinjer.

Distorsionsfenomenet gör sig givetvis mest gällande vid *stark* korrektion, varvid personer, som bär sådana glas, ofta klagat över att rätta linjer i synfältet blir bågiga. Moderna linser ger mindre av de nämnda fenomenen, men på IA:S tid gällde vad som ovan sagts.

Några ytterligare anmärkningar angående den närsyntes livssituation kan slutligen vara på sin plats.

Ovan nämndes om ögats utvidgning och att detta i vissa fall kan påverka pupillens vidd. Av samma orsak kan även den s.k. gula fläcken (området för det tydliga seendet i ögat) förskjutas en aning inåt, vilket medför att

den då avlägsnat sig något från ögats normala siktlinje. Den närsynte kan komma att försöka korrigera detta obehag genom en viss grad av skelning.

Den närsyntes *fjärrpunkt*, d.v.s. det längsta avstånd från ögat, varifrån han i okorrigerat tillstånd och under fullständig ackommodationsvila erhåller en skarp bild, ligger ofta innanför 25 cm framför ögat. För att se skarpt på detta, korta avstånd behöver den normaleende personen ackommodera c:a 3-4 dioptrier, medan den närsynte ej alls behöver "anstränga" sin ackommodation. Därmed har myopen vissa företräden framför den normaleende inom sitt begränsade ackommodationsområde. Han kan därför bättre och längre sysselsätta sig med sådana, finare arbeten, som fordra ett starkt närmande till ögat. Som en följd av att *närpunkten* hos myopen - helt logiskt i förhållande till brytningsfelet - ligger *mycket* nära ögat, äger han dessutom förmågan att detaljgranska finare föremål än den normaleende, som för detta ändamål är tvungen att använda förstöringsglas eller lupp.

Av de skäl, som här anförts, har erfarenheten visat - i och för sig inte särskilt överraskande - att närsynta, framför allt i de högre graderna, utvecklar en synnerlig förkärlek för finare arbeten, detaljstudier m.m. Ett högättat exempel på detta är salig konung Gustav V, som genom sitt sidointresse som "brodeur royaume", uppenbarade sin konstnärliga talang. Andra närsynta blir t.ex. hängivna frimärkssamlare eller gravörer o.s.v. Många är kända för sin synnerligen fina och cirklade handstil. IA:s handstil, på vilken det finns vackra exempel i Aguiélimuseet

i Sala, är enligt förf:s mening synnerligen vårdad och även "snirklad". Den är därför lättläst, både i svensk, fransk och arabisk piktur, vilket haft stor betydelse för uttolkningen av hans gigantiska brevväxling (många brev saknas dessvärre), i vilken verksamhet vår landsman i viss mån kan mäta sig med den klassiske brevskrivaren Marcus Tullius Cicero (106-43 f. Kr).

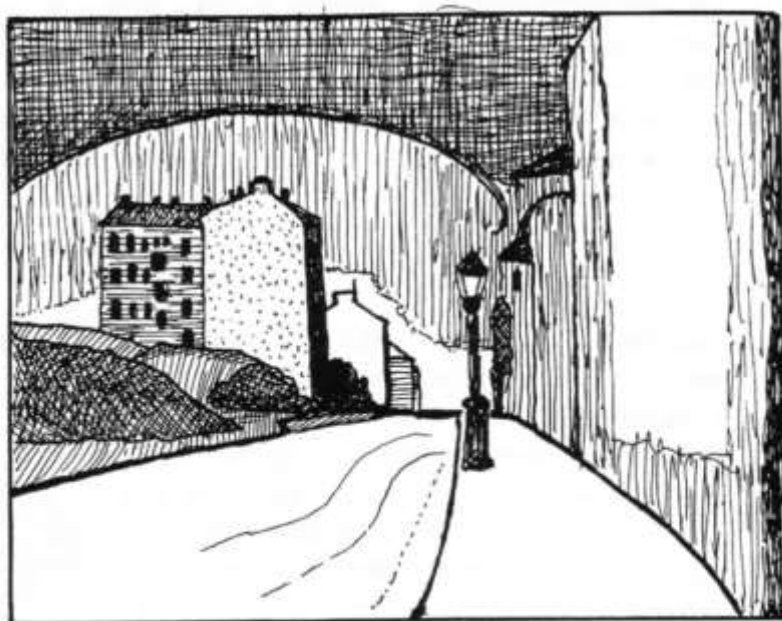
"En spricka i min pincenez"

Vi vet ej exakt, hur höggradig myopien var hos IA, men vissa uppgifter, som han lämnat om sina ögonbesvär, tyder på att brytningfelet var tämligen höggradigt. Han berör också - ibland skämtsamt - inverkan av närsyntheten på hans bildframställning.

Arthur Bianchini berättar att IA under sin sverigevistelse 1892 målade ett antal vyer från den växande stadsdelen Vasastaden, i vars utkant han då bodde. Bianchini noterar att i dessa tavlor himlen var liksom delad av ett valv med en stor valörskillnad mellan den övre, mörkare, och den nedre, ljusare delen. Tillfrågad om orsaken till denna egenartade strukturering, skall Bianchini fått svaret: "ja det är så att jag har en spricka i min pincenez".

De ovan, av Bianchini åsyftade tavlorna med delad himmel, är med största sannolikhet den tavla (singularis), som sedermera givits namnet *Stockholmsutsikt*. Tillfrågad vid ett annat tillfälle om den båglinje, som skiljer de båda himlarna åt, skall IA ha svarat: "Ser du, det är min pincenez som gör att jag ser det på det viset".

Men granskar man Stockholmsutsikten litet närmare, så är det uppenbart att det inte enbart är ett himmelsvalv som buktar. Gatans linjer mot horisonten buktar också, så att man får en aning om den "tunnform", som tidigare beskrivits i samband med distorsionen hos ögonglas.

Förf:s tuschteckning efter IA:s tavla Stockholmsutsikt. Man ser tydligt det bågformiga himmelsvalvet men även att gatan har buktande begränsningslinjer mot horisonten. De vertikala linjerna är likväl strikt i lod.

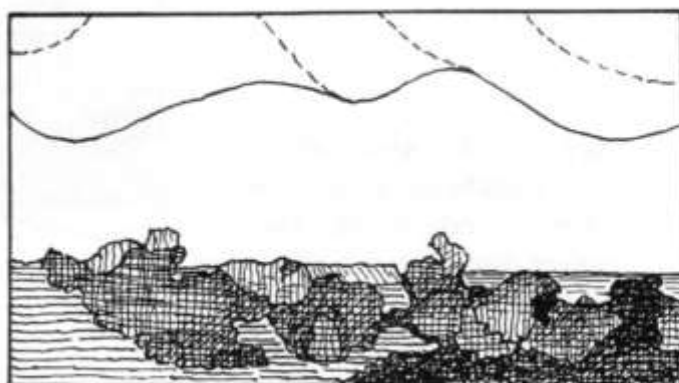
På en annan tavla, benämnd *Gatan*, som ovedersägligen är samma motiv som *Stockholmsutsikt*, ses liknande, bågformade begränsningslinjer i gatan. Den senare omnämnda förklaringen från IA - "jag ser det på det viset" - är därför sannolikt den riktiga, även om *effekten kan* vara *överdriven* och ha annan orsak.

Förf:s tuschteckning av Gatan.

Men båglinjer i himlen kan ses också på åtminstone ytterligare en av IA:s målningar, den från Gotland 1891. Den åsyftade tavlan har flera namn, men ett av dessa synes mest adekvat, nämligen "Utsikt mot Högklint". Förf. har gjort en streckteckning av denna tavla och markerat båglinjerna särskilt. Man ser tydlig i molnmassornas underkant begränsningslinjen mot öppen himmel utformad med tvenne *konvexiteter*, flankerade av två konkava brunnar. Konstnären har sedan dragit en sorts "tangenter" (streckade linjer) från höger över de båda rundade kullarna i mitten. Detta, samt ytterligare tvenne bågar i tavlans övre hörn, förtydligar molnens *konkava* karaktär, som står mot den fria himlens konvexa gestalt.

Tuschteckning efter IA:s målning Utsikt mot Högklint. Strukturerna nedtill ("landskapet") är i detta fall symmetriska egendomligt utformade. Komponenterna ser ut som pusselbitar, vilka delvis har en prålig färgsättning. Denna nedre tredjedel av tavlan gör därför ett "vilt" intryck.

Den nyss beskrivna linjeföringen kan givetvis vara ett av IA brukat medel - oberoende av de optiska fenomenen i ögonglasen - för att uppnå en särskilt effekt. Men det finns även den möjligheten att han känt av distorsionsfenomenet i sina glasögon och insett att den optiska villan - i överdriven form - ger speciella möjligheter.

IA söker behandling för sin närsynthet

För att anföra några exempel på IA:s oro och funderingar över sin närsynthet och följderna därav, kan vi göra ett hopp framåt i tiden och återge uppgifter från tvenne brev till modern.

Det första av dessa brev är daterat i Paris den 8 november 1893. Det finns många tecken på att IA vid denna tid var särskilt betryckt. Han hade inte lyckats måla fram det mästerverk, som han ansåg sig förutbestämd till. I stället försöker han manipulera fram en produkt av målning, filosofi, religion och litteratur. Men även den politiska situationen vid tillfället i fråga är allvarlig.

Efter några inledande meningar i nämnda brev, där han talar om "pappas o. mosters bref" samt den vanliga bönen om pengar, skriver IA: "- Tror du att det skulle göra något, ett par läkarintyg om mitt tillstånd. Jag törs knappt tala om för dig hur det står till med mig på vintern. Ögonläkaren säger, att ett par vintrar till i vårt kalla klimat, o. jag är blind för alltid."

Det andra brevet är daterat den 26 december 1896. Detta är ett av de märkligaste breven av IA:s hand. Vi har anledning återkomma till detta brevts egendomligheter längre fram och skall nu huvudsakligen uppehålla oss vid de uppgifter, som rör avsändarens ögonbesvär.

"Kära mamma, Jag är en smula bättre idag, ty det är mindre kallt o. fuktigt, o. då är alltid rheumatismen bättre. Men det varar ej så länge, vid första väderleksskifte så ligger jag där igen".

"Jag har redan börjat ögonbehandlingen. Det kommer troligen att taga 18-20 gånger, men han har sagt att om han ej skulle lyckas på denna tid, så skulle han i alla fall fortsätta behandlingen gratis, ty han tror säkert att lyckas. Han har givit mig massagen ett par gånger, o. den vita fläcken på vänstra ögat blir allt mer o. mer genomskinlig. Jag har redan ändrat pince-nez-nummer från No.6 till No.10, vilket var ovanligt gott resultat. En av mina vänner, likaledes närsynt, som alltid skämtat i all vänlighet med min syn, finner sig nu vara mera närsynt än jag. Med Guds vilja hoppas jag bli fri från detta lyte, som i hög grad förgiftat mitt liv."

De här uppgifterna tyder på att IA är allvarligt bekymrad över sina ögon. När han säger att han ändrat pincené-nummer från 6 till 10, så refererar han till ett system, som i äldre tid användes i Frankrike. Det baserar sig på mätningar med tillämpning av gammaldags mått. De angivna numren på ögonglasen innebär att IA:s närsynthet låg vid gränsen till vad som anses vara en höggradig form, d.v.s. omkring -10 dioptrier. Förbättringen till pincené-nummer 10 innebär att korrektionsglasen efter behandlingen skulle kunna ändras från -10 till -6 dioptrier. Man har anledning att ur medicinsk synpunkt betvivla detta goda resultat!

I svensk medicinsk tradition anges synskärpan i procent av den normala och undersökes på så sätt att patienten får läsa bokstäver på en tavla på 5 meters avstånd. Bokstavssekvenserna är fördelade på 10 rader med storleksbeteckningen 0,1 för den översta och 1,0 för den nedersta. Att läsa den nedersta raden (de minsta bokstäverna) innebär att ha normal syn, d.v.s. synskärpan anges som 1,0. Kan patienten läsa tredje raden ovanifrån, har han synskärpan 0,3 o.s.v.

När man anger graden på korrektionsglasen, så är måttstocken dioptrier (D). När man talar om negativa glas, sätter man ett minustecken framför dioptritalet och vid positiva glas ett plustecken. Om en person behöver -10 D i korrektion, så är han mera närsynt än den, som endast behöver -4 D.

”Årstiden ser hotande ut”

IA befann sig i Stockholm 1892, när förf. gjorde ovanstående utveckling angående hans närsynthet. Efter denna parentes övergår vi till att åter följa den olycklige konstnärens levnadsbana.

Han lämnar nu Sverige för andra gången.

Åter i Paris finner vi IA i den södra stadsdelen Malakoff. Det är tidig vår 1893. Men han stannar inte på denna plats mer än någon månad utan drar sig sedan till Montmartre. Han lägger ner stor energi på studiet av främmande religioner och språk, särskilt orientaliska. Men han intensifierar också sitt farliga umgänge med sina anarkistvänner. Det är ganska klart att han får ingående information om vad som planeras och det dröjer inte så länge, förrän det brakar loss.

Det börjar den 1 juli 1893 med ett demonstrationståg av ”studenter”, vilka ville protestera mot fällande domar mot vissa av arrangörerna av en konstnärsfest, kallad ”le bal des Quat ’z’ Arts”. Vid dessa oroligheter dödas en ung man. Därefter blir läget alltmera allvarligt.

Under det fortsatta förloppet anslöt sig olika, militanta grupper och - som vanligt - rent kriminella element. Man anlade bränder, vräkte omkull spårvagnar, plundrade och byggde barrikader.

På vilket sätt IA deltog i dessa upplopp är oklart. I ett brev till Richard Bergh, c:a tre månader efter julikravallerna, beskriver IA fragmentariskt sin insats: - ”Man var med förstås. Drog med lif och själ sitt strå till barrikaderna o. tog granna stämningar, i synnerhet från aspecten av gardisterna, väntande på att de skulle chargera. Jag har aldrig i hela mitt lif haft så roligt.” -- ”Den revolutionen ställde vår Herre till bara för att jag skulle få lära mig hur en *riktig* revolution ska gå till. Har haft revolutionsfeber sedan dess. Sökt upp de gamla anarkistvännerna som undrat vad jag hållit till så länge. De bo i närheten, o. vi träffas nästan varenda dag. Det politiseras väldigt.”

I brevet hyllar IA ”Dynamitardernas storartade, medvetna, lugna heroism;”

Det finns anledning att ytterligare kommentera det nyssnämnda brevet: Det är daterat den 10 oktober 1893 och ställt till Richard Bergh men översänt till Bianchini för vidare befordran till adressaten. Brevet är ett av de längsta från IA:s hand, C.a 4600 ord! I brevet berörs snart sagt alla ämnen i IA:s tankevärld. Tonen är forcerad och ibland rent av manisk. Brevskrivarens tankar skuttar från ämne till ämne med snabba kommentarer.

Trots allt försummar IA aldrig chansen att be adressaten om hjälp med penningmedel. Så även i detta, långa brev. Han ber Richard Bergh om dennes hjälp med att mot betalning få publicera korrespondensartiklar från Paris i någon svensk tidning. De områden han tänker belysa i dessa tilltänkta skrivelser är av en enorm omfattning. Han avser att börja med de politiska partierna och deras historia. Därefter tänker han belysa parlamentarismen kontra socialismen. Men fransk patriotism vill han ej röra vid! Han utvidgar sina ämnesområden i all oändlighet och tror sig kunna leverera 3 artiklar i veckan. Litet längre fram i brevet uttrycker IA emellertid sin avsky för socialismen: "Fy fan. Dj-vla pack".

IA vill också göra Strindberg känd i Frankrike genom att översätta Röda rummet och skärgårdsskildringarna till franska. Han ber därför Richard Bergh om adressen till Strindberg. Samtidigt uttrycker han sin avsky för Ibsen. Han anser att Ibsen endast försöker övertala tjockskaliga norska småstadsbor att göra vad som går av sig självt i Frankrike och Spanien, åtminstone bland icke-bourgeois.

IA uttrycker vidare sin beundran för en i Frankrike verksam konstkritiker och anarkist - i brevet kallad endast Félix - vars vänskap han tydligen förvärvat. Denne man beskrivs som ett konfessionslöst helgon, men bekantskapen kommer att visa sig ödesdiger för IA. Vi har anledning återkomma till denne man, som enligt IA "med utmärkelse deltagit i kampanjen för impressionisterna för några år sedan". Hans fullständiga namn var Felix Féneon och han var född i Turin 1863 och anställdes 1881 i franska krigsministeriet, en lämplig observationsplats för en blivande konspiratör!

Narkomani

IA gör vissa anmärkningar angående sitt sinnestillstånd i brevets sista rader. Han ber adressaten om ursäkt för "den här tartinen", som så länge frestat på mottagarens uppmärksamhet. IA anför sedan att den slarviga stilen och de ovårdade uttrycken m.m. inte är ett uttryck för någon "brist på égard för adressaten" men de kan förhoppningsvis ge denne (Bergh) möjlighet att förvissa sig om, "huruvida man (IA) är idiot eller vriden." "Om jag är det, må han (Bergh) komma underfund därmed så fort som möjligt 'pour ne pas perdre son temps'." D.v.s. så att han (Bergh) inte (i onödan) måtte förlora något av sin (dyrbara) tid!

Att IA skulle vara ett offer för manisk-depressiv sjukdom vid den här tidpunkten, ger brevet inget säkert stöd för. En annan möjlig förklaring till den gycklande jargongen är att brevskrivaren i stället kan ha varit under inflytande av narkotiska preparat. Det är ju redan historiskt bekant att Frankrike under senare delen av 1800-talet drabbades av en narkomanivåg. Det var i första hand fråga om det numera så berömda *hampgifet*, haschisch (kannabinol),

som kunde göras lättillgängligt bl.a. i olika konfektyrer och torkade frukter. Konstnären Tage Zickermann har lämnat en uppgift om att IA, då han i Paris hade det svårt med mat, av några **araber** lärt sig att leva på torrt bröd och några *fikon* dagligen. Det var ganska vanligt att haschisch bakades in i dadlar, fikon och andra, starkt sockerhaltiga frukter. Givetvis kan IA också förstärkt nyssnämnda drog med olika **opiumalkaloider**, som var tämligen fritt tillgängliga vid den här tiden.

En plötsligt påkommen resa till Bruxelles i slutet av 1893 tyder på att IA velat sätta sig i säkerhet efter attentatet i franska deputeradekammaren den 9 december s.å. Polisen skall då ha arresterat över 3000 misstänkta personer.

Attentatsmannen i deputeradekammaren blev i sinom tid giljotinerad.

Läget blir värre

I januari 1894 är IA tillbaka i Paris. Han hade tidigare sökt en ögonspecialist, Dr Bertrand, för sina synbesvär. Läkaren hade bott i en lägenhet i närheten av hallarna men sedan flyttat till 2 Rue de l'Entrepôt. Dr Bertrand ville likväl behålla sin tidigare bostad för att hyra ut den i andra hand. Då nu IA infann sig i Paris och Dr Bertrand, som redan tidigare fattat sympati för den bohemiske filosofen-artisten, ville hjälpa honom, föreslog läkaren att IA kunde bo i den övergivna lägenheten mot det att han vid behov visade den för hugade spekulanter. På detta sätt garanterades IA:s anonymitet i Paris under denna oroliga tid. Han torde ha utnyttjat detta flitigt för att umgås med sina anarkistiska vänner. En av dessa är **Charles Chatel**, vars vänskap med IA också skulle få ödesdigra följder.

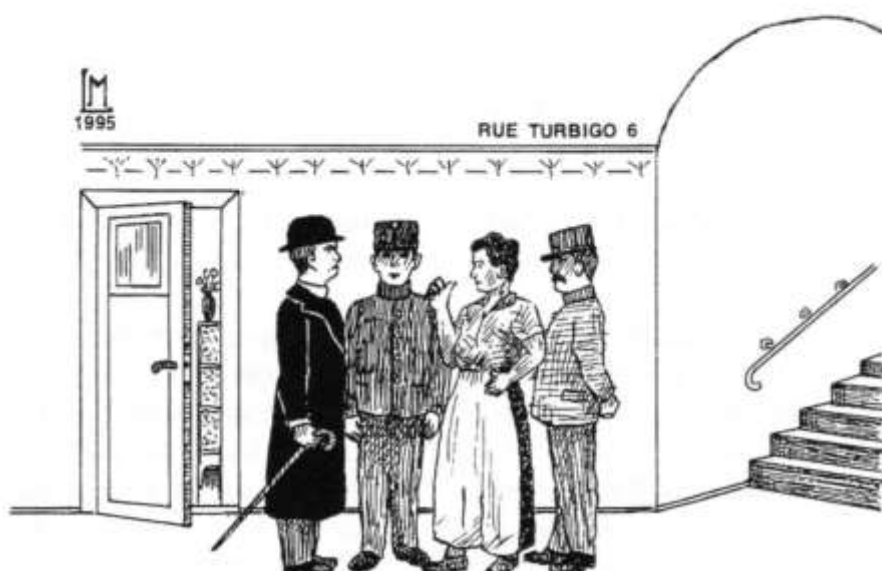
Men redan innan december månads utgång 1893 har man i deputeradekammaren antagit stränga lagar mot utomparlamentariska aktioner och dessutom begränsat tryckfriheten. Ett stort antal radikala tidningar förbjuds och beslagtogs, däribland den tidigare nämnda *La Révolte*.

Polisen slår till

Nyssnämnde Charles Chatel hade träffat IA på stan en natt och anförtrott sin vän att han inte vågade gå hem till sig, eftersom han var eftersökt av polisen. IA erbjöd då Chatel natthärbärge i sitt locus, d.v.s. i Dr Bertrands övergivna lägenhet vid nr 6 Rue Turbigo.

Något dygn senare infinner sig tre poliser utanför IA:s bostad och frågar la concierge, om hon kan lämna upplysningar om en person, som tillsammans med en annan ung man under den gångna natten gått in i huset men sedan inte setts lämna det. Portvakterskan har inte svårt att gissa att det rör sig om den herre, som medföljt den hyresgäst, som bebor Dr Bertrands lägenhet, men hon känner inte namnet på någon av personerna.

"Vi söker Mr Charles Chatel!"

Poliserna bestiger därefter de två trapporna upp till Dr Bertrands våning. Vid inträdet i densamma befinner de sig i närvaro av en person, som uppger sig heta Aguéli och säger sig vara svensk undersåte. I ett angränsande rum finner polisen Charles Chatel, som ligger till sängs, eftersom det fortfarande är tidig morgon. Polisen finner i Chatels kläder ett brev signerat med dennes namn. Detta brev börjar med "Madame" och slutar med "denna veckas nummer innehåller -"

Dessutom finner polisen två brev hos IA och de tas också i beslag som bevis.

Av de tvenne sistnämnda breven är *det första* daterat den 5/2 1894 och avsänt från Bruxelles. Det begynner med hälsningen "Kamrat" och slutar med "Broderliga hälsningar". Avsändare är en *Monsieur J. Hautstout*, som tydligen talar å en revolutionär rörelses, *Fédération Jurassienne* (i Belgien), vägnar. I brevet uttrycker J.H. sin förvåning över att *La Révolte* har upphört att utkomma och vill veta "exakt", vad som orsakat tidningens fall. Han säger vidare att den nämnda organisationen tydligen vill överta utgivandet av nämnda tidning i Bruxelles. Han vill ha adressuppgifter på de "kamrater", som tidigare varit prenumeranter. Därefter ger Monsieur J.H. följande, kraftigt markerade anvisningar:

"Den kamrat, som skall överbringa detta brev till er, skall ge er min adress om ni önskar svara mig direkt, eller skall taga hand om svaret, om ni så föredrager. Jag ber er att inte bevara i skrift vare sig min adress eller mitt namn och att bränna detta brev." (Det ovan angivna namnet på avsändaren och dennes adress var för säkerhets skull skrivet på en separat papperslapp, som medföljde brevet). Monsieur J.H. fortsätter: "Det är onödigt att ge anvisningar, i händelse av husundersökning."

Det andra brevet är ett av IA utarbetat *koncept*, uppenbarligen avsett som svar på det nyss citerade brevet. Detta manuskript är ställt till en kvinnlig medlem av organisationen *Fédération Jurassienne* och begynner: "Kära Syster". Därefter talar IA om en "kamrat", som anhållit om

Attentatet i Lyon

Sedan december 1887 var Sadi Carnot Frankrikes president. Genom sin, enligt samtida bedömare, redbara och fläckfria karaktär hade han tillvunnit sig sina undersåtars djupa respekt, även om det fanns sådana som ogillade vissa av hans politiska handlingar. Han hade på ett värdigt sätt representerat Tredje republiken vid 100-årsfesten till minnet av den stora revolutionen samt skött sina åliggande vid den samtidigt öppnade världsutställningen i Paris på ett föredömligt sätt. Han kunde dessutom sola sig i glansen av minnet från sin farfar, Lazare Nicolas Marguerite Carnot, Frankrikes räddare 1793.

Så mycket större blev bestörtningen, när presidenten under ett besök i Lyon den 24 juni 1894 mördades av en italiensk anarkist, Santo Caserio. Hela Europa reagerade. Det sades snart nog att attentatshandlingen var en hämnd för att presidenten hade vägrat nåd för den anarkist, Vaillant, som föregående år hade kastat en bomb i Deputeradekammaren.

En händelse, som ett mord på den sittande presidenten, borde i högsta grad försvåra omständigheterna för de vid denna tid fängslade anarkisterna i Paris.

Ytterligare en försvårande omständighet för både anarkister och andra upprorsmakare var att den nye presidenten, vald redan tre dagar efter mordet på Carnot med 451 röster mot 195, hette **Jean Paul Pierre Casimir-Périer**. Denne hade suttit som konseljpresident sedan 1893 och var samme man, som med en ny ministär den 3 december samma år uppträdde till ordningens bevarande genom de ovan beskrivna, stränga "decemberlagarna".

Palais de Justice

Denna enormt omskakande händelse med president Carnot kan omöjligen ha varit obekant för IA. Men man skall leta förgäves efter något uttalande i hans fängelsebrev efter den 24 juni, som tyder härpå.

Flera omständigheter talar däremot indirekt för att IA:s situation påverkas av presidentmordet.

I brev till v.H. den 26 juni, två dagar efter presidentmordet, finns antydningar om det förändrade läget spridda i texten: "Du skall genast skriva till min lärare - - att min sak är allvarlig - -" "Visa min advokat mina brev sur le 'rébiffement' (= reinkarnationen?), angående katolicismen och protestantismen, märkt, och angående deformerings. Utdrag om fatalismen och lagen angående det absurda." Dessa, delvis gåtfulla uppgifter, bör rimligen ha kunnat förstås av adressaten.

I slutet av samma brev: "Obs! Mycket brådslande: Advokat (genom Madame Huot) min lärare, C.L., Strindberg."

och tydligen åtnjutit gästfrihet "här", men IA har rått honom att bege sig till Bruxelles. IA skriver vidare: "Han skall bedriva en god propaganda för frihetsidéerna bland de belgiska kamraterna. - Det är en mycket hygglig pojke" och IA är övertygad om att "ni kommer att sympatisera mycket med honom".

Efter dessa, mera formella sakuppgifter, finner man i IA:s brevkoncept följande djupgående upplysningar om hans egen person:

Han skriver: "Jag befinner mig själv i ett fullständigt upprivet tillstånd". Paris har blivit ett opium, eller snarare en av dessa förälskelser, som har trängt in i hjärtats rötter och "gnager, klöser, söndersliter en, allt under det den bländar en och med smekningar inger en föreställningen om en falsk lycka. Den skönaste delen av mitt liv har förflutit här. Uppbrottet skall bli mycket svårt. Så snart jag lyft dessa pengar beger jag mig direkt till järnvägsstationen utan att se mig tillbaka. Det är galenskap att stanna för att avsluta mina arbeten, samla ihop mina anteckningar etc. Det är slut med mina krafter, jag kan inte mer. - Jag tillbringar nätterna utan sömn och dagarna med tillhjälp av föraktliga, konstlade medel. Jag ber er, gör mig inte några förebråelser. Ni vet inte hur det ser ut inom mig. En mara som rider mig, moraliska lidanden, en grym men grinande ängslan". Undertecknat: "Snart".

Parentetiskt görs läsaren uppmärksam på beteckningen "föraktliga, konstlade medel", med anledning av förf.s tidigare antagande att IA kunde tänkas använda narkotiska droger.

Efter att ha läst de ovan nämnda handlingarna, tillfrågar poliskommissarien IA om dennes existensmedel, varvid IA uppger att han mottar pengar från sina *svenska* kamrater, sin lärare och *prins Eugène, arvfurste till den svenska kronan!* Vid nämmandet av den kungliga personen höjer polismännen på ögonbrynen. Därefter förklarar polisen för de tvenne herrarna vid Rue Turbigo N:o 6 att de skall medfölja till kommissariatet för vidare förhör.

Med tanke på innehållet i de dokument, som härövan refererats, så måste man initialt konstatera att det föreligger besvärande omständigheter för de båda, yrvakna männen. Nu är det inte fråga om skämt och skoj längre! Det är förvisso inte straffbart att skriva brev till sina vänner och därvid kalla dem "Kamrat", men när dessa vänner talar om *undanskaffande av bevis vid eventuell husrannsakan genom att bränna handlingar*, så antar saken andra proportioner.

När IA dessutom tänker anförtro sin väninna att hans psykiska konstitution håller på att braka samman och att han därför avser att lämna Paris, kan detta tolkas så att han inför sina uppdragsgivare i Belgien vill dra sig ur - åberopande framför allt psykisk ohälsa - eftersom han känner att marken bränner under fötterna.

Förhören

Werner von Hausen hade några timmar efter de båda anarkisternas arrestering kommit till nr. 6 Rue Turbigo för att sammanträffa med IA enligt en tidigare överenskommelse dem emellan. Den utposterade polisbetjänten frågade nu v.H. vem han sökte, varpå denne svarade att

Porträtt av Werner von Hausen (1870 - 1951). Tuschteckning av förf. efter Olof Sager-Nelsons målning 1894.

han hade avtalat om ett sammanträffande med IA vid denna adress. v.H. blev då förd till polis-kontoret för att redogöra för sina förbindelser med den arresterade anarkisten. Efter ett kortare förhör släpptes emellertid Werner von Hausen. Denne hade vid besöket på poliskontoret sett IA sitta där i väntan på mera ingående förhör.

När poliskommissarie Boveau vid det första större förhöret åter tillfrågar IA, hur han försörjer sig, svarar denne nu att han utför målningar, som han säljer i sitt hemland och att hans kamrater i Sverige skickar honom pengar och även hans lärare. Däremot avstår han från att upprepa uppgiften om bistånd från sin kunglige mecenat!

Tillfrågad om brevkonceptets adressat vägrar han att lämna upplysningar om henne. Otaliga gånger tillfrågad om han är anarkist, svarar han enträget att "Jag är inte anarkist, jag är självständig, 'indépendant'." Kommissarie B. frågar sedan, om inte den i brevkonceptet omnämnda "kamraten" i själva verket är Chatel, varpå IA svarar blankt nekande. IA ombeds sedan av B. att förklara vad han menar med *anarki* och *anarkist*. IA:s svar på denna - i sammanhanget verkligen ömtåliga fråga - innehåller många kringelikrokar men utmynnar

i ett försök att förneka någon verklig kunskap om dessa begrepp: "Jag är främmande för det som kan tilldraga sig omkring mig i politisk mening."

Som vi ser, så ljuger IA friskt och obesvärat. Han visar dessutom inte så litet förslagenhet. Frågan är, om han satsar alltför hårt på att polismaktens representanter endast utgörs av förkorkade hantlangare!

Men denne egendomliga, "anarchiste militant", får - möjligen oväntat - hjälp från tidningen *La Libre Parol*, som oreserverat tar hans parti. Signaturen Théo Praxis hävdar i nämnda tidning att IA inte alls är en stridbar anarkist, inte ens en teoretisk! Han är i stället en talangfull målare, en flitig studerande och "vän till prins Eugen", konungens av Sverige "andre son". Den sistnämnda uppgiften är felaktig - det skall vara *fjärde son* - men det har ingen betydelse i sammanhanget. Tidningen hoppas tydligen på att uppgiften om fångens nära relation till ett regerande kungahus, dessutom av *franskt*, revolutionärt ursprung, skall påverka polisen till ett omedelbart frisläppande.

La Libre Parol antyder, med hänvisning till von Hausens omedelbara frisläppande, att man tydligen skall vara *finsk* undersåte med goda kontakter i den **ryska** kolonien i Paris för att bli

anständigt behandlad. Tidningen syftar på Frankrikes vid den här tiden strävan att hålla sig väl med tsarens Ryssland för att säkra en bundsförvant vid ett eventuellt krig med Tyskland.

Referensen till prins Eugen har ytterligare en dimension. Denne hade ju själv i slutet av 1880-talet studerat konst i Bonnants och Gervex' ateljéer i Paris. Dessutom hade prinsen, i konflikt med sin fader, indirekt deltagit i hyllningarna av franska revolutionens 100-årsminne genom att medverka i världsutställningen i Paris 1889. Han lyckades få tre tavlor placerade på denna utställning, där också Zorn deltog med den äran och erhöll 1:a klassens medalj!

La Libre Parol hävdar vidare att just, när IA stod i begrepp att resa till Java (!), polisen kom och vände upp och ner på hans bibliotek, konfiskerade hans anteckningsböcker och bytte ut hans biljett runt jorden till en övergång till rannsakningsfängelset. ”Den svenska regeringen kommer utan tvivel att taga befattning med denna godtyckliga arrestering, men Sverige är ett litet land.”

Däremot anser *La Libre Parol* tydligen att **Chatel** är en farlig man, men att IA, som endast följt en tradition från sitt hemland Gotland(!), utan att ana oråd, endast utövat gästfrihet mot denne.

Men varken vännernas påtryckningar eller tidningsskriverierna kan förmå myndigheterna att släppa IA. Han får tills vidare stanna i Mazas-fängelset i avvaktan på rättegång.

Vid ytterligare förhör i fängelset den 17 april förnekar IA kategoriskt att han läst brevet från Hautstout, eftersom detta brev över huvud taget inte berörde honom. Tillfrågad, om det verkligen är nämnde Hautstout, som skrivit brevet, lämnar IA det egendomliga svaret: ”Nej, min herre. Jag misstänker namnet på den person, som har skrivit detta brev, men jag är inte nog säker på min sak för att tillkännage det.” Vid det första förhöret på poliskammaren säger IA om samma brev: ”Det kommer från en dam, vars namn eller adress jag inte kan lämna er.”

Vid förhör med IA den 29 maj 1894 har polisen funnit ett annat brev, som är skrivet med samma piktur som det brev man vid undersökningen hemma hos IA omhändertagit och vars avsändare var Hautstout! IA svarar nu kortfattat: ”Jag har aldrig personligen mottagit något brev från Hautstout.” Då polisen efter detta svar påpekar för IA, att han tidigare sagt att det belgiska brevet kommit honom tillhanda genom *posten*, men portvakterskan i huset Rue Turbigio N:o 6 har vid förhör med polisen sagt att hon aldrig tagit emot något brev till IA. IA:s svar: ”Det är i själva verket inte hon som har lämnat detta brev till mig, jag hade en annan adress för min post.”

Som framgår av det sagda, så börjar IA förstå, att poliserna inte är helt urblåsta i huvudet, och han har all anledning att få kalla fötter.

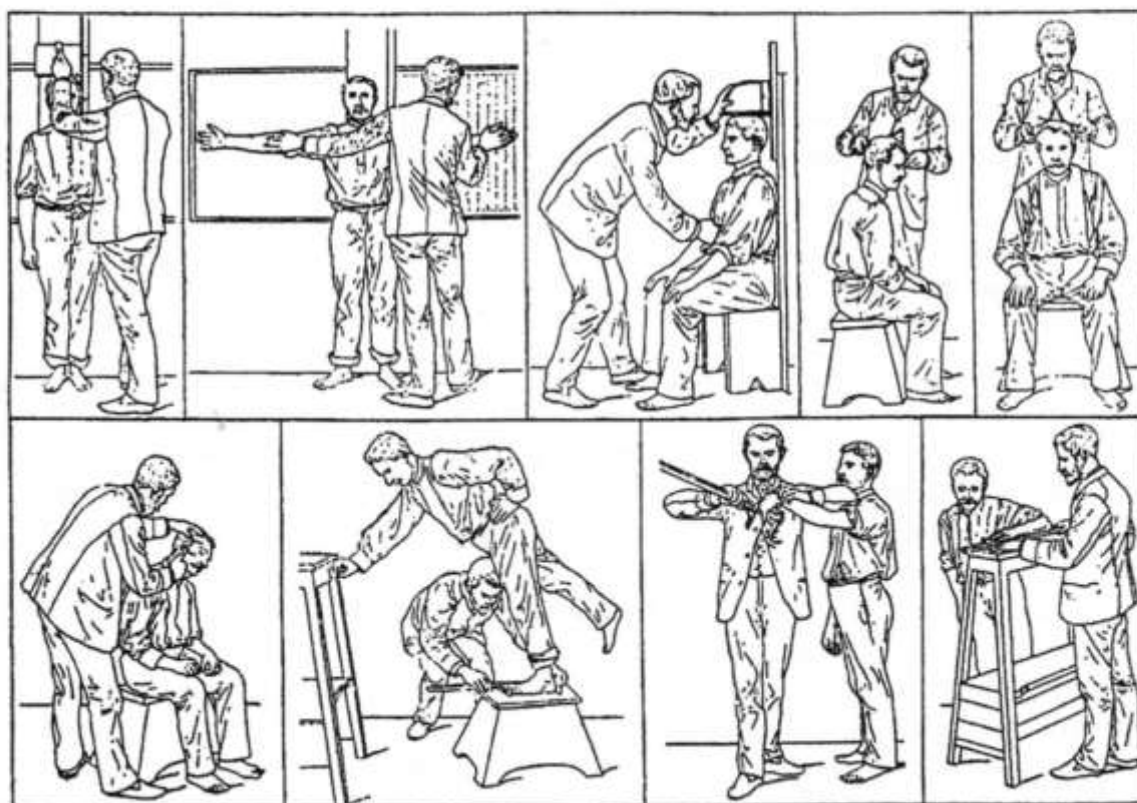
Mazas emprisonnement, quatriéme section Nr. 106

Den 26 juni utföres ”Circonscription Pénitentiaire”, d.v.s. en beskrivning och mätning av

fångens kropp i enlighet med Alphonse Bertillons (1853-1914) system. Detta innebär att man antecknar ett antal anatomiska och fysiologiska egenheter (hårfärg, röstkvalitet m.m.) för identifiering av brottslingar. Ur protokollet får vi uppgiften om fångens längd, 174 cm.

Nämnde Alphonse Bertillon var antropolog och upphovsman till ett signalementsystem för brottsregister över förbrytare och kom senare att anlitas som skriftexpert i Dreyfus-affären.

Mätningar för Bertillons antropometriska signalement av år 1893.

I motsats till vad man skulle tro, blir fängelset inte en plåga för IA. Isoleringen och murarna tycks ge honom ett välkommet skydd mot den yttvärld, vars problem han inte behärskar. ”I cellens tystnad kunde hans tanke blomma som aldrig förr” (Axel Gauffin, 1940). Han fick nu tillfälle till studier och själv fördjupning som aldrig tidigare. Detta kommer till bevis i hans enorma brevväxling, framför allt med konstnärsvännen Werner von Hausen, varav över ett 30-tal finns bevarade.

”Beklaga mig inte! Jag har haft det bra mycket sämre än här. Jag har mindre tråkigt än i Sverige. Jag lider bara av bristen på frisk luft, men inte alls av isoleringen.” (Brev den 6 april 1894).

Man måste, när man tar del av denna omfattande korrespondens från fängelset, hålla i minnet att alla brev genomgick polisens censur och alla försändelser, paket m.m. likaså. Detta präglar givetvis uppgifterna i breven.

Som vi redan tidigare erfarit, så var IA vid polisförhören inte så litet förslagen, varför han understundom i fängelsebrevet lämnar avsiktligt *felaktiga* uppgifter för att, om möjligt, vilseleda utredarna. Hans ständigt återkommande begäran om böcker, som behandlar konst, litteratur, religion, arabiska språk m.m., måste verka oskyldig för polisens ständigt vakande öga. Uppgifter som de följande är däremot med stor sannolikhet avsedda för polisen: "Man kan behålla mig här en evighet och sedan döma mig till 3 års fängelse, tror jag. Men man kan också i morgon dag skicka mig på andra sidan en gräns, vilken som helst" (brev den 7 maj 1894).

Herrarna på polisens censuravdelning kräver också att all korrespondens mellan IA och yttervärlden skall ske på **franska**.

La Séductrice

"Vänd dig till en dam som jag känner något, Madame Marie Huot, 53 Rue de Seine. Hon skall säga dig vilka formaliteter du har att uppfylla." Denna kortfattade information lämnas till v. Hausen i brev den 8 april 1894 inför dennes tillämnade besök i fängelset. IA fortsätter: "När du träffat Madame Huot, så fråga henne var hon fått tag i det milda vita vinet och denna delikata ost som hon har sänt mig bland andra saker."

Av dessa uppgifter förstår man att den omtalade damen har god insyn i fängelserutinerna. Hon besöker ett antal fångar, med vilka hon känner någon sorts gemenskap. Det är inte alltför svårt att gissa att denna Madame Huot måste vara politiskt engagerad på vänsterkanten och att hon tydligen har lång erfarenhet av radikala aktioner. Vi vet inte, om IA kände till henne redan före arresteringen. Men hon gör besök hos fångarna och samtalar med dem i besöksrummet. Dessutom medför hon, som vi nyss hörde, delikatesser till de intagna, vars mathållning i fängelset givetvis präglas av en för dylika anstalter, avsiktlig spartans profil. Dessa hennes matsändningar utgör tydligen - förutom att de är välkomna för hennes skyddslingar - en avsiktlig provokation mot fängelsesystemet.

"Chère Madame!"

Madame **Marie Huot** var född 1846 i den lilla staden Tonnerre c:a 15 mil sydost om Paris. Hon kom från en gammal familj, **de Baon**, av spansk härkomst. "Den mörka skönhet, vars spår hon ännu på gamla dagar bevarade, talade tydligt om hennes sydländska börd" (Gauffin, 1940). Hon var gift med **Anatole** Théodore Marie Huot, född 1843, journalist i vänsterfraktionen. De har en son, Henri, som kan vara i ungefär samma ålder som IA. Anatole Huot hade 1887 grundat en tidskrift, *L'Encyclopédie contemporaine illustrée*, i vars spalter makarna Huot bl.a. vädrade sina sympatier för djurens beskydd.

Vid den här tiden är Madame Huot 48 år. Hon är således endast 8 år yngre än IA:s mor och 23 år äldre än sin skyddsling. Det är en kvinna med betydligt längre livserfarenhet än den "blonda"

klimatets (i Egypten) fördelar jämfört med det i Frankrike: himlen är alltid högblå och utan moln. Därefter kommer de redan tidigare avsända locktonerna om rika möjligheterna till både själens och kroppens njutningar, understundom med åldersgränser för de tilltänkta sexualobjekten, som något förvånar, åtminstone en nutida läsare: "Du har en massa skönheter från 4-5 till 23 år o.s.v. som springer halvnakna omkring i bara skjortan och stå modell för 50 à 75 ctms. Men vill du ha' en trogen modell, skaffa dig då en tjänsteande för 15-20 frs. i mån. Då städar hon din våning, ty sådan har man här för en spottstyver, lagar din mat, står modell. Detta om kvinnomodeller." Vidare får v. H. veta att maten är billig och bra. Språket är franska. "Alla bildade människor talar franska". "Du finner alltså att du kan arbeta här fördelaktigare än i Paris. I alla händelser 3- à -4 gng. så mycket."

Den 29/10 1894 får v.H. ytterligare en påminnelse om att sända målargrejer, klädespersedlar och böcker samt en personlig kommentar om Marie Huot: "Jag ber dig, låt aldrig påskina att det är något mellan henne och mig."

Den 1/11 1894: "Har ingen färg men flere beställningar. Sänd färg likaledes med första, beder för brinnande livet I v a n."

Den 17/11 1894: IA tackar v.H. för de 50 francs, som blev växelresultatet av de 35 kr, som han fick från modern i oktober, och vilka inte gick att växla i Egypten, varför de sändes till v. H. i Paris och sedan därifrån, i form av 50 francs, skickades tillbaka till Kairo!! IA meddelar att Marie Huot skrivit och skällt på honom, sannolikt därför att v.H. visat henne några brev, som inte var avsedda för hennes ögon eller öron. IA ger v.H. en uppsträckning för detta: "Det var inte knipslugt av dig det, du, och det kunde hava gjort en förfärlig olycka." "Jag har varit henne trogen som en engel."

Den 20/11 1894 ett långt brev till modern (1300 ord): IA berättar om livet i Kairo och om smärre, pikanta episoder, bl.a. om de 35 kronornas irrfärd. Han försäkrar sin mor att han trivs förträffligt i denna stad. Han har konstnären och vännen Emile Bernard till granne. Denne har just återkommit från en resa till Jerusalem. Han understryker vidare, hur fredligt folket är här nere. Under flera sömnlösa nätter har han strövat runt på stadens gator utan det minsta äventyr. För att undvika att bli sedd som utlänning har han bl.a. lagt sig till med "landets huvudbonad", som är en röd, cylindrisk rökmössa. Han tycker om alla folkslag han möter, men framför allt negrerna: "det är något så äkta godt o. själfullt hos negern i allmänhet." Han understryker att hans europeiska vänner tycker annorlunda, "Men jag har skalderna o. människokännerne, missionärerna på min sida o. till o. med profeter o. gudupplyste."

Vidare försäkrar han modern om att han gör framsteg i landets språk - arabiska.

Men trots det nya landets alla fördelar och nyttigheter, kommer förr eller senare i nästan alla brev till modern den obligata bönen om pengar: "Hör du mamma, törs jag be dig om litet mynt till jul". Han säger sig, tack vare moderns tidigare godhet, fortfarande ha livsmedel till jul, "men sen är det slut". Han tillägger därefter att han är för nykommen i landet för att själv kunna förtjäna några pengar!

ynglings från Sala. Man kan trots detta undra, om hon redan nu, efter de första kontakterna med IA, kan ana vad som komma skall?

När vi bläddrar i Madame Huots antecedentia, finner vi att hon ägnat en stor del av sitt liv åt djurskyddet. Hon är en ivrig *anti-vivisektionist*. Redan som helt ung, 1866, stormar hon in till ett av Louis Pasteur lett symposium vid Sorbonne - som handlar om profylax mot hundgalenskap (rabies) - med högljudda protester, som orsakar tumult bland tusentals studenter i lokalen. En annan gång kastar hon sig över professor Charles Brown-Séquard i Collège de France och slår honom i skallen med sitt parasoll, just när han står i begrepp att utföra ett experiment på en apa.

Det bör nämnas, med hänsyn till den sist relaterade händelsen, att Brown-Séquard på sin tid utförde enastående undersökningar över ryggmärgens nervbanor och att han fått ge namn åt en speciell skada på medulla spinalis, Brown-Séquards syndrom, som innebär en halvsidig avskärning av ryggmärgen.

Förutom de nämnda bravaderna hade Madame Huot dessutom, redan på 1880-talet, deltagit i kampen mot införandet av **tjurfäktningar** i Frankrike. Hennes metoder i denna kamp påminner mycket om nutidens Greenpeace. Hon hade vid ett tillfälle (19 januari 1887) begivit sig till Hippodromen, där en tjurfäktning skulle äga rum. Med sig hade hon ett tjugotal kvinnliga sympatisörer. Alla hade fickorna fulla av visselpipor. Likt en fältherre fördelade Madame Huot sina styrkor i grupper på två och tre och placerade dem på olika platser i lokalen. De sålunda fördelade stöttrupperna skulle sedan handla successivt så att, när en av dessa blivit utkastad, skulle nästa påbörja de störande visslingarna. Ordningspolisen ingrep med hårdhandskarna och misshandlade aktivisterna, varvid Madame Huot själv blev blesserad, bl.a. i ansiktet så att hon blödde ymnigt.

Aktioner som denna förskaffade Madame Huot herostratisk ryktbarhet, som hon förstod att väl utnyttja.

Som om dessa bravader inte skulle vara tillräckliga, uppträdde Madame Huot även som **katternas** höga beskyddarinna.

På alla dessa områden skulle hon sedermera engagera IA, vilket skulle komma att få egendomliga konsekvenser för den man, som just nu i fängsligt förvar i Paris avbidar det rättsliga efterspelet av sina anarkistiska irrfärder.

Tuschteckning av förf. (bilden något beskuren) efter Olof Sager-Nelsons målning av Madame Marie Huot 1894.

I brev nästa dag (27/6): "Jag ber dig också skriva till min advokat (också genom Madame Huot) att jag gerna ville att han sökte upp mig, snart. Jag har mitt försvar ganska klart nu. Brådskande. Brådskande."

De följande brevet (6/7) är mycket svårtytt.

Det därefter (14 juli, *nationaldagen!*) sensationellt: **Fången är flyttad till Conciergeriet, andra våningen, cell nr 45! "Mitt öde är föga avundsvärt"**.

Nästa brev den 18/7. IA säger att han skrivit till Madame Huot och bett henne underrätta hans mor om arten av hans brott och att han säkerligen kommer att bli dömd. IA uppger vidare att man dragit in tillståndet för Madame Huot att besöka honom! Han är mycket nedslagen över detta. I slutet av brevet åter ett rop efter advokaten.

Den 25 juli: IA ber nu Werner von Hausen skriva till kamraterna i Stockholm att han är anklagad och kommer att bli dömd. Man kan fråga sig: är detta måne ett yttersta försök av IA att åstadkomma en påtryckning från Sverige?

Det rättsliga utslaget

Den 7 augusti börjar rättegången mot de nu trettio anklagade ("procès des trente") inför La cour d'assises de la Seine.

Anklagelseakten innebär att de tilltalade påstås tillhöra en sekt, som mellan sina anhängare etablerat ett band av kamratskap, som till ändamål har förintandet av varje samhälle och för uppnående av detta mål använder stöld, plundring, mordbrand och mord. I denna sekt bidrar var och en till målet efter sitt temperament och sina anlag: den ene genom att begå brottet, den andre genom att förleda till att begå det genom uppmaning och bistånd. Den brottslige finner både det ena och det andra hos kamrater, som, i sina vanliga förbindelser sinsemellan bildar grupper, vilka handla under inflytande av en gemensam inspiration. Dessa grupper bildar propagandacentraler, tillflyktsorter för utländska kamrater, stöddepunkter för en individ, lämpad eller besluten för brottet. Föredrag, predikningar, publikationer, materiella medel till handling: denna individ finner i dessa retningsmedel och resurser förutsättningar, som skall sätta honom i stånd att genom ett individuellt brott realisera det mål, till vilket den gemensamma ansträngningen syftar.

Sentida bedömare har tyckt att den nyssnämnda katalogen över ansvarsyrkande är både svag och diffus, varför utsikt till fällande dom varit svag. Så är nog inte fallet. Åklagaren hävdar i enkel ordning straff för de, som kan överbevisas om de grova brotten (plundring, mordbrand och mord) och för de övriga yrkar han ansvar för medhjälp - en inte ovanlig brottsrubricering i vårt land just nu (Stureplans-massakern 1994).

Enligt referaten från rättegången håller IA en låg profil, vilken kontrasterar mot många av de övriga anklagades uppträdande. De medanklagade demonstrerar en faiblesse för vältalighet,

tydligt grundad på tidigare erfarenheter i rättsliga processer. IA:s diskreta uppträdande tar sig uttryck i hans "svårigheter att uttrycka sig på det främmande språket", något som anses göra ett lyckosamt intryck på juryn! Under utfrågningen låtsas IA ibland inte förstå frågorna - eller att de ens riktas till honom! Men vi känner redan vår landsmans i trängda situationer visade förslagenhet!

Efter en veckas förhandlingar blir juryns utslag, efter 2 1/2 timmes överläggning, med sju röster mot fem ett frikännande för tjugotvå av de anklagade, däribland Aguéli, Chatel och Fénéon! Det skall genast sägas att en fällande dom kunde ha inneburit tjugo års straffarbete!

IA:s oro, klart demonstrerad i breven härövan, var således ingalunda oberättigad. Hans öde hängde på en enda röst! Vid lika röstetal hade domaren med säkerhet avkunnat en fällande dom.

IA kände givetvis en ofantlig lycka över processens oväntade utgång. Man undrar, trots allt över, om han någonsin ägnade en tanke åt de åtta kamrater, som förvisades till "galärerna"?

Egypten

Någon dag efter den frikännande domen den 12 augusti 1894 ordnar Marie Huot en liten festlighet för IA och Chatel i sin bostad. Hon ser också till att en journalist får tillfälle att intervju de "oskyldiga" anarkisterna. Chatel skryter och skroderar, medan IA för ovanlighetens skull förhåller sig dämpad och meddelar endast att han om några dagar avser att resa till Egypten.

Ehuru Sverige inte officiellt ingripit till vår landsmans hjälp vid anarkistprocessen, är det tydligt att man hållit sig väl underrättad om händelseförloppet genom sin beskickning i Paris. En dag i slutet av augusti 1894 kallas därför IA till svenska legationen i Paris, där legationssekreteraren, greve Herman Wrangel överlämnar ett brev från IA:s moder och ett mindre penningbelopp, som insänts till legationen av personer i Sala, vilka intresserat sig för den unge konstnären. Vid detta tillfälle uppger IA för Wrangel att han avser att inom den närmaste framtiden resa till Egypten.

Varken IA själv eller personer i hans närmaste omgivning har kunnat avge någon tydlig och hållbar förklaring till hans nu ivrigt åstundade resa till Egypten. Många tolkar det så att detta egentligen var hans längtans mål. Att han - som vanligt - sökte befrielse-avlastning från den komplicerade, personliga situation han för tillfället befann sig i, känner vi sedan tidigare. Man vill gärna dessutom föreställa sig att hans otillfredsställda inre ville söka sig till Orientens mystik och sensualism m.m. Men det är ganska lätt att i dessa, spekulativa psykologiska funderingar förirra sig bort från den krassa verkligheten.

Ett mera realistiskt skäl till IA:s snabba beslut att lämna landet kan i stället mycket väl sökas i den nya, statsjuridiskt svårhanterliga situation han nu efter rättegången befann sig i. Frankrike hade blivit en osäker och farlig plats för den nyss frigivne fången, som trots frikännande dom, likväl stämplats som anarkist. En president hade blivit mördad för bara knappt två månader tillbaka i tiden och ingen kunde veta, när nästa attentat skulle äga rum i det land, där den nye presidenten avsåg att tillämpa lag och ordning med största stränghet!

Då var det trots allt säkrare att vistas utanför Frankrikes gränser och jurisdiktion. När och hur planerna för IA:s resa och resmål uppgjordes har inte kunnat klarläggas.

IA lämnar Paris den 8 september 1894 och är redan inom en vecka i det förlovade landet. Ett telegram till modern den 13 september förkunnar hans ankomst till Alexandria.

I det första brevet till modern från Egypten (Alexandria den 21 sept 1894) säger IA att han utgår ifrån att Madame Huot har skrivit till henne och talat om, varför han rest. "Jag kunde ej stanna längre i Frankrike". Därefter räknar avsändaren upp ett antal andra länder (bl.a. Italien, England, Tyskland), till vilka han inte kunde tänka sig att resa. Ej heller "norr ut" var det möjligt för honom att resa. Det skulle blivit hans säkra död, eftersom han nu är allvarsamt "lungsigtig", varför endast ett års vistelse i Afrika kan rädda honom. "Se där sanningen".

Fan tro't, sa Relling!

I sitt första Egypten-brev till Werner von Hausen (Alexandria den 15/9 1894) berättar IA om den nya världsdal, till vilken han anlät: "Jag har ingenting sett så brokigt och så genom-pittoreskt." Och vidare får vi, som vanligt, veta att folket, djuren, värmen .. allt är underbart! T.o.m. åsnorna är så förbannat vackra, och de liknar inte alls "våra borickor och fänad"! I rättvisans namn skall sägas att Egyptens åsnor av många framstående europeiska besökare i detta land har prisats för sin skönhet och elegans.

Efter dessa superlativer kommer så - också detta, som vanligt - alla de uppdrag, som adressaten ombeds att utföra:

1) Skicka med omgående mitt pass som jag glömde hos Marie.

2) Skaffa mig ett intyg på legationen att jag är skyddad av min regering, d.v.s passet skall förnyas och IA utgår ifrån att Wrangel skall sköta detta.

Följande citat, som tydligen syftar på passets betydelse, är märkligt och möjligen avsiktligt oklart utformat: "Här ger dom f-n i brott mot allmän rätt och endast politiska brottslingar äro förföljda".

3) Köp ett målarparasoll. "Jag har sjudjåkla behov av det här".

4) Under denna punkt har IA räknat ut att frakten för att skicka alla de saker, han räknat upp, är 6.50 francs. Men eftersom det ändå är så många saker, som han behöver, kan ju vännen skicka honom "en massa spännramar på samma gång".

Slutklämmen i brevet är: "Sänd grejorna, om du kan med det första".

Det känns verkligen angeläget att något kommentera detta brev: Det är för det första tydligt att IA lämnat Paris i största hast. Han har struntat i pass, pengar (utom till resan vilka möjligen kunde vara de i Sala insamlade pengarna?) och saker, som man tycker att en konstnär med hans höga ambitioner borde ha tagit med sig till det avlägsna landet. I stället fordrar han, då han hastigt och lustigt redan befinner sig vid sitt resmål, att andra personer skall ställa upp som springpojkar - och för den delen även som springflickor!

Om man skall söka någon förmildrande omständighet för IA:s oförsämnda attityd, så skulle det vara att han, verkligen av politiska skäl, kände sig tvungen att flykta ur landet. Men dessa förmildrande omständigheter räcker dock inte långt, eftersom han, redan dessförinnan varit, och sedermera allt framgent kommer att bli mer och mer fordrande gentemot de vänner han lämnat efter sig på den plats, från vilken han för tillfället flytt.

IA:s tid i Egypten kommer att i huvudsak fördela sig på trenne platser: Alexandria, Kairo och Assiout.

IA måste av lätt insedda skäl inrätta sin tillvaro i Alexandria efter primitiva mått. I brev till Werner von Hausen uppger han att han skall bo hos en bonde utanför staden. Det är en jord-

koja med platt tak, på vilket man sover om natten. Men han skall förstås med det snaraste flytta in till staden, där det är billigare att bo. Och genast tilldelar han modern, i brev den 21/9 1894, uppgiften att skicka honom 200 kr. Redan den 22/9, endast en vecka efter föregående brev till v.H., upprepar IA sin begäran om parasoll m.m. Men nu tillkommer ytterligare krav. Han behöver färger: vitt (mycket!), bleu de chine, et d'outremer, et ocre jaune. För att eventuellt göra adressaten mera tjänstvillig, frestar IA denne med slippriga uppgifter om trollnätter och kvinnfolk: "Om jag inte vore kär, så skulle jag vara förlorad för varje flickunge jag möter."

Le Caire

Men han lämnar snart Alexandria för Kairo. Därifrån går första brevet till "Kära Mamma": Det börjar med att underrätta henne om att han är "klimatsjuk". Kroppen är full med blåsor och utmattning. "- men om en månad är han frisk". Han anförtror vidare modern att han här i Kairo ensam bebor ett helt hus, visserligen till hälften förfallet, men hans våning är i gott skick och den kostar endast 3 kr o. 75 öre (per månad?). Livsmedel är billiga, men han behöver nya ("andra") kläder. Var god sänd mig 50 kr! (Det var bara en vecka sedan han av modern begärde 200 kr). Han markerar sitt krav på pengar till kläder med ett understucket hot: "ty om man ej klär sig förståndigt här, så kan det bli slut på en på några dagar." Han betonar att övergången mellan dag och natt sker så hastigt, så det är otroligt! "O. nattvistelsen är ingenting att leka med." IA väntar sig - som vanligt - att penningssändningen från modern skall komma i röda rappet. Hans löfte därefter, "Så fort jag blir bra, skall jag måla och arbeta", klingar falskt liksom den avslutande frasen: "Helsningar till eder allesammans, tillgivne sonen, Ivan".

I brev till v.H. den 2/10 1894 beskriver han ånyo sin bostad, som nu får formen av ett "spökslott" med stort ateljéfönster (5 m högt), två terrasser och, slutligen: modeller, "de grannaste kvinnor i världen, egyptiskor 7-15 år, för 25-50 ctms sceancen." "Och vill du ha köttmat av dem är ingenting enklare. Jag skulle vara en förlorad karl - - om jag inte vore kär på allvar på annat håll." IA säger sig kunna erbjuda adressaten ett palats vid Nil-stranden för 25 francs i månaden.

Fortsättningsvis erhåller v. H. det ena brevet efter det andra. IA har tydligen ännu inte erhållit passet, parasollet m.m., då han den 20/10 skriver och ånyo begär dessa saker plus färg, mycket mera färg, skissböcker, modellvax ("Jag skall skulptera som fan."), franska studentmössor (?), Kina-böcker, malaj-böcker, franska arbetsbyxor av sammet m.m. samt slutligen uppmaningen: "Kom hit ned".

Målargrejorna har tydligen ännu inte anlänt, när IA åter påminner v.H. om dem i brev den 25 okt 1895.

Vid tiden för nästa brev har IA likväl fått sitt pass, för vilket det tackas i detta (27 okt 1894). v H. tycks ha utverkat påskrift i passet från svenska legationen i Paris, och greve Wrangel har därefter själv skickat detta med separat försändelse till IA. I brevets fortsättning får v. H. veta

I slutet av detta brev uppmanar IA sin mor att aldrig mer skriva till Madame Huot: "För tillfället är vi osams, ett missförstånd, men det blir nog bra. "Men hon är så etterhäftig".

Ytterligare en resenär till Egypten

Werner von Hausen har berättat att han genom IA:s brev från Egypten kände sig lockad att uppleva något nytt, varför han tog mod till sig och reste dit. En bidragande orsak var även att han trodde på IA:s uppgifter om att man kunde leva där för endast 1/3 av kostnaderna i Frankrike. Och slutligen befann sig Emile Bernard, som även var en gammal vän till v.H., i Kairo.

I slutet av december 1894 infann sig således v.H. i Kairo, där han fick en bostad i samma hus som Bernard - helt i närheten av IA:s "spökslott". Ankomsten firades med en festmåltid på IA:s terrass, där det bjöds på bröd, kaffe och vin, stekt fisk, pastejer med ris, skinka, norsk ansjovis (Bjällands), dadlar, bananer och sockerrör (allt noga antecknat av v.H.). "I måltiden deltog 4-5 halvvida katter, som sedan alltid infunno sig, när de vädrade mat". Den festliga stämningen höll sig i flera dagar, varunder man visserligen också såg sig omkring i staden.

Efter denna inledande glada feststämning försökte man så småningom också börja arbeta. Werner v. Hausen konstaterar att modellerna verkligen var praktfulla, och det var sannerligen ingen brist på dem. De kunde likväl understundom bli ganska besvärliga att ha att göra med, varför man såg sig nödsakat att ibland jaga och tukta dem. Men en viss festyra höll sig ganska envist kvar, trots att Bernard förhöll sig mera tillbakadragen och sträng än de andra; men han var ju också numera en gift man och något äldre än de två andra konstnärsvännerna. Trots Bernards något återhållsamma hållning, skaffade man t.ex. trummor och tamburiner och anordnade danslekar med magdans m.m.

På detta, angenäma sätt förflöt livet en tid, men, noterar von Hausen: "säkert är att Aguélis dominerande och oroliga karaktär i längden verkade högst störande. Särskilt flitig målare var han alls inte, och vi slösade nog onödigt mycket tid på att se oss omkring i stället för att måla." Inom parentes berättar v.H. vidare att IA hade en arabisk lärare, som närmast kunde beskrivas som "en snuskig äventyrartyp".

Werner von Hausen berättar fortsättningsvis att IA en gång besökt en osäker stadsdel i Kairo, där han tydligen fått rejält med stryk. Vid återkomsten hade han emellertid omtalat denna händelse skrattande såsom en lyckosamt upptåg. En annan gång hörde v. H. sent om natten att IA kom i gränden, där de bodde, turvis ropande högt och skrattande. Men knappt hade han kommit upp i von Hausens bostad, förrän han lade sig framstupa på golvet, storgråtande.

Förhållandet mellan IA och v. H. blev med tiden allt mera spänt.

Fransysk visit

Någon månad efter Werner von Hausen kom också Marie Huot till Kairo. Hon hade säkert varit än mer tveksam än den förstnämnde inför en sådan resa. Det började inte heller bra. Eftersom Marie, sina radikala idéer till trots, också var en världsdam - en lady - och inte ville finna sig i att bli dragen vid nosen och uppskörtad av arabiska hotellägare, så letade hon själv upp ett hyggligt rum till ett anständigt pris (på hotell?), där hon om kvällarna mellan 7 och 10 kunde taga emot sina vänner med kaffe och samosvin. Praktisk som hon var, sökte hon förena nytta med nöje, varför hon hade ordnat så att tidskriften *L'Encyclopédie Contemporaine* skulle erhålla resebrev, "Lettres d'Egypte", signerade Marie Huot, för att egga läsarna med pikanta episoder från Orienten och förhoppningsvis själv tjäna en slant!

Man blir förvånad över, hur Marie Huot i dessa "brev" så oförblommerat exponerar sina vänner och deras förhållanden, till läsarnas förnöjelse. I sitt första "brev" (25 jan 1895) skildrar hon överfarten från Marseilles till Alexandria och prisar här, hur hon på det mest älskvärda sätt blivit omhuldad av befäl och besättning på fartyget. Men därefter säger hon att hon - på grund av att hennes vänner Ivan och Werner hade givit henne bristfällig information om tillståndet i landet - sedan 8 dagar levat i en sannskyldig mara: hon är uppäten av mygg och trots alla försiktighetsmått finner hon sig på morgonen översållad av bett!

"Jag har sett Ivans bostad. Det är oerhört. Ett slags befäst borg i ruiner, på ett fantastiskt sätt medeltidsmässigt, mörka, dammiga korridorer där man stöter mot stenar som ramlat ner från väggarna; trappor med steg en halv meter höga; hans sovrum, en stenlagd sal där alla rutorna äro spruckna eller bitvis borta, eller där spindelvävar stora som segel göra tjänst som myggnät. Med ett det mest summariska möblemang finner sig vår asket sålunda installerad som en prins. - Han är förtjust."

I följande "brev" (den 1 februari 1895) framför Marie Huot nya klagomål, särskilt över den bristande hygienien: "Våra två vänner finna sig tillrätta i denna omgivning och leva sorglöst i denna beklagansvärda snuskiga miljö. När jag stundom ser dem klia sig med raseri inbillar jag mig i närvaro av Job eller *Labre*. Då drar jag tillbaka min stol, och när någon av dem närmar sig sätter jag instinktivt mina händer i försvarsställning. När Ivan märkte denna gest frågade han mig om orsaken därtill men jag förteg den för honom. - Se där vad det har blivit av våra två artister, så eleganta och korrekta i Paris, efter en månads kontakt med de arabiska modellerna, fruktansvärda brunbrända markattor med utstående läppar, av vilka det var dag samlas ett halvt dussin på Ivans terrass. Häromdagen råkade jag komma mitt i en seans i denna atelier. När man upptäckte mig flydde hela denna "smala" (=arabfamilj) och gömde sig bakom en ställning och tid efter annan såg jag dem betrakta mig med djurögon. Målaren Emile Bernard som jag träffat en enda gång har visat mig mycket sympati. Han bebor en ruskig arabgränd som heter *Darb el Genaieneh*."

Den ovan nämnde Benoît Joseph Labre (1748-83) var ett helgon, vars botgöring innebar att han lät sig levande förtäras av maskar.

Man blir minst sagt häpen över denna Marie Huots frispråkighet, som, hur man än försöker

tolka hennes budskap till sina läsare, ändå inte rimligen kan ses som en välvillig reklam för hennes skyddslingar. Givetvis finns det en viss grad av humor och ironi i framställningen, men ändå!

Mor Anna får uppsträckning

Kairo den 15 febr 1895, "Kära Mamma": Tusen tack för ditt senaste, rekommenderade brev - "det utan pengar" - som kom hit den 6 febr, men som jag inte fick förrän den 10, eftersom jag numera går mycket sällan till posten - sedan Madame Huot är här. Hon reser emellertid snart!

I detta brevets fortsättning får modern mottaga skarpa förmaningar och tillrättavisningar. Det börjar med: "Det var förbaskadt ledsamt att du inte förstätt hvad jag har skrivit". Jag minns att jag antydde i mitt förra brev att jag fått din postförsändelse och ditt brev av den 14 dec. Jag tror att det var den 17 dec 94 jag fick dem. Jag upprepar än en gång: "Om ej von Hausen o. Madame Huot varit här, så skulle det ha varit slut med mig för länge sedan. "Här komma inga bref bort, ty det är inte turkarna som äro herrar på platsen, nu som förr i verlden, utan det är engelsmännen som i själva verket äro de styrande. De Egyptiske ämbetsmännen äro Englands underdåniga tjänare. Egypten är ett fritt land och väl styrt". Jag ber dig ofördröjligen sända mig pengar o. om möjligt för två månader, mer än 25 krr, denna gång, ty jag har varit så länge utan. Denna gången sänder du fortfarande pengarna till Cairo, men sedan kan du sända dem till Paris, till Madame Huot o. svenska pengar."

Detta är ord och inga visor. Den "tillgivne sonen" talar till sin mor som förste löjtnanten till en subaltern framför halvtropen. Är detta, IA:s beteende, möjligen ett arv från den "stränge" fadern?

I ett P.S. till ovannämnda brev ger IA ytterligare instruktioner till sin mor, nu angående Marie Huot: Hon är icke nykyrklig, hennes verksamhet är ej riktad åt det hållet. Följaktligen känner hon ej Boyesen. Hennes vänskap för mig är helt personlig, - o. hon antog sig mig mycket därför att ibland den massan av häktade så tyckte hon att jag såg ut som "un chat perdu", en katt som tappat bort sitt hus.

Presidenten i Frankrike avgår!

Därefter ytterligare ett tillägg i "åthutningsbrevet", och detta är av storpolitisk betydelse: "Den förbannade presidenten Casimir-Périer, han som förföljt så många *hundratals* oskyldiga, har varit tvungen avsäga sig regeringen, hatad av alla. Tidningarna ha fört ett ordentligt krig emot honom och de ha segrat. Alla som han häktat, dömt o.s.v. äro benådade, fängelserna öppnade, o. de landsförvista få vända hem till Frankrike i ro."

IA:s uttalande om den nye presidenten visar först och främst att det politiska läget *har* varit avgörande för hans flykt från Frankrike till Egypten. Möjligen tröstar han sig nu med att hans

medfångar, som blev fällda, kan återfå friheten. Några säkra uppgifter därom har förf. ej kunnat spåra.

Efter att ha berättat om presidentskiftet tecknar IA kort: "Sänd pengar omgående!"

Och allra sist: "-Den nya presidenten är en bra karl. Marie känner honom, i synnerhet hennes man, som står väl hos honom."

Uppfattningen om den nye presidentens, **Félix Faures**, förträfflighet är givetvis starkt färgat av IA:s egenintresse. Faure var ju tidigt en förmögen och besutten man och allra minst någon anarkist! Han hade skött kolonialfrågor i Gambettas ministär och även senare. Han var marinminister, då han nu valdes till republikens president. Troligen var det IA:s under denna tid intresse för kolonialverksamhet och hans förhoppningar att där kunna tjäna pengar, som var orsak till den positiva inställningen till den nye presidenten.

Vänskapen falnar

Madame Huot lämnar Kairo i början av mars 1895. Hon anar säkert att förhållandet mellan IA och von Hausen tämligen snart kommer att bli ohållbart. Det uppstår snart nog en spricka - som sagt, inte oväntat - i vänskapen mellan IA och Werner von Hausen. Den senare skriver: "Efter fem månaders samvaro orkade vi ej mera med varandra och Aguéli reste till Assiout långt upp i landet, dit han länge längtat för att se något rent egyptiskt efter Cairo, som dock var en besvikelse för honom till sist."

Margue den 21 april 1895 (brevet är ganska omfattande, c:a 1000 ord) "Snälla Morsan": Jag befinner mig sedan 3 veckor i en liten by, Margue, på landet utanför Kairo. IA är nu ensam igen: "Jag lär väl för 17 skriva o. tala om att jag lever. O. tacka för penningar som min goda väninna fått från dig att ge mig". IA säger att han inte behärskar arabiska talspråket ännu, men han kan läsa högarabiskan, skriftspråket, på vilken Koran är skriven. Här är det fullt med palmskogar, ungefär som tallar hemma. Säden är mogen här sedan länge. Fälten står gula ungefär som hemma i slutet av augusti. Det är varmt som bara katten, men jag står ute i solskenet i 4-5 timmar med en liten mössa utan skärm och är svart i ansiktet som en neger. Han säger sig vara bättre i bröstet och, då han andas känner han, hur den friska luften går ända ut i tåspetsarna. "Jag tycker också att jag är något bättre i ögonen, o. om jag skulle vara här ett 10-tal år, så skulle jag hava en syn som andra människor".

Obs! I kapitlet om närsynthet påpekade förf. att myoper, på grund av pupillsammandragningen vid t.ex. starkt solljus, får ökad synskärpa!

IA framhåller att han trivs förträffligt i ett varmt klimat, vilket han tror skulle göra honom helt fri från all sjuklighet: "Vad jag skall bli lycklig, då jag får komma till mina drömmars länder, Java o. inre Afrika."

IA skildrar sedan, hur Madame Huot på alla möjliga sätt skall hjälpa honom att få studera och

få betyg m.m. Jag får studera vad jag vill: naturvetenskaper, fäktning, kolonialvetenskaper (vad som är nödvändigt för upptäcktsresande o. för forskare i tropikerna). Madame Huot känner de mest framstående vetenskapsmännen i Paris och, när betygen väl en gång är tagna, så är IA nästan säker om en plats. Som exempel på sådan förnämlig anställning nämner IA botaniska trädgården och/eller naturhistoriska muséet i Paris, där han kan rita djur, både levande och uppstoppade, både sjuka och friska. Han tänker studera, förutom målning och teckning, botanik, antropologi, matematik och kemi. Efter studiernas avslutande, vilket han beräknar skall ta 1 1/2 till 2 år (högst!), reser han till Java, där han får anställning i botaniska trädgården.

Efter en tid där, kommer han med säkerhet att få anställning i ett franskt, belgiskt eller amerikanskt koloniseringskompani, där han själv kan bestämma villkoren. Han tror också att han kan få måla och ägna sig åt konst så mycket han vill, även om han har anställning i någon kolonialverksamhet.

Slutklämmen i Margue-brevet - efter den ovan relaterade beskrivningen av hans lysande framtidsmöjligheter - torde ha varit väl magstark även för de vid det här laget ganska härdade adressaterna i Sala: "O. tänk på att jag är snart 26 år. Jag har nu ett tillfälle som aldrig mera att komma på grön kvist, o. om jag nu skulle misslyckas, d.v.s. ej få följa dessa studier, så uppger jag allt ... Hälsa pappa det. Tillgivne sonen Ivan."

Tankeflykten i detta Margue-brev påminner om det vi observerade i det synnerligen omfattande brevet till Richard Bergh den 10 okt 1893. Möjligheten att IA även i Egypten skulle nyttja narkotiska medel synes vara uppenbar.

Schakalernas stad

Assiout (Asyut) den 1 maj 1895, "Kära Mor": Nu har jag äntligen kommit ifrån det djäkla Kairo, där jag inte kunnat göra ett dugg och Margue blev för tråkigt. Den stad jag nu befinner mig i (c:a 30 svenska mil söder om Kairo) är en rätt stor stad, den största söder om Kairo. Här är hett. Det bränns i näsborrarna, när man andas. IA säger sedan att han går synnerligen oförnuftigt klädd: tjock ylletroja, stoppad rock och heta skodon. Rocken hade han ärvt av von Hausen, som snart reser till Jerusalem och därifrån hem till Finland. Nu är tonen synnerligen dämpad och beskrivningen av såväl landskapet som befolkningen innehåller kritiska drag. Jag bor på ett hotell för 35 öre om dagen, men skall nu hyra mig ett rum, ty jag ämnar att stanna här en månad ungefär. Den vanliga bönen om pengar kommer i slutet av brevet.

Brev till von Hausen, Assiout den 1 maj 1895: "Här är förbaskat vackert, jag tror nog jag stannar en stump till". Brevets karaktär tyder på att von Hausen fortf. befinner sig i Kairo. Kraven på v. H. från IA är nu helt ominösa: Han fordrar att adressaten skall sända honom tvättpollan, målargrejorna, filten, lakanet (jo täcket också), målarskrinet (med friska pannåer instoppade i locket!). v. H. skall nu också köpa oljefärg, två tuber vitt, två tuber vermillion de Chine ("d.v.s. inte den gulaktiga") och en tub krom ljus. Han återkommer senare i brevet med

förtydligade krav: "Gå upp på posten, begär mina brev, sänd dem med första. -- Alltså väntar jag med första 1:o paketet, 2:o staffli, målarsäck, stol, färg, pulver, rött mycket vermilion kall, gult, chrom, blått, vitt zink och blanc d'espagne, för preparering - 3:o målarskrinet och helt litet oljefärger under vilkor som du vet. 3:o lakan, filt, vaddtäcket; 4:o rena strumpor och satinvelourrocken. Allt det där som ilgods - betala frakten och skicka mig kvittot i rek brev till undertecknad, poste restante Assiout (Haute Egypte)". IA lyckönskar slutligen v. H. till hans förmodade resa till Samos.

Man undrar, om den i övrigt så tjänstvillige målarvännen Werner von Hausen kunde och/eller ville tillfredsställa sin kollegas minst sagt krävande behov. Det är ju uppenbart, hur IA alltmer systematiskt exploaterar sina vänner och bekanta i samband med sina nyckfulla och oberäkneliga förflyttningar. IA sticker i väg och struntar i att medföra ens de mest elementära, materiella förutsättningar, som behövs för målarkonstens utövande. Men något som han aldrig tycks glömma är bläck, penna och brevpapper!

Åter till Sverige

Nu går det med snabba ryck. IA lämnar Egypten i början av sommaren 1895 och reser över Paris till Sverige.

Hemkommen till Sala skall han, enligt vissa bedömare, "inför den stränge och oförstående fadern", ha fått stå till svars för sina brott.

Det är väl sannolikt att både mor och far kunde ha ställt sig oförstående eller frågande inför denna "Kristusfigur med sina utmärklade drag, sitt mjuka skägg och den djupa, outgrundliga, fjärrskådande blicken" (Ehrnfried Nyberg). Man kan anta, att den nu åldrade stallmästaren-fadern var väl underrättad om sonens förhållande med Madame Huot och att han hade goda skäl att oroa sig över IA:s fortsatta levnadsbana vid sidan av en älskarinna, som var bra nära jämnårig med IA:s egen mor!

Men Johan Gabriel Agelii hade nu, trots allt, bara drygt ett år kvar i denna jämmerdalen! Han torde knappast ha orkat med någon uppgörelse med den förlorade sonen. Och om, som förf. redan tidigare framhållit, stallmästaren inte var totalt förkorkad, hade han redan för länge sedan insett att någon ändring i sonens redlösa färd på livets ocean inte längre var möjlig.

"Botgöringen" i barndomshemmet torde därför ha varit en felaktig rubriksättning över detta sammanträffande med föräldrarna.

De två i Paris

I slutet av september 1895 är IA tillbaka i Paris. Han bor nu i ett litet vindsrum i samma hus som Madame Huot vid Rue de Seine 53. "Rummet hade gula väggar, som från golv till tak voro täckta med hyllor på vilka lågo böcker, ett herbarium och en växtpress. Möblemanget utgjordes i övrigt av en tälotsäng, ett bord och ett par stolar" (Ragnar Salwén). Tilläggas bör att där också fanns ett staffli, som var hopfällt och ställt i ett hörn. Nyssnämnde Ragnar Salwén, som vid den här tiden umgicks med IA, berättar att denne efter t.ex. en promenad på stan kunde anförtro sin ledsagare att de båda hade bevakats av polisen.

Madame Huots våning beskrivs av Ragnar Salwén som mörk, med mörka gardiner och draperier. "Det hela verkade överspönt och makabert."

IA fantiserade vid den här tiden om att resa till Florida och bo i en apelsinträdgård, omgiven av en urskog. Men därav blev givetvis intet.

Förf. anser att vi nu kommit till den punkt i IA:s liv, där de enskilda geografiska förflyttningarna i stor utsträckning har förlorat sin betydelse som inspirations- och utvecklingsdrivande faktorer. Rörelserna över jordytan blir "ett sökande efter vind" och liknar alltmer en flugas irrande i rummet.

Därför är det inte lika angeläget att nu följa IA:s vandring strikt kronologiskt, utan i stället i huvudsak stanna inför vissa, märkliga händelser under hans återstående liv, som väckt eftervärldens förundran och bidragit till den bild förf. angivit i titeln på denna lilla framställning.

La jalousie et la passion

Redan av tidigare beskrivning av Madame Marie Huot har vi förstått att detta var en märklig kvinna. Mången bedömare i nutiden skulle säkert uppfatta henne som en kvinnosakens förkämpe. Men hur lockande en sådan karakteristik än skulle vara, så svarar den ingalunda mot verkligheten.

I ett av fängelsebrev (18 juli 1894) skriver IA: " - Hennes man har skrivit ett alldeles förtjusande brev till mig. Det är mycket intelligent av honom att på detta sätt förstå min tillgivenhet för henne. Jag väntade mig inte alls så mycken förståelse i dessa frågor som ligga fjärran från en man. Männen äro aldrig i stånd att förstå vissa ting. Männen tro sig tänka med hjärnan men det är inte sannt. De tänka med minnet och papper. Det är därför de aldrig lyckas åstadkomma annat än dumheter." De närmast följande funderingarna i detta brev är både eteriska och mystiska: Med hänvisning till "L'animale" (Rachilde Valettes bok) hävdar han att *kvinnans hud* är ett intellektuellt verktyg, som är mycket subtilare och mera fulländat än mannens minne och kärleksinstrument. Han fortsätter med att trassla in sig i det där med kvinnans hud, som han likväl finner inte är tankens mest fulländade verktyg, men att hennes hjärna - när den finns! - är ännu mer fulländad.

För att kommentera detta brev så vet vi ingenting om, varför Monsieur Anatole Théodore Marie Huot så lättvindigt överlämnade sin hustru som älskarinna till IA. Att denna handling skulle vara ett utslag av altruistisk empati för den olycklige konstnären, torde inte ens gå att slå i en värmländsk ekstubbe! Man kan säkert invända att maken, i äktenskapliga konflikter med Marie, inte hade någon talan. Hon ansåg sig säkert själv vara både kapabel och gammal nog att bestämma över sitt förhållande till andra män! Men maken yttrade sig ju trots allt i frågan! Han kanske hade genomlevat det, som skulle komma att bli IA:s lott?

Men tillbaka till våra älsklingar i Paris. Låt oss i fortsättningen bli endast *Marie* med Madame Huot!

Det är uppenbart att Marie hade gripits av en passion, som visserligen inte var blind, för att använda Axel Gauffins egna ord. Hon såg också klart sin skyddslingens fel och brister. Hon var således mycket fordrande och ville inte ha honom enbart som älskare utan som meningsfrände och kamrat, som skulle stå vid hennes sida, när hon agerade - även offentligt - i sina olika roller. Marie krävde obönhörlig lojalitet och lydnad. IA hade, enligt egen uppgift, aversion mot allt offentligt exponerande av deras förhållande. Skulle det vara offentlighet, ville han själv vara huvudpersonen!

Mord i tankarna

Men trots Maries frigjorda framtoning fanns det stunder, då hon i ensamhet fick brottas med sina kärleksproblem. Däröfver finns det uppgifter i brev av hennes hand, där hon avslöjar sin vådliga svartsjuka. Det framgår där, hur hon tidvis bevakade sin skyddsling med en brutal misstänksamhet. Vid ett tillfälle, då hon suttit vakt hela natten och sett honom komma hem först vid 4-tiden på morgonen, ansåg hon sig ha fått bevis på hans otrohet. "Och det var då som du med knapp nöd undslapp ditt öde". Hon berättar vidare, att hon hade nyckeln till IA:s rum och begav sig dit dagen efter, när han var ute. "och jag kände en frestelse att begå det säkra, okända brottet, utan spår --". Därefter beskriver hon den för det planerade mordet uttänkta metoden.

Bland alternativen för uppnåendet av detta mål, utslöt hon "det anatomiska sticket", som med största sannolikhet syftar på ett förfarande, vid vilket gärningsmannen driver in en skarpspetsad, lång nål eller syl i nackhålet på offret. Detta skulle kunna ske i något obevakat ögonblick eller vid sömn eller under samlag. Med dåtida rättsmedicinsk obduktionsteknik kunde ett på detta sätt utfört mord faktiskt undgå upptäckt.

Men i stället ansåg hon att förgiftning, det klassiskt kvinnliga mordvapnet, vara den rätta metoden och tänker sig i första hand svampförgiftning med *Muscarine des Champignons!* Det behövs mycket litet därav, hävdar hon. Det har ingen smak, när det är väl blandat med födoämnen, och det tål kokning. "Det undandrar sig också analysen", säger hon. Hon säger sig ha varken skrupler eller samvetsksval.

Mme Huots funderingar över, hur hon skulle likvidera sin älskare. Det anatomiska sticket eller intoxicering med giftig svamp?

Medan hon nedtecknar denna mordplan, ställer hon sig dock frågan, hur det kom sig att hon inte satte den i verket? ”Jag stirrade helt enkelt framför mig, och jag såg ett svart hål - - - försmaken till *förintelsen*.” Och inför den synen greps hon av skräck, men blott för sitt eget öde. ”Lägg väl märke till att det inte var din död som förskräckte mig, ty den har jag ivrigt önskat, genom olyckshändelse eller katastrof, och jag har åkallat de blinda parcerna mot dig - - - Varför har du gjort mig detta onda, som förvandlar mig till en Medea? Det kommer aldrig något gott därav.”

Om man skall något kommentera denna Maries skakande självbekännelse, så torde hon - om hon verkligen menat allvar med sitt planerade mord - betydligt ha överskattat sin förmåga. Hon ägde icke de medicinska eller farmakologiska kunskaper, som är förutsättningen för en likvidering enligt den nedtecknade planen. Hur skulle hon t.ex. kunna avpassa dosen av svampgiftet, så att offret stilla och snällt avsomnade utan att visa sjukdomstecken, som kunnat föranleda honom att söka hjälp?

Man kan i detta sammanhang erinra om mordanslaget mot Grigori Rasputin i S:t Petersburg 1916. En furst Felix Jusupov hade i lön impregnerat ett bakelseverk med kaliumcyanid - ett

betydligt pålitligare gift än det Marie tänkte på. Rasputin älskade gâteauxer och inmundigade betydande portioner av de förgiftade patisserieserna utan att - till Jusupovs stora förvåning - visa minsta tecken till förgiftning. Det bar sig inte bättre än att konspiratorerna blev tvungna att i stället försöka skjuta sitt offer, men när inte heller detta lyckades till fullo, släpa ut den arme Rasputin och dränka honom i en uppsågad vak i närliggande floden Neva! Mördarna hade inte beaktat den möjligheten att den fria saltsyran, som normalt finns i människans magsäck, för tillfället kunde ha varit neutraliserad i offrets mage. Detta förklarar, varför den sibiriske munken inte spjåkade den av honom intagna kaliumcyaniden till fritt cyanväte och KCl, något som annars hade dödat honom på 10 sekunder!

Med hänsyn till IA:s karaktär kan man, trots att man i allmänhet inte sympatiserar med mörderskor, ha en viss förståelse för Maries tilltänkta anslag mot den oefferrättlige bohemen.

Katternas beskydd

Men Marie hade många strängar på sin lyra och en del av dessa klingade till en början väl i IA:s öron.

Hon uppträdde, som redan tidigare antytts, som katternas beskyddarinna. Visserligen hade IA redan i Egypten visat sitt kattvänliga sinnelag men detta var möjligen en mera passiv form för kattskyddande verksamhet. En sådan, lättsinnig hållning var emellertid inte i överensstämmelse med Maries smak. Hon tvingade i stället IA att tillsammans med henne, under nattliga härnadståg, framför allt i parken vid Musée de Cluny, uppsöka och insamla herrelösa katter. Man plockade upp halta, lytta, enögda, "spetälska" katter. Dessa "lagrades" sedan i Maries våning, och när den fyllts till bristningsgränsen, blev det IA:s sak att spåra personer, vilka var villiga att omhänderta de hemlösa varelserna.

Det kan inte vara svårt att föreställa sig att IA, som aldrig dittills lyckats få någon rätsida på sin tillvaro, skulle finna sig i att ägna sitt liv åt bortsprungna katter och deras problem. När han ibland, något sviktande i tron på hennes katt-evangelium, visade olydnad så kunde hon pika honom för hans bristande framgång i sin konstutövning. Detta fick honom att understundom känna vådlig bitterhet mot den kvinna, som under så lång tid kom att styra hans liv. Samtidigt borde det ha varit nyttigt för IA att det fanns någon, som ställde krav på honom och inte bara lät honom löpa.

Det är likväl uppenbart att rosenslingorna, som först band honom vid Marie, snart nog skulle förvandlas till bojor, som skulle visa sig svåra att slita. Möjligen som en förberedelse till en framtida flykt från Marie, och då i första hand till exotiska länder, börjar IA nu (hösten 1895) mera djupgående ägna sig åt österländska språkstudier m.m. I Paris fanns utmärkta institutioner för detta ändamål, t.ex. Ecole spéciale des langues orientales vivantes och Ecole pratique des hautes études. IA studerar både sanskrit, etiopiska och egyptiska. Han återupptar i viss mån även sina botaniska studier.

Hösten 1895

Som vanligt är det breven, som avslöjar det mesta om bohemerna i Paris denna höst. Den 1 nov. 1895 skriver IA till Artur Bianchini, som då befinner sig i Stockholm. I vanlig ordning har IA - i detta fall tydligen kort förut - givit adressaten vissa uppdrag, som denne emellertid inte skött till sin uppdragsgivares belåtenhet. Den växtförteckning, som Bianchini fått i uppgift att anskaffa, var inte den rätta: "Du högg i sten vid valet av bok". IA önskade icke någon linnéansk, d.v.s. artificiell, växtförteckning utan en förteckning ordnad efter det *naturliga* systemet och en sådan (*Enumeratio plantarum Scandinaviae*) fanns i Uppsala. "Ett grått häfte, blågrått o. inga streck i marginalen". IA sade sig behöva denna förteckning omedelbart, eftersom han, när som helst kan få tillfälle att resa till Java! Han ber visserligen Bianchini om ursäkt för att han besvärar honom, men han har ingen annan att vända sig till!

IA berättar vidare för Bianchini att han börjat skriva artiklar i en liten fransk tidning, om konst, litteratur och teater. Han målar också litet och läser arabiska och skall skriva en bok om "Islams filosofi" och en om "Swedenborgs kärlek o. metafysiks-teorier" och en tredje: "ett författarinneporträtt", men avslöjar naturligtvis inte vem det gäller. Han tampas också, "motvilligt", med Shakespeares dramatiska arkitektur. Men, fortsätter han, det enda som intresserar honom i "detta förbannade klimat" är att sitta hemma med benen i kors och titta på "min vackra katta". Han önskar själv att han vore en fyrbent varelse och likt en katt finge springa långt bort i vildmarken. Han går nästan aldrig ut och tål knappt att se folk. Han önskar att han kunde massakrera "Alla djävlar man ser på gatan". Han bor i en liten, vacker vindskupa vid Rue Mazarin "bakom Institutet". Han lever ytterligt indraget på 1-1.50 franc om dagen och han äter sin goda, två mål om dagen. Allt sedan fängelset har han ej mått så bra i avseende på matväg och äger ett relativt lugn. Han har träffat Carl Wilhelmson och Carl Graumann (teosofen) och tycker mycket om dem. Han förbannar västerlandet med dess "sattans klimat" och hoppas slippa lös ur det hela.

Kommentar: IA anslår å ena sidan en pessimistisk ton om bl.a. ensamhet och människoförakt, som ingalunda överensstämmer med verkligheten. Å andra sidan, så framträder märkliga, maniska drag: Han säger sig skriva artiklar om konst m.m. (sådana skrev han i varje fall senare), men avser också att skriva böcker med ämnesrubriker, som ger associationer till omfattande verk i flera band. Han skall dessutom studera det naturliga, botaniska systemet och slutligen vilken dag som helst kanske få tillfälle att resa till Java. Det är ganska mycket på en gång!

Redan den 15 nov. 1895 skriver IA nästa brev till Bianchini:

Detta börjar med att IA konstaterar att han visserligen häromdagen skrev ett brev till konstnärsvännen, men att han då **glömde** det viktigaste!

Han förutsätter att Bianchini har försänkningar i någon större tidning i Sverige. IA vill nu ha hjälp med att få in "korrespondensartiklar" i en sådan och på så sätt tjäna litet pengar. Han säger sig vara rätt hemma i Deputeradekammaren, vilken han kan nå bara genom att gå tvärs över gatan, "för att få veta vad jag behöver i den vägen och mer till". Han deklarerar nu för sin

konstnårsbroder i sex punkter, hur han skall prostituera sig för att tjäna en slant. Den tidning han skall skriva i, måste naturligtvis betala. Tidningens åsikter ger han tusan i, bara den inte är alltför nersmord med den tyska politiken (punkt 1). Om, som han förutsätter Bianchini har försänkningar i en sådan tidning, bör han lägga ett gott ord "för din fattige medbroder"(punkt 2).

I punkt 3 framhåller IA att han inte alls avser att vara våldsam: "Jag skall sätta ceremoni-kostym på fraserna om så fordras". Punkt 4 är märklig ur många aspekter. Där säger IA att vännen måste underrätta honom, om tidningen i fråga är judevänlig eller ej, eller om det är mycket judar i den. IA säger sig böra få klarhet i detta, ty "I Frankrike kan man ej tala om opportunisterna utan att röra vid judarna, ser du." Punkt 5 är också något virrig men innebär att han vill ha minst 10-15 francs i veckan. I punkt 6 föreslår IA den nystartade tidskriften Ord och Bild, men inser tydligen att detta organ kanske inte tar in politiska artiklar. Sammanfattningsvis konstaterar IA att han skall vara mycket taktfull angående politik, ty det är det enda sättet att verka den vägen, "då man ej kan gå våldsamt till väga".

Vad IA menar, när han i brevet säger att han närapå alla dagar träffar "min direktör", vilken för ett par år sedan var mitt i "brinnande politiska livet", är oklart. Denne "direktör" känner enligt IA otroligt väl "sakerna" (i Frankrike?) inifrån och vill med allra största nöje stå mig till tjänst.

Om Bianchini gör honom dessa tjänster skall IA, om och när B. kommer till Paris, "möjligen kunna vara dig till tjänst".

Efter denna - för en anarkist synnerligen graverande beaktelse - berättar IA glatt om en känd dams, Louise Michels, ankomst till Paris "häromdagen". IA och Marie var henne till mötes på stationen. IA gottar sig åt att han blev omnämnd i nästan alla tidningar i Paris. En tidning hade t.o.m. tagit sig före att beskriva hans brett och slängkappa! "Reporterna kom så artigt fram och frågade vad jag hette". IA lovar vännen att skriva "en liten bit" om Michels ankomst till Paris och sända till Sverige så att B kunde placera den nånstans och "få betalt för'et".

Trots dessa märkliga utsvävningar glömmar IA inte att påminna vännen om de uppdrag denne tidigare fått av avsändaren.

Kommentar: Möjligen anspelar punkt 4 i brevet till Bianchini på Dreyfus-affären, som vid den här tiden sedan ett år tillbaka sysselsatt den franska pressen.

Julaftonen 1895

Ett tiotal konstnärer hade samlats i bildhuggare Albert von Stockenströms ateljé i Paris. Där befann sig bl.a. Carl Wilhelmson och den finske målaren Vilho Sjöström, brorson till arkitekten Frans Anatolius Sjöström. En julgran fanns på plats och man hade anskaffat både brännvin och glögg.

Julafton i Paris 1895. Ivan Aguéli till vänster mässande sin anarkistiska filosofi oupphörli- gen gestikulerade med högerhanden som en fallbila. Den upprörde och förvånade Carl Wilhelmson i mitten med Vilho Sjöström stående bortom och den fridsamme Albert von Stockenström som fredsängel till höger.

Fabrikören Sievert Herdin från Falun var också närvarande och det är han som berättar: Fes- ten hade just börjat, då en yngling kom instormande som direkt tagen ur en rövaroperett med turban och slängkappa. Främlingen (åtminstone för Herdin) hälsade de närvarande och til- lade "det var fan vad ni ser fina ut!", varefter han övertog konversationen med att livligt hylla anarkismen. Detta blev för mycket för Carl Wilhelmson, sjömanssonen från Bohuslän, som i plötslig ilska, inför detta hädande, ropar: "Du är ett fä, Aguéli". Man lyckades lugna Carl Wilhelmson, som snyftande hade kastat sig på en schäslong, och tillhöll Aguéli att hålla tillbaka sitt evangelium, vilket skulle ha lyckats, möjligen till följd av glöggens lugnande inverkan. Det var bara den väldige Sjöström, som höll på att hota det återställda lugnet genom att med livliga kroppsrörelser inför den kortvuxne Wilhelmson demonstrera, hur skyhögt finnarna stod över svenskarna. Sjöström hade slutligen krupit ihop på golvet för att klargöra de senares litenhet.

Men till sist försonades man. IA kunde väl rimligen tycka att det var en lyckad jul, eftersom han dagen innan skrivit till sin mor och bett henne om pengar!

Det armeniska slagsmålet

Under vintern 1895-96 hade den armeniska frågan blivit aktuell i det att turkarna återigen genom blodiga massakrer tuktade den armenska minoriteten i landet. IA:s inställning i frågan var ambivalent. Han kände många turkar och sympatiserade med dem, men han förstod även genom tidningsuppgifter att armenier-na hade lidit svårt. Han infann sig trots allt på ett armeniskt protestmöte den 31 december 1895. Men när en av de närvarande turkarna, dr

Tsakiris, begärde ordet för att ta sina landsmän i försvar, blev han överfallen av de församlade armenierna, vilket föranledde IA att ingripa till hans försvar. Därvid åkte IA på en rejäl snytning för att tala modernt klarspråk. Den klack som sattes i ansiktet på honom knäckte näsbroket och framkallade dessutom en prydlig underhudsblödning. IA behandlades för skadan på Charité-sjukhuset i Paris. Det finns uppgifter om att denna skada skulle ha efterlämnat en bestående deformation. En sådan defekt kan inte ha varit särskilt påtaglig, vilket framgår av senare fotografier av IA.

IA försökte efter slagsmålet med armenierna få tag på den, som gav honom på nosen, men förgäves.

Dr Tsakiris skulle senare visa sin tacksamhet över IA:s rådiga ingripande till hans förmån vid det armeniska slagsmålet. Den turkiske doktorn skulle nämligen vid processen efter attentatet i Deuil år 1900 komma att stödja IA genom att meddela domstolen, hur rådigt IA ingripit till hans försvar vid den armeniska kalabaliken.

Året 1896

Större delen av detta år är IA:s verksamhet mycket obestämmd. Han målar nästan inte alls. Han deltar visserligen sporadiskt i undervisningen på målarskolan Delécluse men detta mest som förströelse. Där träffar han fröken Berta Kersfeldt, som sedermera blev Carl Wilhelmsons hustru. Hon har berättat att det väckte stort uppseende, när IA försåg sina aktstudier med blåa konturer.

IA fortsatte också sina språkstudier och sysselsatte sig även med konstkritik. Den sistnämnda verksamheten kan förmodas ha varit rätt krävande. Kvaliteten på dessa hans konstkritiska artiklar, publicerade i L'Encyclopédie Contemporaine och signerade Ivan, är omöjlig att bedöma i efterhand, då någon rekonstruktion av utställningarna inte kan göras, även om man kan studera enskilda bevarade tavlor. Förf. avser inte att gå närmare in på detta område.

Decembermörker

Den 22 december 1896 avlider Johan Gabriel Agelii. Ett enastående märkligt brev från sonen Ivan, daterat den 26 december s.å., finns bevarat in extenso.

Brevet är ganska långt (c:a 900 ord): "kära mamma". Början av detta brev har tidigare citerats i samband med diskussionen om IA:s ögonbekymmer. Nu skall vi ta itu med det övriga innehållet.

Efter berättelsen om ögonbehandlingen skriver IA: "Så måste jag skötas för tänderna, jag har ännu två tänder som måste ryckas ut o. 4 som måste plomberas, det kommer nog att kosta en 40-50 kr."

Därefter: "Hela kroppen befinner sig i ett sorgligt tillstånd av förslappning. Det kommer svårt efter, dessa år av svält o. nöd, o. det ligger i Guds hand om jag någonsin blir bättre. En vinter hemma i Norden, o. då får du gräva ned mig också. Det är det strängste allvar uti vad jag säger dig, o. jag har gått bakåt med hälsan i förfärlig grad. För flere år sedan var jag mogen för en sorgfällig läkarevård, o. ju längre jag drar på tiden, ju värre blir det. På inga villkor vågar jag resa hem på vintern. Vid minsta förkylning kan jag få lungsot, som nu ligger o. lurar på mig vid första tillfälle."

Sedan diskuterar IA sitt "rheumatiska hjärtlidande", som vi berört tidigare.

Så kommer nya bekymmer: "På skolan är det sorgligt då jag tänker hur mycket jag blivit hindrad av brist på böcker. Hur mycket tid, hur mycken förspild möda, för att det fattas mig några kronor att köpa det nödvändigaste i bokväg." Efter ytterligare klagomål över "onödig" ansträngning, oro och sorg, "som rågat måttet o. kastat mig omkull maktlös, modlös. Jag besvär dig att sända mig, så att jag må kunna arbeta under ljusare förhållanden. För 60 kr. kan jag nu få allt vad jag behöver i bokväg, o. jag kan göra märkvärdiga framsteg. - Alla mina

lärare hava uppmärksammat mig, o. uppmuntrat mig. Det gör mig ont att en rent yttre sak skall hindra mig från att vinna deras beundran o. deras framtida bistånd.” Därefter försäkrar IA sin mor, om hans studier varken är planlösa eller fruktlösa.

Han vill inte tala om sina planer och drömmar, ”ty det skulle vara att vanhelga dem. Gud skall verkliggöra o. giva verklig form åt dem han behagar, o. jag vill ej ingripa i Försynens handlingar genom att giva mina planer en ordets form. Jag känner Guds hand över mig, under hans beskydd, o. ju mer jag böjer mig inför honom, ju större är jag, o. ju mer jag känner att det är inför honom, o. endast inför honom, jag har att avlägga räkenskap, ju mer känner jag att det är ej allenast min rättighet, men också min skyldighet att iakttaga tystnad o. ensamhet vis à vis människor. I hela Nya Testamentet har jag nästan uteslutande läst Johannes evangelium o. Uppenbarelseboken. Joh. 17 kap. är kanske det mest storartade skrivet på mänskligt språk. Tro ej att motgången o. prövningen äro tecken på Guds vrede. Tvärtom. De äro tecken på hans nåd, ty de äro tillfällen till seger o. ära inför honom, o. det är därför som de gudfruktige muhammedaner-na, egyptierna o. araberna säga inför olyckan o. prövningen: 'Ära åt Gud'

Jag beder dig skriva till mig med allra första.”

”Visa ej detta brev för någon! Tag reda på o. förstör alla brev från mig som min far samlat på som vittnen på de förtvivlade tillfällen i vilka han ställt mig.”

”Jag är endast skyldig pengar åt Palmgren o. Boyesen i Stockholm, o. åt Mr o. Mme Huot omkr. 290 kr., åt Palmgren o. Boyesen vardera 200 kr. Ingenting vidare, *på heder o. ära!* Det testamentsutdrag o. livförsäkringsbrev är o. förblir förlorat, men det har intet värde. Du får ett nytt livförsäkringsbrev på Svea genom att visa kvittot på inbetalningarna. Det är i deras eget intresse att ge ett nytt.”

”Tag reda på Lindströms adress. Jag skall skriva till honom, eller bed honom skriva till mig.”

”Hälsa så hjärtligt till alla som varit så vänliga o. hjälpt mig genom dig. Hälsa i synnerhet Näckenbäckarna. Jag har fått deras brev, men jag har förlorat adressen. Jag skall bli glad att återse några av dessa hedersmänniskor.”

”Skriv och tala om pappas sista stunder. Mätte hans återuppvaknande i andra världen innehålla en väg till frälsning. Gud är nådig.”

Detta ”dödsbrev” till IA:s mor är, med förlov sagt, en högst märklig epistel. En första undran rör den tidpunkt, vid vilken IA fått besked om faderns frånfälle. En sådan uppgift kan ju ha kommit telegrafiskt till IA i Paris. Ett telegram kunde, även om man bortser från kostnaderna, ändå inte avfattas som ett långt brev. Någon telefonförbindelse mellan Sverige och Frankrike fanns ej.

Ett brev från modern i Sala efter makens frånfälle skulle givetvis ha kunnat nå Paris på fyra dagar. Det finns också en möjlighet att IA:s brev kan varit feldaterat!

På vissa ställen i brevet har IA uppenbarligen argumenterat med sin moder - och då förutsätter ju detta att han fått andra aktuella uppgifter, förutom själva dödsbudet. "På inga villkor vågar jag resa hem på vintern", bör ju rimligen vara ett svar på moderns önskan att han skall komma till begravningen. "En vinter hemma i Norden, o. du får gräva ner mig också", är likaledes ett argument mot att, efter moderns möjligen framförda önskan, resa till Sala.

För övrigt måste man konstatera att IA:s struntförnäma klagorop över sin dåliga hälsa, och alla sina svårigheter i livet, gör ett småaktigt intryck. Han utgår tydligen ifrån att hans mor - liksom uppenbart han själv - känner stor glädje över att äntligen ha blivit kvitt en hustryann och hustruplågare. I detta sammanhang måste man säga, att det är skada att man inte har tillgång till några av moderns svarsbrev till IA och/eller Marie. Det skulle kasta mera ljus över förhållandena mellan IA och hans föräldrar vid den här tiden.

När IA kräver att modern skall förstöra alla brev, som han tror att fadern samlat på, som "vittnen på de förtvivalade tillfällena i vilka han ställt mig", är detta inte värt någon respekt.

Faderns förmodade tyranni, för vilket det enligt förf. fortfarande saknas säker grund, bleknar betänkligt vid jämförelse med IA:s hycklande, religiösa struntprat i detta brev. Hans salvsefulla svammel om "Guds hand", "Guds vrede" och gudfruktiga muhammedaner är adiafora. Hans hänvisning till Johannes 17 och uppenbarelseboken är likaledes nonsens. När han i lissmande ton säger sig förstå att motgången och prövningen inte är tecken på Guds vrede utan på hans nåd, är det påtagligt att denna religiösa upptäckt inte gäller honom själv. Den är avsedd för gudfruktiga araber!

Hela detta "dödsbrev" framstår som ett uselt och förnedrande pekoral, här och där avbrutet av uppgifter om kollektens storlek. Räknar man ihop de olika penningbeloppen han kräver av sin moder, kommer man till följande:

- 1. Tandbehandling 50 kr.**
- 2. Nödvändiga böcker 60 kr.**
- 3. Mr o. Mme Huot 290 kr.**
- 4. Palmgren 200 kr.**
- 5. Boyesen 200 kr.**

Det blir 800 kronor i svenskt mynt av år 1896. Pengarna är betydligt mer värda för IA än aldrig så många gudfruktiga muhammedaner!

IA:s kommentar till faderns bortgång är motbjudande: IA säger sig hoppas att hans hänsovna fader skall kunna nå en väg till frälsning, då denne vaknar upp i "den andra världen". En sådan önskan är ju avgiftsfri. IA har ju satt sig in i fadersarvets storlek genom anvisning till modern om, hur Johan Gabriel Ageliis livförsäkring skall hanteras. Och detta är ju en renodlad materialism, som han skamlöst exponerar!

Man kan lugnt konstatera att detta brev avslöjar synnerligen osympatiska egenheter i IA:s karaktär.

Fadersarvet

I början av maj 1897 träffar några bekanta IA på stan i Uppsala. Hans egendomliga klädsel, fotsid burnus och kaukasisk pälsmössa, väckte givetvis uppseende. Då han besökte Carolina Rediviva, där han begärde fram de mest svårsmälta orientalia, skall man ha vidtagit säkerhetsåtgärder, eftersom man trodde att den mystiske främlingen eventuellt skulle spränga biblioteket i luften. Denna uppgift torde vara starkt överdriven.

Det sägs att också modern, som anlant till Uppsala, skall ha haft svårt att känna igen sin egen son. Hon skall även ha försökt att ändra sonens klädsel - han hade ju ändå kommit för att ta arv efter sin fader! Modern skall dock ha lyckats ansa hans hår och skägg under protester. Men det vankades ju pengar och i sådant fall är det troligt att IA var villig att offra skägg och hår, som ju ändå var förnyelsebara gåvor av naturen!

Paris

I början av juli 1897 återvänder IA till Paris. Axel Gauffin nämner om att IA under de sista åren av 1890-talet genom bemedling av Marie kom att umgås med Alexander Ular, som vid denna tid var Clémenceaus privatsekreterare, och dennes hustru, i vars hem samlades anarkister och andra radikala. Gauffin säger att han, under arbetet med sin monografi över Ivan Aguéli (således någon gång vid slutet av 1930-talet), haft brevkontakt med en person i den nyssnämnda, ularska kretsen. Denna person, som vid den dåtida kontakten med Gauffin, var en erkänd vetenskapsman (i Frankrike?), ville ej ha sitt namn avslöjat, eftersom han övergivit sitt tidigare, radikala politiska engagemang.

Denne för oss okände professor NN berättar att IA under sin närvaro i Ulars radikala salong vanligen visade en högdragen min och, om han någon gång bröt tystnaden var det gärna i en överlägsen, avvisande, torr och doktrinär ton. Han var kompromisslös och oemottaglig för skäl. Men, fortsätter NN, om han mötte IA på gatan och de slog sig ner vid något av de kaféer, som kantade Boule-Miche, så visade IA en helt annan attityd. Då framträdde ett helt annat ansikte, mänskligare och mera levande. IA kunde t.o.m. bli förtrolig och berättade då om sin barndom med dess ständigt undertryckande av hans personlighet och om sin ungdom i hemlandet, där han hade känt som om han skulle kvävas av all hård och oförstående ofördragsamhet. IA hade då längtat till konstnärsstaden Paris men slutligen till Orienten, där han väntade att finna friheten.

Under dessa samtal med NN skall IA **aldrig** ha talat om konst eller att han utövade måleri, varför professor NN då för tiden inte trodde annat än att IA var *språkstudierande*.

Muhammedan

Det var vid denna tid, någon gång under 1898, som IA övergick till muhammedanismen. Ingen har kunnat bestämma tidpunkten eller under vilka omständigheter detta skedde.

Juridiskt kan man fråga sig, om detta kunde ha någon rättsverkan enligt svensk praxis.

Redan 1809 års regeringsform stadgade religionsfrihet i Sverige, trots att det då gällde mera diskreta skiftningar mellan *kristna* trossamfund. Genom lag 1860 bortföll emellertid straff för avfall från rikets religion. Religionslagstiftningen reviderades 1873 med förordningar angående främmande trosbekännare och deras rättsställning. I regeringsformen fanns det ju, vid den här tiden, kvar den högtidliga försäkran om att konungen bör "ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och en vid en fri utövning av sin religion, så vitt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer".

Denna underdånigt bedjande ställning var ingenting för Ivan Aguéli.

En övergång till muhammedanismen vid den här tiden innebar säkerligen ingen registrering eller offentlig ceremoni - i varje fall ingen som kunde ha några juridiska konsekvenser. En absolut rättrogen muslim skulle **omskäras**, men ingen vet, om IA underkastade sig denna ceremoni. IA var ju *svensk undersåte* och han var, som vi sett vid flera tillfällen, synnerligen angelägen om sitt svenska medborgarskap, vilket innebar ett visst rättsskydd. Det kunde ju inte befria honom från att dömas till ansvar för handlingar han begick i främmande land, även om motsvarande brott händelsevis skulle vara utan straff i hemlandet. Men det var viktigt att han behöll sitt medborgarskap och inte minst han själv var ju klart medveten härom. Om han däremot hade vänt sig till svenska beskickningen i Paris för att söka **utträde ur svenska kyrkan**, så hade det sannolikt blivit svåra konsekvenser. Men det aktade han sig nog för!

Situationen var alltså den att IA kunde dyrka Allah, trärotter eller andra fetischer utan att riskera förföljelser eller trakasserier från svenska myndigheter - bara han lät bli att försöka

utträda ur svenska kyrkan, där han blivit döpt och även konfirmerad. I Frankrike, där IA befann sig vid denna religionsförändring, brydde man sig inte det minsta.

Som en följd av övergången till islam kom IA att åter *manipulera* med sitt *namn*. Det var nämligen brukligt att konvertiter antog ett äkta islamiskt namn och IA valde 'Abd al-Hadi - "vägledarens tjänare".

Den islamska världen hade ett stort antal profeter, förutom religionsstiftaren själv. Bland de olika teosoferna i denna religiösa sfär tycks IA ha fastnat för **Ibn el-Arabi** alias **Muhji ed-din Abu Abdallah Muhammed** (1155-1240), en mystiker, som utvecklade en fanatisk monistisk panteism: "Världen är ingenting annat än en serie kristallisationspunkter för det gudomliga" (Henrik Nyberg, 1919). Nämnde *Ibn el-Arabi* skall med tiden ha utvecklat en heroisk tolerans mot alla konfessionella skrankor, något som för ortodoxa muslimer innebar höjden av blasfemi. Nyberg anser att IA svalde Ibn el-Arabi's teosofi med hull och hår, den krassa vidskepseln såväl som de högtflygande metafysiska spekulationerna.

IA kom även att ge sitt *efternamn* en arabisk utstyrsel i form av 'Ukaili, som betyder tillhörande stammen 'Ukail och på vulgärspråk i Egypten uttalas ljudligt **age'li**.

Sin arabisk-islamska identitet tycks IA dock i huvudsak ha använt bland österländska vänner och i sammanhang som direkt anknöt till denna sfär. Dock kan anföras att Madame Huot i sin skriftställarverksamhet dedicerat dikter, t.ex. "*La gargouille*" (1905) och diktsamlingen (1908) **Le Missel de Notre Dame des Solitudes**, Mässbok för Notre Dame's enslingar (katterna), till IA med följande text: "A mon frère d'armes, à l'artiste fervent Ivan Aguéli (en religion Abdul Hâdi)".

Trots att många uttolkare av IA:s liv anser att han skulle ha varit hängiven sin nya religion, så måste man konstatera att hans brev och hans livsföring inte stöder denna uppfattning.

Till Indialand

Någon gång under januari 1899 skall IA ha kommit till Carl Eldhs ateljé i Paris och lämnat denne ett paket med böcker (sprängämnen?) och samtidigt sagt till Eldh att gömma paketet noga, ty IA skulle resa till Indien. Portvakten i det hus, där Eldh hade sin ateljé, hade varnat honom från att umgås med IA, eftersom denne alltid var föremål för polisens uppmärksamhet.

Vid det här laget är det väl ingen, som förundras över IA:s mer eller mindre plötsligt påkomna hugskott. Att han alltid funderar på att resa vidare någonstans i världen är således ingenting märkvärdigt.

När han denna gång beslutade sig för en resa till Indien, vet man som vanligt inte med säkerhet. Möjligen, och säkert troligen, hade han diskuterat detta med Marie och det visade sig snart att det var hon som organiserade denna resa. Hon var ju praktisk och kunde ordna saker och ting - dock inte alltid i överensstämmelse med sin skyddslings egna intentioner.

Marie hade alltså lagt upp finansieringen till detta IA:s märkliga, och hittills största, företag på följande vis: Dels skulle man utnyttja "hennes" tidskrift L'Encyclopédie Contemporaine, i vilken ett antal resebrev från IA skulle publiceras, för vilka han förhoppningsvis skulle få en liten ersättning. Och dels skulle resan företagas med det tyska ångfartygsbolaget Norddeutscher Lloyd, för vilket det skulle göras reklam i de nämnda resebreven. Därigenom kunde *biljettpriset* för den långa resa betydligt *reduceras*.

Resan startade i Antwerpen, där IA den 11 februari 1899 gick ombord på den tyska ångaren **Karlsruhe**, som via olika hamnar bl.a. i Medelhavet och passagen genom Suez-kanalen skulle föra honom till Colombo på Ceylon. Han berättar livfullt i brev till Marie om sina upplevelser under denna långa färd på vattnet.

I ett brev från Röda Havet den 4 mars ger han en majestätisk bild av hur månen, denna tropiska måne, som snärjer åskådaren i silvertrådar, blickar ner på det barbariska skådespel, som uppföres på ett av fartygets stora däck. Man har i Port Said tagit ombord en stor mängd slaktboskap, sannolikt i första hand till matberedning för passagerarna och möjligen till försäljning i kommande hamnar. Det är får och oxar. De senare, säger IA, kan knappt hålla sig på benen. Med blodiga öron och skadade ben står de på fördäck utan kraft att ens äta. Han säger sig känna starkt medlidande med dessa oxar, som till belöning för deras ansträngningar i människans tjänst, vanligen under hugg och slag, nu väntar på en barbarisk offerdöd för att tillfredsställa de köttätande, "civiliserades", brutala drifter. Slakten sker ofta nattetid, vilket tvingar vår resenär, som då vanligen söker litet svalka genom att vistas på däck, att retirera till sin hytt, där han sedan försmäktar "utan luft och med en temperatur av 28-30 grader, med hjärtat fullt av tårar och sinnet uppfyllt av skräcksyner." "Aldrig, aldrig mera i mitt liv skall jag äta kött.."

Aden den 5 mars. IA:s korta konturering av denna stad är typisk för hans förmåga att ge ett

omedelbart intryck av mötet med en ny trakt: ”nägra vita, gråa hus, baracker med röda tak vid foten av en enorm klippa, av en satanisk vildhet, helt naken, förbunden med kontinenten genom en lång jordtunga.”

Denna IA:s skildring kan jämföras med en annan svensk resenär, Alexis Kuylentstjerna, som knappt ett halvår tidigare färdades över Röda Havet på väg mot Kina, då också med ett tyskt ångfartyg, **Bayern**. Alexis K. Berättar först om Röda Havets skönhet och vedermödor. Man stiger upp kl 5 om morgonen och den, som ej lämnat sin hytt före kl 6, ”undgår knappast döden genom inkokning”. Bayern kastar ankar utanför Aden och man går i land vid Steamer Point, ett stycke från själva staden. Med hästdroska avverkas bergsvägen in till staden, där man stannar vid de väldiga vattencisternerna, som anlagts av engelsmännen för att hålla liv i ”världens hetaste stad”. Hettan och torkan gör att det i staden knappt finns ett grönt strå eller en blomma. ”Lodrätt resa sig klipporna i vildt sönderklyftade former direkt ur hafvet, lämnande endast en smal landremsa eller trånga klyftor eller rättare sagdt kittlar för hus och gator. Mycket bjuder oss ej själfva staden att se med sina hvita, låga hus, sina breda dammfyllda gator.”

IA gick, i likhet med Alexis K., i land i Aden och fascinerades av stadens absolut, sterila belägenhet - utan vatten, utan blommor. Han skulle velat stanna där en längre tid, i varje fall i fjorton dagar. Men frågan är, om IA, som tydligen av sina egna beskrivningar att döma, tålde värme utan besvär, skulle ha hårdat ut någon längre tid, där det härskar en temperatur, ”som kan bringa en människa från förståndet” (Alexis K.).

Ceylon

IA anländer till Colombo den 17 mars 1899, således efter 34 dagars resa från Antwerpen. I det första brevet härifrån till Marie (17-18/3) finner vi åter de tidigare kända översvallande vittnesbörden, som IA ofta levererar från sitt första möte med en ny trakt. Han skriver således att Colombo är den vackraste platsen på jorden, möjligen med viss reservation för några ställen i Egypten. Folket är underbart i både färg och form, fast det finns undantag - skall vi få veta.

Men rent allmänt konstaterar han i nästa brev till Marie (21/8-99) att dessa människor är ur stånd att begå en elak handling, åtminstone en grymhet. Hans bedömning av människorna i detta, nya paradiset uppvisar de mest underliga variationer.

IA tar bl.a. upp de religiösa motsättningarna mellan buddhister och muselmaner. Dessa är rivaler och har mycket litet beröring med varandra. Givetvis tycker IA illa om buddhisterna och anser att de saknar stil, bredd och uppriktighet. Han ber dock Marie att inte skriva någonting i L'Encyclopédie om de religiösa tvisterna.

Sedan nämner IA på tal om att han måste skydda sina pengar: Ingen i detta land är i stånd till en handling av våld eller rofferi, men några likväl till mord av passion. Ett minst sagt underligt konstaterande!

IA säger vidare att hans nervositet och överspändhet har skingrats som mörkret för solen. Som ett märkligt exempel på denna hans återvunna psykiska balans berättar han: "När jag häromdagen piskade upp ett par individer, gjorde jag det långsamt, med värdighet, utan den minsta rörelser från min sida. Jag skrattade i mitt inre. Effekten var förkrossande. De rullade i dammet, och jag har inte återsett dem."

Man kan fråga sig, vad detta är för fasoner? Ett skämt? Eller, är detta frosseri i misshandel också ett arv från fadern - att låta sin ilska gå ut över oskyldiga? Men den här gången gällde det ju *bara* människor!

Men vi kommer att få höra än värre historier.

IA har plockat upp en förskräckligt nergående katt någonstans i Colombo. Han kallar den **Mabrouka**, vilket betyder "den välsignade" och den tillfredsställer, åtminstone för tillfället, hans behov av beskyddarinstinkt. Denna katta är enögd, nästan utan tänder och till råga på olyckan dräktig!

Could it be worse? - för att citera John Cleese!

Men den katten är föremål för IA:s buddhistiska grannars motvilja. IA påstår att dessa "otrogna" har velat döda hans älskade Mabrouka genom att tussa på henne en av sina hundar. IA griper sin revolver (!) och försätter "hela kvarteret i revolution". Polisen kommer. Till all lycka för IA är denne muselman! Han tar givetvis IA:s parti och läxar upp grannen-syndaren så att denne "darrar och lovar ånger". Polisen uppmanar nu IA att gå till den engelske prefekten för att få tillstånd att skjuta hunden, om denne skulle förnya attacken mot Mabrouka. Men IA framhåller då, med utgångspunkt från sin uppfattning om djurens oskuld, att hunden är jämförelsevis fri från ansvar, varför han i stället skulle vilja få tillstånd att döda dess ägare! Men, fortsätter IA: "Man säger mig att engelsmännen inte tillåta detta. Jag beklagar förhållandet."

Man kan givetvis ej avgöra, om detta är ett skämt. I så fall ett märkligt sådant. IA har ju redan tidigare givit uttryck åt den uppfattningen att en människa är mindre värd än ett djur, och det skall förvisso visa sig att han håller fast vid denna doktrin - i varje fall så länge hans egen person inte kommer i fråga.

IA konstaterar emellertid slutligen att pistolhotet givit honom ett fruktansvärt rykte, som han på allt sätt försöker att vidmakthålla!

I det enda bevarade brevet till modern från Indien (28 juni 1899) skriver IA : "Som du kanske har hört lever jag tillsammans med muhammedanerna här, som är det bästa folket i Indien. De ha samma gud som de kristna och judarna och dyrka honom på ett värdigare sätt. Swedenborg satte dem mycket högt. - - -". Och därefter kommer - åtminstone för den som läst ett stort antal av IA:s brev till sin mor - inte särskilt överraskande, den stående begäran om pengar: "Jag hoppas du godhetsfullt ursäktar mig för att jag besvärar dig om pengar, men det är nödvändigt för mig." Han fortsätter: "Om jag får fria händer en tid skall jag ordna för mig så

Ivan Aguéli i Colombo. Med en textrulle innehållande skrifter ur koranen i ena handen och en revolver i den andra försvarar han sin älskade katt Mabrouka mot den illasinnade grannens (buddhistens) hund.

att jag kan få en god plats där jag kan få resa till Europa möjligen varje år eller vartannat år. Detta är mycket möjligt, o. i alla fall så är jag dig lika nära här som i Paris. Det är ej flera faror här, tvärtom. - - - Här finns te, kaffe, chocolat, cardemumma, peppar, kanel, allt möjligt, i blomma men omöjligt pressa, (skall) sända dig detta litet senare o. skriva oftare till dig sedan jag blivit en smula bättre. Glad att höra att du mår bättre än jag. Tillgivne sonen Ivan.”

Kommentar: Ingredienserna i modersbrevet är ju väl kända från tidigare. IA skall skriva till sin mor oftare, sedan han blivit bättre! Han måste ständigt underhålla hennes oro för att han är sjuk och att pengar behövs för att han inte skall bli sämre eller dö.

Under en resa till Maldiverna (c:a 400 sjömil WSW om Colombo i Arabiska havet), som av allt att döma företas en bit in i juli månad, har IA tydligen varit inblandad i ett äventyr, där han åter viftat med sin revolver, som polisen då tagit i beslag. Vi får aldrig veta vad som hänt, men IA uppger att hans revolver kommer att återlämnas till honom utan böter. Det finns bevis på att polisen sedermera givit honom tillåtelse att bära revolver, men först sedan han anhållit om licens. Det finns säkra uppgifter om att han erhållit sådan vapenlicens, en handling, som är daterad den 13 juli 1899.

Beträffande Maldiverna lämnar IA i sina brev inga specifika uppgifter om sin resa dit. De upplysningar om den maldiviska konsten, som finns i det andra ”Mabrouka-brevet”, ur vilket det ovan skildrade hundöverfallet på hans katt är hämtat, måste IA ha erfarit från museibesök i Colombo. Han konstaterar att ”konsten på Maldivöarna, ett självständigt muselmanskt land, är en uppenbarelse. Mycket vacker, mycket enkel och av stor stil.” IA har sett ett halsband i guld av en mycket egendomlig stil. Återhållsamhet och frånvaron av allt braskande är de härskande dragen hos denna konst. Dess ingivelse är helt intim och tystlåten något som likväl inte utesluter intensitet. Han säger sig inte ha sett något vackrare annat än i Egypten och Sudan.

Man saknar en resebeskrivning av IA:s hand om denna, märkliga arkipelag, utkastad i det Indiska havet mellan ekvatorn och 7 grader n. br. Av de sannolikt tusentals öarna har 17 ringformade korallrevsöar (atoller) sammanslagits till någon sorts administration. Alla öar av någon storlek är tätt klädda med djungler. Där finns kokospalmer, flyghundar och sköldpaddor. Klimatet anses likväl vara intolerabelt för européer. Befolkningen (singaleser och malabarfolk) är mycket riktigt muhammedaner, som IA så självbelåtet konstaterar. Öarnas huvudstad ligger på en namngiven ö, Male, där en sultan härskar. Ögruppens förbindelser med Ceylon (Sri Lanka) har alltid varit livliga.

Inga problem med hörseln

En händelse i Colombo, troligen under juli månad, refererad i brev till Marie, skall här omnämnas, då den skildrade tilldragelsen uppenbart minskar tilltron till de uppgifter, som ofta förekommer om IA:s *kroniskt* nedsatta hörsel. Alltså, följande utspelar sig i gränden, där IA tydligen fortfarande bor, d.v.s. där buddhisten med sin "smutsiga hundkrake" är hans granne.

"I förrgår eftermiddag gav alla kvinnorna och barnen i gränden sig till att springa till gatan under utstötande av skrin." IA berättar sedan att han såg att dessa människor i triumf bar en ofantlig trumma med en diameter på 1 meter. Den var belagd med skinn blott på ena sidan. Trumman införes till hans grannar mittemot, där det först rådde fullständig tystnad. Trumman placeras mitt i rummet såsom ett tebord, varefter kvinnorna tar plats runt omkring. Plötsligt börjar de slå på trumman med all kraft och "åstadkomma ett bedövande infernaliskt oväsen". "Men när mina öron har återhämtat sig dröjde det inte länge innan jag kunde uppfatta absolut praktfulla melodier och rytmer, somliga majestätiska, andra pompösa och dekorativa de tous les diables." Den franska vändningen i slutet av meningens innebär givetvis att det hela var ett sataniskt aktstycke.

Om IA:s nyssnämnda beskrivning av detta, musikaliska äventyr är någorlunda sanningsenlig, måste hans hörsel vid tillfället i fråga ha varit utomordentligt god. En döv människa talar aldrig om att hans "öron har återhämtat sig" efter kraftigt buller. Dessutom kan IA uppfatta de efterföljande, mera diskreta tonerna på ett behörigt avstånd. Slutligen konstaterar han att damerna i och med det intensiva dunkandet "berusade sig med bullret", en anmärkning av största intresse, eftersom den anknyter till likheten med vår egen tids diskodans!

Härefter återgår vi till IA:s mera alldagliga bekymmer.

Den 25 juli (brev till Marie): Han beklagar sig över sjukdom och svaghet och hävdar att han skulle behöva resa till Egypten ett tag för att bli bättre. I övrigt klagar han över att hans "lilla revolver" skulle behöva bytas mot en större. "Det finns stora och vackra för 15 och för 30 francs, titta efter hos 'le chasseur française', manar han sin beskyddarinna.

Under detta, indiska äventyr uppstår det allehanda konflikter med Marie och f.ö. med Gud

och hela världen. Det verkar som IA ibland väntade också Marie till Indien, av breven att döma. Han föreslår att de i stället skall träffas i Egypten, men en vacker dag skickar hon honom i stället en biljett för återresa med sluthamn i Genua.

Colombo den 25/8: IA är upprörd över Maries handlande. Hon har alltid skadat honom, hon bryr sig inte om hans konst m.m. Den indiska resan har ju enligt IA just börjat, då hon nu kräver att han skall återvända. IA skriver ett brev (28/8) till Maries son, Henry Huot, och ber denne medla mellan honom och Marie. Kontentan av detta brev är att Henry skall säga till Marie att hon skall hålla sig alldeles lugn och inte företa sig någonting alls: "Är det tillräckligt klart?" Han inflikar för säkerhets skull att, om min mor sänder pengar till Marie, så måste hon expediera dessa **omedelbart!**

Till Marie 20/9: "Jag kan ej resa till Paris". IA har nu i stället rest till Tuticorin på indiska fastlandets sydspets. Naturligtvis har han tagit med sig den eländiga Mabrouka, som stortrivs! Men det gör han inte själv. Han har inga pengar men kan inte tänka sig att handla på annat sätt än han gör. "Jag är nu i ditt och min mors våld".

Nästa brev 1/10 från Madura c:a 15 mil norr om Tuticorin inne i landet. I de två breven härifrån haglar det av uppgifter om allting från Mabrouka och tamiler till byggnader m.m.

Nästa brev kommer från Madras den ? oktober. I flygande fläng kommer uppgifter, som delvis verkar som hämtade ur en resebroschyr. Mabrouka är fortfarande med. Han växlar mellan upprymdhet och pessimism. Det är likväl tydligt att han har beslutat sig för att resa hem. Han lovar att meddela Marie om en vecka, när detta skall ske.

I brev den 5 nov. till Marie säger IA att han nyss fått hennes brev av den 8 och 9 oktober. I dessa har Marie tydligen berättat om att tjurfäktningarna har återupptagits på flera ställen i Frankrike och att dessa måste stoppas. Hon har sannolikt också berättat om en skandal vid en tjurfäktning i Deuil, där en tjur hoppade över barriären och ut bland publiken. Dessa dramatiska tilldragelser i Frankrike tycks imponera på adressaten och får honom tydligen att omedelbart besluta sig för att återvända till sin älskade (?) Marie. I brevet står kort och gott: "Jag reser hem omedelbart".

Det skulle föra för långt att ens tillnärmelsevis göra rättvisa åt hela den textmassa, som finns tillgänglig av IA:s hand under den indiska episoden - c:a 30.000 ord!

Brevet till Marie den 5 nov. är långt (c:a 1200 ord) och uppdelat i två avdelningar, den senare daterad den 6 nov. I den senare delen förklarar IA att det inte var möjligt för honom att resa den 26 oktober, som han tydligen ställt i utsikt. Det gick nämligen ingen båt då. Men det finns en ny möjlighet, nämligen den 19 nov., då med den tyska ångaren *Bayern* (den vi känner från den ovan citerade Alexis Kuylenstjernas resa till Kina 1898). IA avser därför att inom några dagar avresa till Colombo - det tar 36 timmar. Han ber Marie att skriva till Aden, Port Said och Neapel, så att han vid båtens ankomst till dessa hamnar har brev att hämta, förhoppningsvis med pengar i! Han ämnar medtaga katten Mabrouka till Paris. Denna katt var enligt IA nu i en utmärkt kondition.

Det visar sig, till råga på alla andra olyckor, att Bayern avgår från Colombo en dag tidigare än väntat, d.v.s. den 18 november. Märkligt nog får han tillåtelse att ta ombord Mabrouka, trots karantänsbestämmelser på grund av pest och alla möjliga andra smittsamma sjukdomar, som härjar i Fjärran östern.

Efter många lidanden på färden meddelar IA i ett brev från Medelhavet den 1 december 1899 att Bayern är överfull med "pack" och att han haft all möda i världen att försvara sin katt mot "alla fän som är på hemväg från Kina". Men hans kamrater i hytten är ganska anständiga, d.v.s. de tolererar katten. IA har nekats tillträde till salongsbiblioteket ombord, men han tycker att det gör detsamma, så länge Mabrouka mår bra. Han argumenterar mot karantänsbestämmelserna och säger att det inte är Colombo, som är pestsmittat utan Egypten. Det är oklart, hur han resonerar men säger sig nu (på Medelhavet) känna oro över att själv vara smittad. Eftersom allting går galet måste han vara beredd på allt! IA tänker posta detta brev i Neapel, så att det kan vara i Paris samma dag som han stiger i land i Genua.

Bayern anländer till Genua den 5 december 1899. IA skriver till Paris den 6/12 och berättar om alla ekonomiska bekymmer som nu rullar över honom. Det enda ljusa i denna bild är att Mabrouka har passerat karantänspoliserna utan problem - hon väckte t.o.m. allmän välvilja i tullen!

IA tycker sig nu känna en negativ stämning från vännerna i Paris, d.v.s. hela familjen Huot. Han säger att hans **syn** nu har försämrats. Detta kom sedan han passerat Port Said - till följd av *kölden*. Han fortsätter argumenteringen med att Marie hade lovat ett annat mottagande vid hans ankomst till Genua än vad som blivit fallet.

Det förefaller som, om Marie i brev, som inte är tillgängliga för eftervärlden, hade kritiserat honom skarpt för saker, som han blott antyder i brevet den 6/12. Han ber henne att låta bli att ordna hans angelägenheter som hon nu gjort. Han undrar, på vad sätt han gjort sig förtjänt av hennes onåd.

IA vänder sig därför den 8/12 med ett brev till Henry. Han talar här först om de trassliga penningförhållandena, i vilka han befinner sig. Därefter säger han att han vid sin ankomst till Genua mottagit från Marie ett brev fullt av hotelser och okvädingsord. Han tolkar dessa signaler från Marie på så sätt att hon nu avser att lämna honom vind för våg. Han ber Henry att meddela stämmningsläget i Paris snarast möjligt.

Kommentar: Det är onekligen en underlig situation IA har hamnat i. Marie har möjligen drabbats av det vi nu för tiden skulle kalla *beslutsångest*. Hon kan ha *flippat ur* inför alla problem med kvarglömda skulder i Colombo, extra betalning för övervikt på hans bagage med 40 francs, tågbiljett till Paris, hotellrum i Genua, brev från IA:s mor m.m.

Det finns inga säkra uppgifter om, hur detta drama slutade.

Men det finns ett brevsvaret från Emile Bernard, till vilken Marie tydligen skrivit och diskute-

rat IA:s återkomst från Indien. Här uttrycker sig Bernard med synnerlig förståelse för IA och manar Marie att betänka att kärlekens lidanden är avsedda för passionerade personligheter som hon. "Som ni säger - ni skall förödmjuka honom, ty kärleken är tydligen den mäktiga, behärskande, kraften..."

IA landar åter i Paris, men vi vet ej vilket mottagande han kan ha fått där.

Mabrouka kommer *ej* att nämnas vidare, på samma sätt som Marie en gång skall försvinna ur IA:s liv!

Mitt fädernesland är universum

Då världsutställningen i Paris öppnade under våren 1900 kunde man bland de människomassor, som trängdes i målningssalongerna se ett egendomligt par, som igenkändes av många. IA i sammetsdräkt och Marie kostymerad som venetianska med en mössa i dantestil rörde sig högtidligt genom mängden. Trots denna yttre flärd, som också markerade fredsslutet mellan de aparta kontrahenterna, så torde ingen utomstående kunnat ana att här smiddes planer, som skulle hota fransk rättsordning.

Efter den tidigare nämnda skandalen vid tjurfäktingen den 8 oktober 1899 i **Deuil**, då en tjur förirrade sig ut bland publiken, utfärdade prefekten i departementet Seine-et-Oise förbud mot anordnandet av dylika skådespel inom departementet. Men under världsutställningsåret 1900 hade förespråkarna för denna sport på nytt utverkat tillstånd för anordnandet av tjurfäktingar, med den rollförändringen att tjurens horn skulle beklädas med skyddande kulor och att inga hästar fick delta. Denna typ av tjurfäkting, *à la Portugal*, föreslogs för att mildra kritiken från motståndarna till dessa skådespel.

Med löfte om att de nämnda försiktighetsåtgärderna skulle iakttagas, gavs tillstånd till anordnande av tjurfäkting i Deuil den 4 juni 1900.

Två pistolskott

Men, vad man uppenbarligen inte hade räknat med, det var Madame Marie Huot och hennes drabant, den *militante* djurskyddaren Ivan Aguéli. Den förra, ”en mogen skönhet, klädd i lysande renässanskostym”, hade placerat sig vid ingången till arenan tillsammans med sin stridskamrat. Hon och IA försökte dela ut visselpipor till åskådarna i närheten, men dessa avvisade anbuden.

Attentatet i Deuil den 4 juni 1900.

Skämtteckning i den franska tidningen Le Journal utförd av den berömde tecknaren Caran d'Ache (Emmanuel Poiré, 1858-1909). Den ger en sympatisk bild av Ivan Aguélis revolverattack mot matadorerna inför tjurfäktingen i Deuil.

Det dramatiska skådespelet inleds med en parad, i vilken först kommer en vagn med musikanter, därefter en vagn med espadas i guldstickade dräkter. Därefter kommer en öppen landå med två matadorer och de två förnämsta banderillos. Våra aktivister har ställt sig i främsta ledet och trakterar livligt sina visselpipor, som likväl får konkurrens av de eldiga hyllningsropen och de nämnda musikanterna.

Plötsligt rycker mannen vid renässanskvinnans sida fram en sexpipig revolver (troligen avses en revolver med ett roterande magasin för sex patroner) ur fickan och avlossar tvenne skott. Den ene matadoren, Felix Robert, har i sista ögonblicket sänkt huvudet och därigenom undgått att träffas. En av kulorna har endast genomborrat högra armen på hans guldstickade jacka. Båda projektilerna har däremot träffat hans kollega, Ramon Laborda, som sitter mitt emot honom. Den första kulan har snuddat vid dennes underliv och den andra har träffat honom i högra armen i närheten av armbågen. Ramon Laborda befäller kusken att inte stanna landån utan fortsätta in på det inhägnade området, där den skadade tas om hand av en tillskyndad läkare. Denne lyckas omedelbart extrahera kulan och såret visar sig relativt ofarligt.

Men intermezzot hindrar inte att tjurfäktningen sätts i gång. Under fördröjningen har gendarmerna kastat sig över IA och bemäktigat sig hans person. Madame Huot försöker få honom fri under tillropet "Det är min man." De båda aktivisterna förs bort och förhörs i en närbelägen lokal av tvenne poliskommissarier.

Sedan IA deklarerat sin identitet, medger han utan omsvep att han avlossat två skott mot matadorernas vagn. Han säger sig genom denna handling velat ge uttryck åt den avsky han känner mot tjurfäktningar som folknöje. Dessa oanständiga föreställningar beteckna enligt IA den ödesdiga utvecklingen mot en nations undergång. "Men denna nation är inte er", invänder gendarmerna. IA svarar att det inte spelar någon roll, eftersom "Mitt fädernesland, det är universum". Han har skjutit på matadorerna, därför att han saknade möjligheter att skjuta mot de främst skyldiga, nämligen åskådarna. Att det inte varit möjligt för honom att göra detta, d.v.s. skjuta på åskådarna, förklarar han med att han för tillfället förfogar över endast 2 francs och 80 centimes och att det behövdes 5 francs för att komma in i cirkusbyggnaden!

Åter i fängelse

Därefter tillfrågas IA om - i det fall han haft möjlighet att komma in i själva cirkusbyggnaden - han då skulle ha skjutit mot folkmassan. Svaret på denna fråga blir: "utan tvekan". Marie förklarar att hon till alla delar sympatiserar med IA:s handling och beklagar att hon inte kunnat följa hans exempel. Därefter försätts Marie på fri fot, medan IA avföres till fängsligt förvar.

Det fanns uppenbarligen vid denna tid i Frankrike en utbredd motvilja mot införande av spanska tjurfäktningar i landet. En sådan, allmänt spridd uppfattning kan inte enbart ha grundat sig på människors medlidande med de plågade djuren vid dessa skådespel. Man kan inte

bortse från den politiska situationen, där Frankrike och Spanien hade motstridiga intressen bl.a. i Marocko. Frankrikes koloniala strävanden i norra Afrika hade vid sekelskiftet 1800-1900 lett till ett spänt förhållande till Spanien.

När pistolskotten i Deuil några dagar senare togs upp i Deputeradekammaren och ledde till en livlig debatt, så anar man - under ytan av den formella överläggningen - en aversion mot Spanien som en dallrade hägring i öknen. En av dem, som yttrade sig i debatten (M. du Breil, comte de Pontbriand) säger: "Jag har bevistat tjurfäktningarna i Spanien; det är motbjudande".

De flesta talare är emot tjurfäktningars tillåtande i Frankrike och kammaren överväger en lag, som skall förbjuda sådana tillställningar.

IA:s ställning i denna affär är synnerligen god. De flesta tidningar sympatiserar till fullo med hans handlande och han kan i fångelset gotta sig åt en stormflod av medkänsla, som i allra högsta grad tilltalar hans fåfänga. Marie har t.o.m. tillskrivit greve von Rosen, som ledsagat Hans Majestät Oskar II till Paris med anledning av världsutställningen där. Hon ber om en audiens hos konungen för att förklara för honom det bästa sättet att ingripa till IA:s förmån. Hon säger sig veta att Sveriges konung är en stor motståndare till tjurfäktningar och förväntar sig att majestätet skall betrakta IA:s handling ur en mer upphöjd synvinkel än "de enkla dödliga, som inte förstå oss".

När IA får kännedom om Marias tilltänkta uppvaktning hos Oskar II, avvisar han detta upptåg med hänvisning till att "hans värdighet" (IA:s alltså) skulle bli lidande därav! För en gångs skull har IA rätt och Marie fel. Har man redan den franska regeringen och f.ö. i stort sett hela den franska pressen på sin sida, så skall man sannerligen inte röra till saker och ting genom att sätta den stackars Oskar II på mellanhand!!

Rättegången

Rättegångens detaljer spelar ingen större roll vid detta dramas avslutning. Det som upprör de flesta tidningarna är att undersökningsdomaren förordnat om *sinnesusökning* av IA, möjligen i avsikt att tillfredsställa tidningen La Dépêche, som i sina spalter den 7 juni hävdar att "hans blick bakom pince-nezen har en egendomlig orörlighet, som oroar; det mycket långa håret är oredigt; hans skägg är glest."

Rättegången hölls den 20 juli 1900. Domaren, som visar sig vara nästan lika entusiastisk som pressen för den tilltalades handling, frågar IA, om han hade avsikt att döda. Svaret blir givetvis nekande. Presidenten för domstolen gör därefter ett konstaterande: "Hur förtjänstfullt det mål, som ni strävar för än må vara, så tillåt mig säga er, att ni ej ägde rättighet att skjuta på människor för att försvara djur." På detta svarar IA "För mig äro de icke människor, det är blodtörstiga sällar, vilkas människorätt man bör förneka." En av matadorerna, Cazenabe, vittnar och kallar då IA för jesuit. Han tillrättavisas av både presidenten och försvarsadvokaten. Marie vittnar och säger sig inte ta avstånd från IA:s handlande och hon ångrar att hon inte följt hans exempel. Efter dessa lojalitetsförklaringar synes presidenten ha insett att han bör

säga följande: "Jag förstår den filosofiska idé, i namn av vilken ni har handlat, men min plikt som domare är att erinra er om att ingen har rättighet att själv skaffa sig rättvisa med våld, och att ni har överträtt lagen", varefter han upprepar frågan om det varit den svarandes avsikt att döda. Denna gången svarar IA något undvikande genom att endast anföra att han genom sitt handlingssätt hoppats åstadkomma skandal och genom en sådan ge förvaltningen möjlighet att förbjuda tjurfäktingarna omedelbart. Toreadoren Cazenabe förklarar därefter att han endast genom att sänka huvudet lyckats rädda sig; han "titulerar" den tilltalade "mördare"!

Därefter visar det sig att både åklagaren i sin sakframställning och advokaten i sitt försvarstal är helt överens om tjurfäktingarnas förbudande och sympatiserar helt med den person, som genom skotten i Deuil fört fram dessa motbudande skådespel på dagordningen i parlamentet.

Domen

Domstolen behöver inte lång stund för att avkunna sitt utslag: Monsieur Ivan Aguéli befinnes skyldig till övervåld mot toreadoren Labordas person. Han dömes följaktligen till tre månaders fängelse och 200 francs i böter. Men, eftersom det i målet finns förmildrande motiv och de upplysningar, som lämnats om den tilltalade, är synnerligen gynnsamma, har domstolen "gentemot den svenske studenten" gjort bruk av lagen om **villkorlig dom**, men blott vad som gäller fängelsestraffet.

Det bör tilläggas i detta sammanhang att villkorlig dom hade införts i Frankrike genom lag av 1891 (den s.k. Loi Bérenger). I Sverige infördes lag om villkorlig dom först 1906.

Tjurfäkting förbjöds i Frankrike på grund av det motstånd, som ovan beskrivits. Man bör givetvis generöst tilldela Ivan Aguéli en betydande del i detta beslut. Men, om en av matadorena hade blivit dödad - det var ju endast en tillfällighet att så inte blev fallet - så hade vår landsman hamnat under giljotinen!

Man har sagt att den blodiga handlingen i Deuil av Marie uppfattades som det högtidliga inseglet på hennes makt över IA.

Det egyptiska mörkret

I december 1902 finner vi åter IA i Egypten. Vistelsen i detta land skulle denna gången vara i nära 7 år. Det är omöjligt att kortfattat ge en rättvisande bild av denna period i IA:s brokiga liv. Den präglas dock, som vi skall se, huvudsakligen av en förvirrande oro.

IA har 1901 i Paris lärt känna den italienske läkaren Enrico Insabato, som i nämnda stad avsåg att utbilda sig till kolonialläkare. De båda finner sympati för varandra och sedermera reser de tillsammans till Egypten. Insabato är socialist och anhängare av islam. I Egypten startar de en politisk skriftställarverksamhet, som är avsedd att granska den från västerlandets sida förda orientaliska politiken.

IA hävdar givetvis islams företräde framför alla andra religioner och/eller politiska ideologier - utom möjligen anarkismen. Denna egyptiska tid präglas dessutom av en outtömlig, uppslitande brevväxling med Marie, besvikelser, sorger och bekymmer, inte minst hans alltid dåliga ekonomiska situation m.m. I denna villervalla blir han uppenbarligen alltmera radikal och fanatisk i sin tro på den islamska lärans absoluta företräde. När det gäller islam kände IA inga hänsyn, åtminstone inte med pennan. I den heliga kampen för denna religion var, enligt hans uppfattning, alla medel tillåtna.

Det är ibland besvärande att läsa IA:s eviga, religiösa utläggningar i breven till modern. I ett av dessa (Kairo 21/12 1902) får hon för 1000:e gången veta att muhammedanerna är de bästa och de gudfruktigaste människorna i världen. "De tro på samma gud som du." De tror på den heliga Jungfrun och på den obefläckade avlelsen. IA påminner modern om att det, enligt islam, är en dödssynd att smaka sprithaltiga drycker och "de dumma historierna om månggifte o.s.v. är lögn". Märkligt nog avslutar IA detta brev med att önska sin mor en god och fridfull jul utan att specificera något penningbelopp!

För de båda radikalerna (IA och Insabato) blir det ibland ytterst besvärande, när de upptäcker den fatala sanningen, nämligen den att Egyptens brokiga befolkning börjar dela upp sig i minst tvenne, motstridiga grupper. Det finns således människor, som vill närma sig den västerländska kulturen med alla dess förmåner och bekvämligheter och så finns det de, som vill leva kvar i den traditionella religionens garn.

Detta får åtminstone IA:s hjärna att gå varm. Man lägger f.ö. märke till att IA under denna egyptiska period vid flera tillfällen betar sig som en mano-depressiv person. Han berättar, hur hans hjärna ibland är självgående och att han inte har kontroll däröver. Och han kan komma med de mest underliga och befängda påståenden. Så t.ex., med hänvisning till doktor Insabatos skrifter, hävdar han att denne i ett av sina arbeten har påvisat den själsliga och moraliska underlägsenhet, som i många fall vidlåder patienter vid tuberkulossjukdomens debut! Man kan fråga sig: Har IA redan glömt sin konstnärskollega Olof Sager-Nelson, som avled i lungtuberkulos 1896 i Biskra i Algeriet?

IA:s och Insabatos politiska aktivitet i Egypten är lika intensiv som förvirrad. Man trycker tidningar och pamfletter. Man deklarerar ett politiskt program för det muselmanska Orienten.

Man talar om att fanatismerna hos islam för dess anhängare medför ett antal själstillstånd. Men om dessa (muslimerna) bleve medvetna om att dessa själstillstånd kunde härledas ur andra orsaker, skulle fanatismerna upphöra. Här och där återkommer man till kristendomen, som givetvis är orsak till det mesta onda i världen. Man får förmoda att med kristendom i detta sammanhang menas dess organiserade hierarki, t.ex. klerikaler (som politiskt parti) och/eller innehavare av kyrkliga ämbeten (påven, präster och kardinaler). Det hedniska Rom var stort, därför att det respekterade alla helgedomar, hävdar IA. Barbarerna från norr, som störtade Rom, var kristna till namnet men inte till gagnet. De båda radikala herrarna i Kairo hävdar vidare att, om man vill vinna universalitet, så måste man respektera individualiteten!

I sin tidningsdeklaration i Il Convito den 22 maj 1904 avger Enrico Insabato (och Ivan Aguéli?) en programförklaring, som är något redigare än det tidigare flummandet. Man konstaterar att Europa och Arabien är tvenne, stora kulturområden, som i grunden ha samma mål, d.v.s. en utveckling i fred mot kulturellt och materiellt välstånd. Man betonar givetvis att islam är den kulturkrets, som kan lämna de viktigaste bidragen i denna utveckling. Oberoende av om dessa tankar fördjupats av Insabato eller IA, så kan man sympatisera med deras framåtsyftande natur och de har, med olika tidsintervall, återkommit i den globala diskussionen, inte minst i vår egen tid. Detta innebär emellertid inte att IA:s hävdande av en ensidig islamsk dominans skulle kunna lösa Västerlandets och/eller Orientens grundläggande problem. Både IA och Insabato bortsåg medvetet eller omedvetet från de våldsamt militanta grupper inom den islamska världen, som sedan tusentals år fanns representerade i den Arabiska sfären. Ett exempel på en sådan krigisk, islamsk statsbildning under IA:s egen tid var Turkiet, som sedan ett 100-tal år med vapen i hand gjorde sig till herrar över stora delar av Arabien, däribland Egypten och dessutom attackerade själva Europa.

Det egyptiska livet gjorde emellertid IA alltmera intrasslad i politik och religion m.m. I brev och andra uppgifter från denna tid är situationen, som tidigare angivits, kaotisk. Marie kommer på besök och det blir uppgörelser, som visserligen alltid avslutas med någon sorts försoning, men i grunden endast lämnar en bitter eftersmak, som blir roten till nya konflikter.

Men vi har redan lärt känna vår islamske profet från Sala och anar att alla hans stora, världsomstörtande planer alltid faller samman som korthus. Det ligger naturligtvis en djup tragik i detta ödesdigra fenomen, men man kan inte riktigt pressa fram någon äkta medkänsla med denne notoriske lögnare och simulant.

Handel med svenska trävaror

I ett brev till modern från tidig höst 1908 kan vi läsa om undergången av IA:s politiska verksamhet i Egypten.

”Min kära mor! Tusen tack för ditt vänliga brev med betyget och för postanvisningen.” IA fortsätter med att påminna sin mor om att hon tydligen inte fått klart för sig, hur allt står till. Först: Doktorn, Insabato, har bedragit honom! Därefter följer en lång förklaring till upplösningen av förbindelsen med denne. Det är i alla fall inte IA:s fel. Han har minsann varnat sin tidigare vän för alla skurkar och bedragare, men förgäves! Nu är han trött på allt det där tidningsbråket och vänder blicken åt ett helt annat håll.

Man har anledning att bli ordentligt förvånad, när man i detta brev tar del av hans dåvarande framtidsfunderingar. "Mina framtidsplaner äro sådana. Måla, o. under ett par år, tills jag tagit upp mig här, o. hjälpa till vid en trävaruhandel här." Fortsättningen är av förståeliga skäl ganska surrig. Det gäller ju att slå i modern någonting, som är helt befängt! Och det blir minsann en riktig rövarhistoria.

IA säger sig ha talat med svenska generalkonsuln (i Kairo?) och denne hade sagt att en italiennare gör goda affärer med svensk trähandel "här". IA varken vill eller kan emellertid lägga ner kapital i en affär, som han ej känner till. Det är inte hans avsikt att handla för egen del, men han vill ha noggranna uppgifter om saken för att sedan intressera svenska **träpatroner** för ett eventuellt projekt.

Dessa uppgifter är av sådan art, att adressaten hemma i Sala måste ha tagit sig för pannan - om hon inte redan trillat av stolen!

Den hängivne anarkisten tänker liera sig med storfinansens - jo, jag tackar jag!

Därefter kommer den vanliga, fattiga, syndiga människan till tals: Jag behöver pengar. Detta är den första vinken i brevet om pekunier; mera kommer sedan.

Modern måste förstå att han behöver pengar för att göra några småresor i landet, en marknadsundersökning, för att få goda uppgifter "om alla småsaker i trävägen". För detta ändamål behöver han 200 eller högst 250 kronor. Efter de nämnda affärsresorna skall han åka hem "för att hälsa på dig" och sedan göra upp med träpatronerna där. Han själv skall - helt försynt - bara vara "mellanhand". Men han ser likväl möjligheter till "briljanta affärer".

IA betonar för modern att detta är första gången han talar med henne "om en verkligen praktisk sak".

Det kan vi inte hålla med om. Han har ju redan tidigare (Brev den 21/4 1895) försökt slå i henne att han efter studier i Paris skall bli anställd i kolonialbranschen med lysande framtidsutsikter.

Abessinskan

Brevet (1908) fortsätter med att modern nu måste hjälpa honom, ty hans avsikt är mycket allvarligt menad. Och om han använder sina kunskaper förståndigt så kan han både snart och lätt skrapa ihop en förmögenhet.

I nästa stycke av brevet så är han i tankarna redan klar med trähandeln från Sverige till Egypten och är strax med sin tankeflykt i Abessinien, där han skall köpa kaffe för att avyttra i Sverige. På återvägen hem med kaffet i bagaget kan han i förbifarten ta med sig litet bomull från Egypten, fast han inte vet om det är lönsamt att sälja i Sverige.

Att kaffehandeln lönar sig, det vet han. Man kan få en storartad kaffeplantering i Abessinien för "otroligt ringa pris".

Längre fram i brevet säger IA att: "Du blir naturligtvis förvånad över denna min hastiga förändring".

Och vem skulle inte bli det?

Därefter kommer en upplysning, som är minst lika uppseendeväckande som de övriga uppgifterna i detta brev.

"Jag vill gifta mig o. just med en abyssinska, som är mycket vacker o. mycket snäll, fastän mörk i skinnet. Som i Salomos höga visa (1 kap. vers 5-6). Det är hon som talat med mig om sitt fosterland o. dess näringar."

Ja, Höga Visan råkar vi svenskar just i närvarande tid (1995) vara särdeles förtrogna med! Vår Nationalsångerska, Lill Lindfors, har ju i en första omgång blivit nekad att sångligen framföra detta, bibliska avsnitt i Trondheims domkyrka. Som grund till detta avslag har den kyrkliga administrationen i Trondheims stift anfört att nämnda sångerskas gutturalt, sexuella framtoning skulle kännas stötande för eventuella åhörare i Nidarosdomen. Missförståndet har sedan klarats upp, när biskopen i Trondheims stift fått tillfälle att känna efter i hela kroppen. Men det är inte tu tal om, att ett brev som Aguélis, skulle ha knäckt domkapitlet i Trondheims stift med en gång!

Men vi kan väl, med tanke på tidpunkten (1908), ta fram en gammal Bibel och bläddra oss fram till det av IA anvisade stället i Höga Visan. I första kapitlet 5-6 verserna läser vi: "Svart är jag, dock är jag täck, I Jerusalems döttrar, lik Kedars hyddor, lik Salomos tält. Sen icke därpå, att jag är så svart, att solen har bränt mig så. Min moders söner blefvo vreda på mig och satte mig till vingårdsvakterska; så kunde jag icke vakta min egen vingård." (Bibelkommisionens normalupplaga, 1903).

Men åter till modersbrevet: "Du skall inte inbilla dig att man äter folk fastän man är brun som tobak. Abyssinierna äro ett präktigt folk o. dess kvinnor äro de bästa o. vackraste på jorden, fastän mörkhyade." Litet längre fram: "dessa naturbarn känna ej till högfärd, avundsjuka, grälmakeri o. elakhet".

"Sänd mig genast..."

Men sist i detta, märkliga brev återvänder vår avsändare till den krassa verkligheten, som för honom alltid betyder bara en sak, nämligen pengar. Specifikationen lyder: "sänd mig genast t.ex. 50 kr!" Budet stiger sedan undan för undan. Först upprepas det första förslaget i modifierad form: 25-50 kr, därefter höjer han till 180 kronor och slutligen kommer 200 kronor, att sändas "tvärt". De i början av brevet nämnda beloppet (250 kronor) har han övergivit.

Det blev givetvis ingenting av det beskrivna giftermålet med abessinskan. Modern hade i brevet slutligen på skarpen blivit uppmanad att inte avslöja det tilltänkta äktenskapet för Madame Huot!

Vi kan därmed avsluta berättelsen om IA:s egyptiska karantän och karakterisera den som ett vansinnets fångenskap. I oktober 1909 bryter han upp. Marie har skickat honom ett rekommendationsbrev till kaptenen på den båt, som skall föra honom till Marseille. IA själv ansåg sig emellertid för illa klädd för att använda sig därav.

Genève

Marie, som under "vansinnesperioden" i Egypten hade besökt IA trenne gånger, mötte honom nu den 5 oktober vid hans ankomst till Marseilles. Detta möte blev en sammandrabbning i stor stil. Den slutade med att Marie återvände till Paris och IA fortsatte till Genève. Maries svartsjuka plågar henne grymt, och IA stoltserar med en överlägset nedlåtande attityd, som vi inte har någon säker motsvarighet i hans tidigare liv.

Detta tvingar Marie till ett förödmjukande beteende, som man inte väntat sig av denna annars så självmedvetna kvinna. Följande brev av hennes hand är ett svar på sådana invektiv, som IA kastat över henne i tidigare brev, d.v.s. att hon är ett "missfoster - en kalv med tre huvuden".

Hon svarar den 26 dec 1909: "Jag har lagt på hullet - - - därför att jag ansett detta yttre mer gynnsamt för min skönhet - - - jag har inte någon rynka - - - min hud och min hy äro släta - - - och jag är alltjämt en skönhet bland de sköna."

Hon berättar vidare - ett sannolikt hopplöst försök att göra IA svartsjuk - att hon har sammanträffat med ett stort antal kulturpersoner, som inte kunde släppa henne med ögonen. "Jag var mycket vacker den dagen i en mörkblå klänning". "Ingen underkjol men med klänningen smitande åt höfterna, mycket smärt, med armarna gjutna i sina trånga ärmar". Man hade frågat, hur gammal hon var och fått det artiga svaret "trettiofem år - kanske." När hennes väninna upplyst beundrarna om att Marie var 63, betvivlade dessa detta.

Marie påminner sedan IA om tvenne, historiska kvinnofenomen: Diana de Poitiers (1499-1566) och Ninon de Lenclos, av vilka den förstnämnda till en början var den franske kungen Frans I:s älskarinna för att sedan överta dennes son Henrik II (1518-59) trots att den senare var nästan 20 år *yngre* än hon själv!

Marie förutsätter givetvis att IA känner Alexandre Dumas den äldres roman *Les deux Dianes* (1846), i vilken ovan nämnda Diana är en av hjältinnorna.

Under Genève-tiden träffade IA bl.a. en kinesisk revolutionär, Chang Ki, med vilken han kom att diskutera fjärran Österns problem. Som vanligt blev IA eld och lågor för detta nya revir. Hans kinesiske vän blev synnerligen imponerad av IA:s politiska funderingar och utgick ifrån att denne på platsen skulle verka för revolutionen i Asien. Till den änden skrev Chang Ki ett rekommendationsbrev för sin svenske vän så att denne vid tillfälle skulle bli väl mottagen av hans landsmän och trosbröder i både Singapore och Hongkong.

Det blev ingenting av med den revolutionen heller.

Denna IA:s vistelse i Genève karakteriseras i stort av ett beklagansvärt brevkrig mellan IA och Marie, som varade i nästan 4 månader.

Åter i Paris

IA återvände trots allt efter sin sejour i Schweiz till Paris. Marie hade nu flyttat till Rue Visconti 15.

Det börjar bra (?) med ett långt brev från Marie till IA:s mor i Sala (10 maj 1910). Kontentan av detta brev kan uttryckas i ett enda citat: "Ivan har inte något ordningssinne och något förutseende; han känner endast sitt begär för ögonblicket, och omsorgen om morgondagen är en sak som han lämnar ur räkningen".

IA sysselsätter sig under denna tid bl.a. med den s.k. franco-islamska drömmen. Denna innebär, om man bedömer den välvilligt, att Frankrike och Islam skall närma sig varandra. Det finns ett brevkoncept avsett för den turkiske generalen och statsmannen *Cherif Pascha*, i vilket IA utvecklar sina tankar. Till att börja med, säger IA, bör man uppföra en moské i Paris - det finns ju en i London, Moskva och Wien. IA föreslår vidare att det skall upprättas en skiljedomstol för alla tvister mellan muselmaner och fransmän o.s.v. Massor av förslag - i sig själv säkerligen var och en för sig intressanta - men presenterade som ett fullständigt maniskt sammelsurium, leder likväl ingen vart.

Detta år i Paris kan kanske betraktas endast som ett mellanspel inför IA:s resa till Sverige. Det präglas - kanske mer än någonsin - av funderingar runt islam. Och pengar från modern. Han börjar nu visserligen att ifrågasätta kolonialpolitikens välsignelser, i det att han konstaterar att "infödingarna" inte alls är lyckliga, trots att den västerländska civilisationen förbättrat deras materiella villkor.

Det verkar som, om han trots allt börjat lära sig någonting av den bittra verkligheten!

Sverige igen

Den 10 juli 1911 stiger IA i land i Göteborg. Några dagar senare är han i Stockholm. Han har låtit sin mor få veta att det är för hennes skull han rest hem. Han föreslår att de skall vara tillsammans i Dalarna. Hur mycket det blir med den saken är inte bekant.

Vad vi däremot vet är att IA i början av september sitter hemma hos Ehrnfried Nyberg vid Wallingatan i Stockholm och skriver sina "arabiska brev". Ingen vet vem adressaten är, men breven går till Kairo. På Axel Gauffins begäran har dessa brev (koncept) blivit översatta till svenska av Henrik Nyberg, dåvarande professor i semitiska språk vid Uppsala universitet.

Utan tvivel har dessa trenne brev en suggestiv likhet med Pauli brev med den skillnaden att här hälsas adressaten inte i pluralis, t.ex. "Mina bröder", "Mina älskade" o.s.v. utan med "Min dyre broder", i tredje brevet med tillägget "Min dyre vördade broder".

Hela ingressen till det första brevet är mycket paulinsk med den divergensen att Allah då skulle bytas ut mot Gud. Det börjar sålunda högtidligt: "Frid över dig, och Allahs barmhärtighet och välsignelser". Bortsett från en del för IA vanliga, krassa, materiella bekymmer, berättar han för sin islamske broder att han vid sitt nuvarande besök i Sverige funnit att det i detta, hans fosterland, gjorts framsteg "i humanitet hos folket men ondskan i religiösa ting hos regeringen". Han säger vidare att många människor i Sverige har fängslats, därför att de öppet talat om religionsfrihet.

Det är inte möjligt att med detta uttalande klarlägga, vad IA syftar på, när han talar om fängslandet av personer, som talat om religionsfrihet. IA säger vidare i brevet att förtryck mot andra religionsutövare utgår från protestanterna, "vars hövding är den förbannade doktor Martin Luther". IA exemplifierar detta lutheranernas förtryck genom att nämna att man från Sverige "i dessa dagar" utvisat en del från Amerika hitkomna mormoner, inte för att de i landet praktiserade sin tro i fråga om äktenskapet (månggifte) utan enbart därför att de sade sig vara mormoner.

I fortsättningen talar IA om islam och dess utbredning i Frankrike och att de flesta av konvertiterna där tillhör de bildade, litterära och frisinnade elementen, men ingen tillhör politikerna. Därför, säger IA, har han fått nog av sin tidigare vän, doktor Insabato, som han betraktar som en avfälling.

Sedan kommer en passus om de skulder, som IA tydligen har lämnat efter sig i Egypten: till scheik Abu Leila 80 piaster, till scheik 'Ali as-Sarkawi (skrivaren) 20 piaster, och till Muhammed Efendi Ramadan 3 pund!

IA säger sedan att han försonats med Marie och att "hon hälsar dig och de dina mycket". Därefter konstaterar han ännu en gång att hans tidigare vän, doktor Insabato, är en avfälling. "Jag är fri från honom och han från mig".

Till sist kan man konstatera att detta, första arabiska brev, är oavslutat. Det föreligger ju i koncept, varför någon del kan ha förkommit.

I det andra arabiska brevet tackar IA i början för "Edert ärade brev, som nådde mig i går". Beträffande de i förra brevet nämnda skulderna, meddelar nu IA att han sänt en postanvisning (check) på 1 egyptiskt pund, daterad den 11 september - 18 Ramadan. Därefter förklarar han mångordigt islams storhet och förtjänster och tillägger att hans aversion mot Insabato endast gäller hans politiska villfarelser, inte hans person, för vilken han fortfarande hyser den största respekt. Han ger också den italienska politiken en känga. Den styrs enligt IA av Banca di Roma - således av penningen. IA hoppas på att den islamiska rörelsen skall medverka till störtandet av monarkin i Italien.

Det hade ju ur IA:s synpunkt börjat bra med mordet på konung Umberto I, som den 29 juli 1900 hade expedierats av en anarkist.

I det tredje, arabiska brevet (det kortaste) fullföljer IA sina tankar om Italiens brutala politik, framför allt i Tripolis. Han syftar givetvis på kriget mellan Italien och Turkiet 1911-12, då den förstnämnda makten erövrade Tripolis, Kyrenaika, Rhodos och Tolvöarna i Egeiska havet. IA hävdar att alla europeiska folk är emot Italien och han hoppas på en bojkott mot detta land.

Därmed är den arabiska brevväxlingen avslutad.

Bland IA:s kvarlåtenskap fann man sedermera ett manuskript från denna tid (1911) med titeln "Individualism och solidaritet. En livsfråga" Troligen var detta avsett att publiceras i tidningen *Brand*.

I det nämnda manuskriptet framgår det att IA nu försöker ställa sig ovanför de anarkistiska och socialistiska partierna för att slutligen förklara sig vara *syndikalist*! Han antyder här att det skett en polarisering av de bägge ideologierna i så motto att anarkisterna har blivit alltmer individualister, medan socialisterna talar mest om solidaritet. Socialisterna skulle enligt detta synsätt ha blivit alltmer tyranniska, medan anarkisternas individualism har slagit över i snobberi "så att de mera likna misslyckade monarkister än något annat". Det refererade resonemanget är oklart men kan möjligen tas till intäkt för IA:s förändrade inställning till bl.a. anarkismen.

Det eviga resonemanget om individualism kontra kollektivism i det radikala tänkandet var ju redan vid den här tiden av gammalt datum. Att syndikalismen skulle vara en lycklig syntes av de nämnda riktningarna är naturligtvis nonsens. Syndikalisterna förklarade sig förvisso som *opolitiska*, en beteckning som George Orwell skulle karakterisera som "new-speak". IA må vara förlåten för hans positiva inställning till särdragen i sådana, politiska principer, som i slutändan bara går ut på, huruvida man skall likvidera motståndare genom hängning eller arkebusering! Man kan endast konstatera att hans politiska funderingar, årgång 1911, är i högsta grad förvirrade!

Åter i målarskola

För att återgå till den praktiska vardagen vid denna tid, så inträffar för IA:s del den viktiga händelsen att han i oktober börjar studera vid Carl Wilhelmsons målarskola vid Odengatan 37 i Stockholm. Ovänskapen från julaftonen i Paris 1895 var nu för länge sedan glömd.

Carl Wilhelmson. Kopia av foto av en karikatyrisk akvarell av Ivar Arosenius 1901.

ha sagt att den kalla årstiden var skadlig för IA:s "öra" och att någon förbättring ej kunde förväntas så länge patienten vistades i Sverige.

Här finns alltså åter en diskret uppgift om ett öronlidande, som likväl icke definieras. Det talas dock om att förbättring är möjlig i ett varmare klimat. Det sägs ingenting explicit om nedsatt hörsel. Eftersom läkaren tycks mena att den kalla årstiden har betydelse, så kan det ha rört sig om en inflammation i örontrumpeten (förbindelsen mellan svalget och mellanörats hålrum), något som temporärt kan nedsätta hörseln - "det slår lock för örat". Genom att snyta sig eftertryckligt kan undertrycket i mellanörat försvinna och hörseln bli normal igen. Men det kan, om infektionen i svalget är långvarig, gå litet fram och tillbaka under månader. Och det kan även - om infektionen varar länge - bli en vätskeutgjutning i mellanörat, något som också dämpar ljudtransmissionen i detta hålrum.

Man kan nog utan överdrift säga att Carl Wilhelmson, trots den drastiska, individuella olikheten mellan honom och IA, var den som bäst förstod och uppskattade både IA:s personlighet och hans konst. Bland eleverna hos Wilhelmson under denna tid kan nämnas Mollie Faustman, Kurt Jungstedt (sångerskan Mathilda Jungstedts son) och Elsa Björkman, Mollie Faustman, 15 år yngre än IA och sedermera gift med Gösta Pettersson (med konstnärnamnet Chatham), också elev i samma klass hos Wilhelmson, blev sedan kanske mest känd som författarinna. Hon skulle också bli en beundrare av IA:s konst och en person, som IA anförtrodde sig åt. Kurt Jungstedt, vid denna tid endast 17 år och sedermera framstående tecknare, kan väl också antas ha kastat respektfulla blickar på den världsvane och välvilligt, nedlåtande IA. Det berättas vidare att damerna i klassen, bl.a. de ovan ej nämnda eleverna Harriet Löwenadler, Anna Sahlström och Anna Bring, konkurrerade om IA:s gunst, när han då och då med mild och lugn röst berättade om sina äventyr i Österlandet.

IA var frielev hos Wilhelmson och det sägs att detta plågade honom såsom varande medellös. Han skall ibland ha drabbats av missmod och beklagat sig över sitt "dåliga öra". En doktor Samuelsson skall

Om det var IA:s status som frielev hos Wilhelmson eller andra motiv, som var orsak till att han på nyåret 1912 hyrde en ateljé på Dalagatan för att tillsammans med några unga målare bedriva konst, är höljt i dunkel. Han bodde sedan december 1911 i ett litet rum, som han hyrt på Fjällgatan 8-10 i Stockholm.

IA besöker hemstaden Sala i januari 1912.

Under våren 1912 var IA bjuden hem till Axel Törneman, han med "Apoteosen" i Stockholms stadshus (1923), som han kände sedan tidigare. Fru Gudrun Törneman, som själv skall ha varit en religiös sökare, imponerades starkt av denne åtminstone i ordet brinnande islamit, som utan minsta avbrott lade ut texten i timmar. Ernst Norlind, skånekonstnären, som också var inbjuden, reste sig plötsligt från bordet och gick ut i tamburen, där han vandrade fram och åter rivande sig i skägget. När värden efter en stund såg sig föranlåten att gå ut till den olycklige mannen för att efterhöra, hur det var fatt, svarade denne: Det är alldeles förfärligt; han pratar ju så att man inte får en syl i vädret! Efter några lugnande ord återfördes Norlind till bordet och vid den första blottan i IA:s svada tog han tillfället i akt och började prata oavbrutet, tills IA med mörk uppsyn störtade ut i tamburen. När Törneman denna gången gick ut för att efterhöra läget, fick han höra samma replik, som förra gången. Efter ytterligare en medling slutade kvällen i sämja.

Tavlor på en utställning

I den utställning, som Konstnärsförbundet anordnade i en lokal vid Karlaplan i Stockholm den 4 juni 1912, deltog också IA med 4 tavlor. Han hade vid utställningens öppnande själv lämnat landet. De flesta anmälarna-kritikerna förbigick likväl dessa tavlor med tystnad. "Själv har jag att med skam bekänna att jag i min exposé över utställningen i Stockholms Dagblad väl nämner Aguélis namn, men endast i förbigående, och på ett sätt som visar att jag för tjuugoått år sedan ej fått ögonen öppna för denna konst" (Axel Gauffin, 1941).

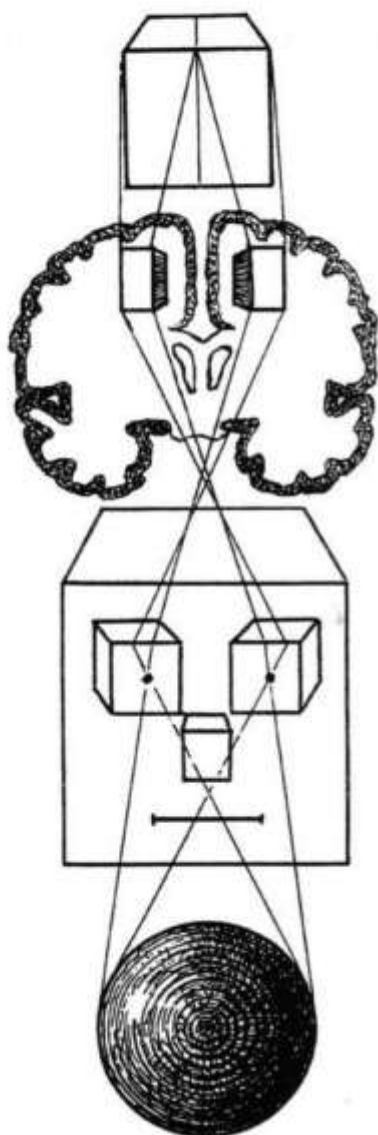
Man kan något undra över denna Axel Gauffins avbön efter nästan tre decennier. En orsak kan ligga i att han (Gauffin) nu (1941) fullbordade sin monografi över Ivan Aguéli. Men, kanske viktigare ändå - prins Eugen, den furstlige mecenaten, var fortfarande i livet och det hade kanske sett något egendomligt ut, om författaren till det stora verket om Ivan Aguéli inte gjorde upp med en liten, förarglig episod i sitt förflutna inför prinsens granskande ögon!

Men Axel Gauffin var likväl i gott sällskap, när han skrev sin recension 1912! Hans dåvarande kollega, Harald Brising, i Dagens Nyheter säger: "Slutligen äro utställda några målningar från 90-talet av en tämligen okänd konstnär vid namn Aguéli, enligt förljudande utlandssvensk. De säga oss icke mycket, om ej möjligen att där i den svenska konsten för ett par decennier sedan funnos tendenser som gingo ungefär i riktning åt Cézanne, och sedan icke blevo fullföljda. Det är studier av färgplanen i landskapet som, trots att de blott äro skisserade, verka rätt suggestiva. Något mer än symptomatisk betydelse kan man icke tillmäta dem, och deras uppträdande här på utställningen förefaller en smula omotiverat."

Ytterligare en recensent, Edvard Westman, i Aftontidningen avger likväl ett mera positivt utlåtande: "Till slut är att nämna några små enkla, men djupt känsliga färgackord av Aguéli. Det är ett par mycket bisarrt tecknade små landskap från Visby samt en profilbild av en ung flicka. Säkrast i anslaget är emellertid den lilla skissen från Stockholms utkanter, i all sin anspråkslöshet."

Frankrike 1912

Förf:s skämtsamma framställning över orsaken till kubismen. Kubisten har en genetisk defekt innebärande att hans hjärna omvandlar runda, klotformade föremål till kuber.

Åter i Paris skriver IA in sig vid L'académie Humbert i september 1912. Under croquis-timmarna studerar han den kvinnliga kroppen och har filosofiska utläggningar om denna. Av de alster (blyertsteckningar) som finns bevarade från denna tid, synes det förf. som om IA var under *starkt inflytande* av **kubismen**, vilket han också själv understryker i flera brev.

Det framgår likväl av ett brev från Richard Bergh den 5 december 1912 att denne erhållit ett avdrag av en av IA skriven uppsats i L'Encyclopédie Contemporaine om kubismen och att Bergh mycket uppskattat IA:s granskning av denna ism. IA har sänt samma artikel till Karl Nordström med kommentaren: "Här bifogas en artikel av er ödmjuka tjänare om kubismen, metafysisk och kritisk."

IA anförtror också sina konstnärsvänner i Sverige att han, som vanligt, är i penningnöd och frågar bl.a. Richard Bergh, om denne eventuellt skulle kunna sälja några teckningar ("flickstudier") av IA:s hand, så att han kan få några slantar till de mest trängande behoven. Men Bergh svarar: "Kära du, inte finns här (i Stockholm) några konsthandlare som vill köpa teckningar." R.B. fortsätter med att säga att teckningar förstår sig inga människor på här hemma - "Bara oljefärgstavor - naturalistiska, detaljrika, påtagliga och lättfattliga."

IA tröttnar ganska snart på atelier Humbert och flyttar över till Académie Vitti, där van Dongen undervisar. Kees van Dongen kan väl närmast betecknas som någon sorts efterimpressionist, salongskonstnär med dyrbara porträtt i sin repertoire. IA:s inställning till denne på sin tid högt uppburna konstnär är svävande. Ibland beskrivs van Dongen som en av de duktigaste målarna som finns f.n. Men i ett annat sammanhang (brev till Gotthard Widing) säger IA: "Jag går på Van Dongens atelier, men där är så fullt med obehagliga målar-tjinnor, inte en enda fransyska av dem, så att jag får gallfeber av ilska från morgon till kväll." I brevet till Gotthard Widing meddelar IA vidare att han avser att resa på landet för att måla landskap, "då jag får p." (Då han får pengar).

Man har anledning misstänka att orsaken till överflyttningen från atelier Humbert till Académie Vitti i första hand kan ha berott på att IA tyckt sig behöva större utrymme för sin konstnärliga arbågsyra och möjligen fått detta genom att uppträda i van Dongens ateljé.

I brevväxlingen med Richard Bergh och Karl Nordström finner man långa och mångordiga

funderingar över konstens villkor och filosofi. Men IA framhåller också bl.a. **Picasso** som en uppgående stjärna. Han hyllar även **Kandinsky** och dennes konstteoretiska funderingar.

Parentetiskt skall här endast i förbigående antydast att IA i och med sin återkomst till Paris återknutit förbindelsen med sin numera tämligen till åren komna älskarinna Marie Huot. Men vi kommer inte att finna många uppgifter om deras förhållande i breven från denna tid.

I IA:s brevväxling under denna, oroliga tid finner man många exempel på hans förmåga att dupera och mästra. Från att komma med storslagna utkast t.ex. till ett bibliotek i Konstnärsförbundets regi - meddelat i brev till Karl Nordström den 2/12 1912 - till att ge sin mor korthuggna och distinkta uppdrag att förse honom med pengar. Ett fåordigt meddelande till modern den 13 januari 1913 lyder: "Om jag ej kan få komma härifrån på landet i tid, så är jag alldeles förlorad o. har ingenting annat att göra än dö. Jag måste ha landskap färdiga till slutet av mars, annars är jag ohjälpligen förlorad."

Som svar på Karl Nordströms antydning i brev den 25 febr. 1913 angående möjligheterna att ställa ut modern konst, både svensk och utländsk (t.ex. fransk) i en i Stockholm genom donationspengar tilltänkt nybyggd utställningslokal, svarar IA något upprymt med en mångfald förslag på franska artister, som funnit nåd inför hans ögon. Han nämner bl.a. van Dongen och Le Fauconnier och, som ovan antytts, Picasso, vilken han noterar som *redan känd*. IA antyder här också sin bekantskap med Guillome Apollinaire, poeten, bohemen och konstkritikern, som stupade 1918, träffad av en granatskärva under striderna på Västfronten.

Med brev och löften åt alla håll försöker IA att hålla sig flytande tills vidare. Förutom alla andra aktiviteter intresserar sig IA vid den här tiden också för Ido-språket - det internationella hjälpspråket, som livligt diskuterats sedan världsutställningen i Paris 1900.

Med hänvisning till den tidigare diskussionen om IA:s *öronbesvär* skall här citeras en passus i ett brev till Richard Bergh den 21 mars 1913: "Som jag varit stendöv, som vanligt, på vintern - - så har jag, ofärdig, undvikit alla människor - -" Ytterligare belysning av samma problem fås i ett brev till boktryckare Ehrnfried Nyberg i början av maj 1913: "Har varit stendöv från september till slutet på april, vilket gjort mycket till att jag haft otur." "Skulle vara dig ytterst tacksam om du kunde låna mig 50 kronor på ett par månader. Har dragit mig för att besvara dig om den saken, då du nämligen har familj."

Det finns en passus, som är mycket anmärkningsvärd, i det nyssnämnda brevet till boktryckare Nyberg: "Nationalister, reaktionärer, klerikala och främlingsätare ha förgiftat hela franska världen. T.o.m. anarkisterna som förr i världen voro kvicka åtminstone, har det nu blivit åsnor utav."

I ett senare brev till Ehrnfried Nyberg den 17 juni 1913 återkommer IA till sin ändrade inställning till anarkisterna. Efter några inledande meningar om IA:s framtidsplaner i Afrika och hans intresse för Ido-språket, kan man läsa följande: "O. de dumma anarkisterna vill att jag skall tjäna deras skoj, o. gratis till på köpet. Alla de som dugde till något i början av rörelsen har gått ut." Bland de namn, som enligt IA har lämnat rörelsen, lägger man särskilt märke till Felix Fénéon, den man som jämte Charles Chatel drog in IA i anarkistprocessen 1894!

Sceaux

En god vän till IA hade under sommaren 1913 inbjudit IA att måla på en plats alldeles utanför Paris, en mindre förstad vid Seine benämnd Sceaux.

Häriifrån skriver IA till sin mor den 1 augusti. Han börjar med att vädret är härligt och att han arbetar flitigt. Därefter: "Tänk dig att det har varit över 12 månader ruskigt här. Något som ej inträffat i mannaminne. - - Nu har det tagit slut, äntligen. - - Och märkvärdigt nog, med solen så kom både hälsan o. framgången. Jag har varit stendöv hela året, utom de sista dagarna, då termometern överskridit 25 grader varmt. Nu hör jag nästan bra." Därefter framhåller IA för modern att detta händelseförlopp var i överensstämmelse med vad doktor Samuelsson sagt honom i Stockholm, d.v.s. att endast ett varmt klimat kunde ge honom hörseln tillbaka.

Av dessa IA:s uppgifter om sina besvär med hörseln under vintern 1912-13 kan man dessvärre inte dra några säkra medicinska slutsatser. Att hörselförmågan skulle vara så direkt beroende av yttertemperaturen har ingen enkel medicinsk bakgrund.

Detta Sceaux-brev innehåller mycket, men endast ytterligare en sak skall omnämnas: IA säger sig ha träffat en "olycksbroder från våra missöden i höstas" och denne bjöd honom till sig i Touraine - det landskap som kallas Frankrikes trädgård. Därefter framkastar IA den vanvettiga idén att plocka vindruvor, vilka han sedan skall skicka till Sverige för försäljning i t.ex. Falun, Sala, Uppsala och Västerås! Det skulle gå hur lätt som helst, säger han. Tro inte, förmanar han sin mor, att vindruvsverksamheten skall hindra honom från att måla. På någon timme har han övervakat inpackning och försändelser m.m. Han behöver som vanligt bara litet **startkapital** och **respengar** till Touraine. Dessa, sistnämnda penningar, har han emellertid *redan* lånat. Och de bör återbetalas med det snaraste!

IA:s mor hade nog vid det här laget mistat sin förmåga att förvånas. Det bli självfallet ingenting av med vindruvsprojektet. IA har likväl redan givit sig i väg och bor nu i staden Azay-le-Rideau i nyss nämnda landskap och befinner sig dessutom i största trångmål.

IA:s första brev från den lilla staden vid Indre går till Gotthard Widing i Stockholm den 3 oktober 1913. IA säger att han nu sedan några månader befinner sig på landsbygden och målar flitigt. Men så fort han kommit i gång på allvar, så kommer nöden och hugger honom i strupen. Han anger storleken på sina dagliga omkostnader: 2 francs om dagen. Men han har inga pengar, blott 2 månaders kredit."Djävla öde som förföljer en också".

Självklart ber han nu Gotthard Widing om hjälp med att försälja tavlor i Stockholm. IA råder Widing att försöka övertala någon tavelhandlare på Hamngatan eller vid Kungsträdgården att sälja tavlor, som eventuellt är tillfinnandes i Stockholm eller i Sala. IA meddelar Widing att från hans "första målarperiod 1889-90" (Gotland) bör det finnas något kvar hos Karl Nordström. Vidare bör det finnas några tavlor hemma i Sala från hans "tredje period 1891-92", också den från Gotland. Från "den fjärde" (Egypten 1894-95) kan det finnas något hemma. Från "den femte" (Paris 1896-98) finns bara teckningar. Från "min andra period" (Picardie)

finns ingenting kvar; allt från denna, sistnämnda period, skall enligt IA ha förstörts av Emile Bernard, då denne blev "fanatisk katolik".

Den sistnämnda uppgiften om att **Bernard** förstört IA:s tavlor är **inte** förankrad i verkligheten!

IA uppmanar Widing att undersöka även andra möjligheter, t.ex. att få hänga ut något till salu i ett butiksfönster i Fritzes Bokhandel.

Mot slutet av detta Widing-brev frågar IA: "Hur står det till med kamraterna? Ragnar Nyberg? Otto Holmström? Hans adress? O. alla andra? Tala om vad ni gjort för stort."

Förf. vill här i förbigående anföra att den i det ovan refererade brevet till Gotthard Widing omnämnde konstnären **Ragnar Nyberg** var son till IA:s barndomsvän, boktryckaren Ehrmfried Nyberg (1869-1942). Förf. lärde känna både denne och sonen-konstnären i mina yngre dagar på 1930-talet och dessa personer utgör min förbindelselänk till Ivan Aguéli!

Mor Anna tredskas

Det börjar nu skära sig på allvar mellan mor och son. IA har ej fått de begärda pengarna. Han befinner sig i Azay-le-Rideau och häftar i skuld för allting. I början av oktober 1913 bor han inte längre hos sina bekanta i staden utan på en gästgivaregård en mil därifrån. Han säger att han måste ta allt på kredit och därför får betala nära dubbelt mot vad han skulle göra, om han haft kontanta medel. Han säger sig inte förstå, varför modern inte ens svarar på hans frågor. Han uppmanar henne nu att göra en ordentlig ansträngning för att klara honom ur den uppkomna knipan. Det blir värre och värre dag för dag och "jag kan bli häktad för det här".

Den 7 oktober kommer brevlades nya nödrop från den skeppsbrutne. Modern måste sända några pengar omgående, annars drunknar han i skulder! Han säger sig vara utan skor. Terrängen är sådan att man måste använda grova skodon helst träskor. Men han har tvingats använda sina "stadsskor", vilka därigenom har blivit förstörda.

I ett nytt brev den 22 oktober 1913 heter det: "Tack för brevet och de tjugo kronorna". IA vill sedan ha reda på, om modern fått alla hans brev. Han har skrivit tre till henne, vilka han inte fått svar på. Om han hade fått veta tidigare att hon varken kunde eller ville hjälpa honom mera, så skulle situationen varit bättre för honom nu. Han säger vidare att han övergivit druvaffären "för detta år". Nu heter det att de pengar han tidigare begärde av henne var respengar "hem till Sverige" och inte för att resa på annat håll. Han har arbetat hårt med sin konst i sex veckor och han är nu säker på att få sälja flera stycken tavlor. Både Bergh och Wilhelmson har lovat göra allt för att detta skall ske. Den värsta tiden är över nu och bara han kommer ur "den här knipan" så blir allting bra. "Det är klart att jag inte har räknat på att leva på dig för jämnan".

Efter dessa optimistiska passager, så återkommer han till allt elände som han befinner sig i. Nu sitter han åter i pant för sin skuld på inackorderingen och kan han inte betala, så blir han häktad för bedrägeri. Han lovar modern att bara hon hjälper honom ur den här knipan, så försäkrar han bestämt att det blir sista gången han begär pengar av henne. Bara han får 200 kronor nu, så skall han aldrig besvära henne mera om pengar.

Men det verkar som, om modern denna gången inte var lika eftergivlig som förut. Hon har tydligen i ett tidigare svarsbrev bl.a. sagt att IA har egen skuld även i sina *öronbesvär*. Men IA svarar med att påminna henne om att hon ju själv kunnat iakttaga, "hur kölden dödade mig i början av januari förra året". Han hävdar med eftertryck att då det blir kallt, så hör han inte och då det blir smällkallt, så blir han alldeles stendöv. Han påminner henne om att han redan som barn hade **öronsusningar** på vintern.

Som kommentar till detta resonemang om IA:s hörselbesvär kan man notera, att han hävdar att han som barn haft öronsusningar, men tydligen inte nedsatt hörsel. Eftersom argumentationen med modern i detta skede förs i ett affekterat tillstånd med vinstintresse i form av medlidande eller pengar, måste uppgifterna tas med stor försiktighet. De anförda argumenten kan således inte läggas till grund för ett balanserat diagnostiskt resonemang.

Härefter försöker IA med Richard Bergh (Azay-le-Rideau den 24 okt. 1913): "Får jag påminna dig vänliga löftet att söka sälja något åt mig? Jag är i största svårighet." Han meddelar Bergh att han från Sala helt oförmodat fått veta att han ej ens kan få respengar hem. Han fick detta besked avsiktligt försenat för att han riktigt skulle köra fast! "Orsaken: gammalt vanligt småstadshat, läsarnit o. skvaller, o.s.v." I brevet finns sedan en konsteoretisk diskussion, bl.a. om kubism. Allra sist en ursäkt för att han nu vänder sig till Bergh för att få hjälp.

Bara några dagar senare skriver IA ånyo till sin mor: "Min ställning här börjar bliva riktigt farlig". Han beskriver situationen på följande sätt: Han kan ingenting förtjäna, där han nu befinner sig och han kan inte komma därifrån utan att han får pengar utifrån. Så snart hans gäldenärer förlorar tålamodet, så går de till polisen och han blir häktad och dömd för bedrägeri. Han säger att det är tvärsäkert sista gången han ber modern om pengar (200 kronor). "Jag litade på att få respengar utav dig o. din vägran blev ett åkslag för mig".

Redan den 26 oktober 1913 nytt modersbrev: det verkar som om modern fortfarande var ståndaktig och vägrat sända pengar. Det förefaller vidare som, om modern nu anført bestämda skäl, som delvis har att göra med IA:s tidigare vanvettiga förslag om druvhandel. Släktingarna kan ha blivit förbannade över att IA med sina orealistiska utsvävningar om druvhandel försökt att lura även dem till förlustbringande investeringar. I brevet avger IA sådana omdömen som: "Tro nu inte käringprat o. löst skvaller. Inte är jag någon gudlös person. Om jag hade för vana att uppföra mig så illa så skulle jag ej kunnat få kredit så pass länge som jag har fått". Därefter uttalar han några kryptiska förbannelser: "Det är nu vidskepelse hos packet, men för sådant har polisen spö tillhands."

Märkligt nog upprepar IA i slutet av detta brev tanken på druvhandel. Men denna verksamhet, anser han nu, om den skall bli framgångsrik, bör bedrivas i *Italien*, eftersom det där är lättare och säkrare med druvornas växt och skörd.

I nästa brev (30 oktober 1913) är det Karl Wilhelmsons tur att mottaga klagomålen. Dessa hålls likväl nu i mera dämpad ton. IA hoppas på att K.W. skall kunna placera några artiklar i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning så att han kan klara sig ur knipan. Han hoppas på positivt svar men slänger sedan i väg: "Mor min har ett par skvallerbyttor retat upp mot mig, så att hon sa' hon inte ens ville sända mig respengar hem." Brevet slutar: "Nu har jag bara Guds försyn kvar, utan annan förhoppning".

I ett brev till Richard Bergh från Egypten i januari 1914 får vi information om, hur IA krånglade sig ur kniptången i Touraine.

Denna berättelse börjar: "I Touraine blev vädret dåligt". IA reste då till Paris för en Egypten-affär - eller för att resa till Bretagne. Valet föll på Egypten, trots att han inte ägde ett öre. Han hade lämnat efter sig en skuld på 100 francs i Touraine. "En handlande" ville göra en studie-resa (affärsstudier) till Egypten. Denne skulle ta IA med sig på vissa villkor, vilka innebar att IA skulle informera sin uppdragsgivare om orientaliska förhållanden och undervisa honom i arabiska. "I händelse av framgång lovades jag rikt levebröd för några timmars arbete om dagen med kontroll o. korrespondens". Han reste alltså på Guds försyn som vanligt. Han tänkte att i värsta fall så skulle han få dö i närheten av några helgongravar, som han tidigare beundrat. Han försäkrar slutligen Richard Bergh om att han kom till Egypten, inte därför att han hade pengar utan därför att han hade kniven på strupen.

Egypten under krig

I början av december 1913 anländer IA till Egypten. Den 17 dec. skriver han till modern att han haft en *oroande dröm* och undrar, om det har hänt henne något. Om detta skall uppfattas som en omtanke om sin nu 75-åriga mor eller endast som hyckleri kan ej säkert avgöras. Förf. lutar mest åt den senare möjligheten.

Någon gång i mitten av januari 1914 skriver IA till Richard Bergh: "Hedersbror". IA ger i denna epistel (c:a 1100 ord) nya antydningar om orsaken till sin resa till Egypten. Han vill att R.B. skall tro att han själv är utan skuld och har handlat i enlighet med pliktens och ärans bud. Här och där förser han adressaten med de vanliga utläggningarna om konstens villkor, vilka vid det här laget borde kännas ganska urvattnade för R.B.

Men som vanligt kommer det viktigaste budskapet förr eller senare i alla brev, nämligen frågan om pengar. Richard Bergh har tydligen uppvaktat prins Eugen och förelagd denne sin adepts prekära situation, varvid prinsen tydligen försökt få fram ett bidrag på 250 kronor till den nödlidande. IA visar nu den förslagenhet, som vi sett honom utveckla så många gånger tidigare i sitt liv. Han rekommenderar således R.B. att hos prinsen utverka *halva* det angivna beloppet, eftersom han räknar med att det större beloppet orsakat prinsen viss tveksamhet. Detta prinsens penningstöd på 125 kronor - det bör R.B. framföra i underdånighet - skall ses som en *avbetalning* på en tavla, som IA skall måla här i Egypten och sedermera översända till hans kungliga höghet!

I detta januaribrev till R.B. meddelar IA att han skrivit till Azay för att få sina där målade tavlor, som han lämnat efter sig, översända till Egypten. Han skulle ej vilja visa dem för prinsen men hoppas på välvillig bedömning i sinom tid av R.B., till vilken han avser att skicka tavlorna, då de kommit honom tillhanda i Egypten. IA säger att de nämnda tavlorna i alla fall hade behagat greve F.U. Wrangel, den f.d. kammarherren, som sedan 1906 var bosatt i Frankrike och där var verksam bl.a. som skriftställare. Tydligen hade IA tagit tillfället i akt och visat åtminstone en del av Tourain-produktionen för nämnde greve i Paris.

IA konstaterar till sist att detta brev redan upptar 20 sidor (sic!), men han lovar att skriva en fortsättning om några dagar.

Hemska tanke!

Det utlovade fortsättningsbrevet innehåller ett tack för de 125 kronorna, som han tydligen fått telegrafiskt. Han har också fått Touraine-tavlorna från Paris och skall nu sända dem till R.B. IA har också fått trycksaker angående *Baltiska utställningen* och han uttrycker sin önskan att få delta. Men han hinner ej till den 1 april men möjligen till den 15:e. Han framför bestämda åsikter om, vem som bör bedöma hans tävlingsalster och förmodar att Eugen Jansson är den ende, som skulle göra motstånd. Han antyder till sist något om Egyptens vilda befolkning som trakasserar honom.

Till modern den 16 april 1914. Först berättar IA om de skurkar och bedragare, som fört honom till Egypten men att han nu gjort sig kvitt detta sällskap. Han berättar också om Richard Berghs och prins Eugens insats för honom i nödens stund. Han började efter detta välkomna och nödvändiga penningbidrag att måla flitigt. Men hur det nu var, så uppträdde den **halvvilda** befolkningen i den idylliska by, där han tagit sig för att måla i ostördhet, fientligt mot honom utan att han själv på något sätt var orsak därtill. Han var alldeles ensam och "döv till på köpet" och häromdagen så blev han överfallen och berövad sin **penningpung** samt fick en del målarmateriel förstörda. Allt hans föregående arbete har nu gått förlorat och han är nu åter **utfattig** och kan därför ej flytta till annan trakt, något han nu anser nödvändigt.

IA beklagar att svenske generalkonsuln har rest hem till Sverige och vicekonsuln, som är engelsman, känner han ej. Därför kan han ej inskrida med rättsliga åtgärder. IA:s ställning är förtvivlad och han kan ej påräkna stöd från Bergh förrän till hösten. Därför ber han sin mor på det innerligaste att hjälpa honom, ty annars är han alldeles förlorad! Han begär nu 111 kronor - det motsvarar 6 Livres Egyptiennes - för att kunna resa till en gästvänligare och mera **upplyst** trakt. Han säger sig kunna leva på 35-40 kronor i månaden. Då klarar han sig till hösten och kan avsluta "mina beställningar" och för dessa få in så mycket pengar att han kan betala igen till sin mor det han lånat av henne "här o. i Frankrike". IA säger att han nu är dömd till överksamhet: "Allt detta för ett hundratal vidskepliga vildar som leva utom all människorätt". Han förstärker omdömet om de upproriska människorna med epitet som att de inbillar sig allehanda galenskaper, till vilka de blivit upphetsade av någon fanatiker, som inte går att få reda på.

Nu är det annat ljud i skällan! Dessa uppgifter kontrasterar bjärt mot IA:s lovprisande av det egyptiska folkets alla goda egenskaper av årgång 1894.

Men, vilken mor skulle kunna motstå en så väl utformad rövarhistoria från sin förlorade son?

Givetvis får han de begärda pengarna, för vilka han tackar i brev den 19 maj 1914. Han orerar i detta vidare om de hemska vildarna, som ej kan ta reson. Han säger sig f.n. vara döv och kan därför ej tala dem till rätta. Svenske konsuln "har slutligen börjat göra sin skyldighet" - vad nu detta innebär? Polisen vill ej ta upp saken med vildarna, därför att lagens väktare skäms. Han understryker ännu en gång för modern att han blivit rövad. Det verkar således, som om hon inte hade trott på denna historia, vilket i hennes situation måste synas rätt naturligt. Han betonar därför vikten av att rövarhistorien blir trodd, eftersom han skall anföra den som skäl för att han inte kunnat utföra de arbeten, som han lovat prins Eugen och Richard Bergh!

IA har flyttat till en ö i Nilen utanför Kairo, när han skriver nästa gång till sin mor den 1 juni 1914. Han säger sig inte ha funnit någon förklaring till de infödda vildarnas aggressivitet mot honom. Men allting går på "lömska" och "hemliga" stigar. Han vill nu resa till ett land, där det finns **ordning** och **säkerhet**, t.ex. till någon **engelsk** koloni i närheten. Hälsan är nu god och han börjar t.o.m. höra litet bättre! Han samlar nu alla krafter till den stora Paris-utställningen följande år - och han ber därför sin mor hjälpa honom till dess! Hans rum kostar 8 kronor i månaden och han lever på 1 krona om dagen.

Ivan Aguéli blir trakasserad av den egyptiska befolkningen.

Redan den 7 juni 1914 återkommer IA med ett brev till sin mor. Han säger sig vara i frid med sig själv, men har aldrig förr varit så svårt ute. Han återkommer till att han blivit rånad - "man har nämligen tagit pengar *med våld* ifrån mig". Konsuln tycker att han uppträtt oförsiktigt, när han rört sig ensam bland vildarna.

Även konsuln verkar sålunda tvivla på IA:s rövarhistoria!

Han skulle vilja resa till antingen Italien eller någon engelsk koloni, skriver han fortsättningsvis. Mitt i allt detta meddelar han modern att han skrivit till professor Söderblom och lyckönskat denne till utnämningen till biskop. Sedan återkommer han, med en dåres envishet, till tanken på **handel med vindruvor**, nu i **Italien**, dit han nyss sade sig vilja resa. Med samma envishet återkommer han till sin begäran om penningstöd - för att kunna vara med på världsutställningen i Paris 1915 - där han är säker på att göra lycka, varefter han skall hjälpa sin mor!

Nu duggar det tätt med breven till Sverige. Redan den 11 juni 1914 meddelar han modern att han haft en **dröm** med dåligt förebud. Den talar om krig och pest. Pesten härjar redan i Egypten, men om kriget vet han ej ännu något säkert. Han påminner modern om att han redan tidigare varit sanndrömmare. I sin förra dröm visade sig **mor** eller **drottning**; i den nuvarande **kung** eller **fader** samt **krig** och **pest**. Efter den föregående drömmen avled drottning Sofia i Sverige samt en prinsessa vid Egyptiska hovet. Han hoppas att han denna, senare gången inte skall vara sanndrömmare.

Efter denna undervisning i drömtydning påminner IA sin mor om att han är "mycket illa ute

för penningars skull". Pengar skall sändas på postanvisning men inte i småposter utan en rejäl summa på en gång, eftersom småsummorna vid växling förminskas mera än en större summa.

Han vill sända hem en massa dyrbara böcker, som han har i Egypten, eftersom han aldrig vill komma tillbaka dit, när han nu en gång lämnar landet. Det kan ju hända att han blir bestulen, och då får man aldrig tag på den skyldige, och så går stora värden förlorade.

Beträffande Nathan Söderblom säger IA att modern givit honom felaktig uppgift om utnämningen, som gällde ärkebiskopsstolen och inte vanlig biskop.

Nu säger sig IA ha blivit ställd utanför lagen på en falsk och hemlig angivelse. Sådana situationer finns ej hemma i Sverige men i Ryssland är de vardagsmat. I Frankrike får man alltid sin rätt någotsånär! Men här i Egypten bland vildar å ena sidan och jesuiter å andra sidan är det lätt att råka i knipa på oskyldigt sätt, då ingen rättvisa finns till. Han vill nu sända hem "på en höft" de få tavlor han har och hoppas på att någon av dessa skall behaga. Men han kan inte sitta ute och måla längre, eftersom vildarna då kommer och kör bort honom med stenar och påkar. Detta pack uppträder dussinvis! Och polisen gör ingenting! Han säger sig ej veta, hur det hela hänger ihop. Han har dock rekommendationer till myndigheterna, men greve Wachtmeister, som skaffat honom dem, har rest hem till Sverige och kommer inte tillbaka förrän till hösten. Och då kan han vara både död och begravnen!

Kommentar: Man måste nog säga att IA:s beskrivning av den rättslöshet, i vilken han anser sig befinna sig i, bra nära liknar de sjukliga föreställningar man understundom finner hos schizofrena patienter. Man kan naturligtvis inte utesluta att IA **spelar teater**, eftersom han fortfarande med kuslig och cynisk beräkning väger effekten av varje argument han levererar. Man bör dessutom lägga märke till att IA aldrig antyder att det skulle vara **engelsmännen**, som kan ligga bakom den inhemska befolkningens provokationer mot honom.

Kairo-brevet den 11 juni 1914 avslutas med en förnyad anmaning till modern att sända pengar. Han har inte ens till hyran, som skall betalas inom 3 veckor. Om han hade pengar, sådär en 250-300 kronor, så skulle han resa direkt hem. Han är förkrossad och tror inte att han kan återfå sitt goda lynne igen!

Vi behöver nu inte vänta längre än till den 26 juni 1914 för att njuta av nästa brev till hemstaden. Det blir bara värre och värre för IA i Egypten. Han tycker att det gått alltför lång tid, sedan han fått något brev från sin mor. Vildarna är på honom som vanligt, varför han givetvis inte kan arbeta utomhus med sin målning. Och kan han inte producera några tavlor, blir det heller inga pengar. Han begär nu 200 kronor av sin mor för att resa hem. Men - det kommer alltid ett men - det är olyckligt för honom att lämna de varma länderna, eftersom doktor Samuelsson i Stockholm ju sagt att den enda boten för hans *öron* är ett varmt klimat.

IA påminner sedan modern om sin dröm för 2 veckor sedan och - vips! - så har rustningarna kommit igång. Han kan vidare meddela modern att i Egypten förberedes uppror. "Infödingarna" är beväpnade med moderna vapen och det är gott om sammansvärjningar av olika slag.

Polisen övervakar i hemlighet, men det är stor fara för inbördeskrig. Han berättar allt detta för att bevisa för sin mor att han är sanndrömmare och att goda andar vakar över honom och varnar honom på "övernaturlig väg". Men han är trots detta i en ytterst svår belägenhet och är i trängande behov av pengar.

Vad annars!

Breven kommer därefter på löpande band, ett flöde som kan liknas vid en periodisk veckotidskrift.

Kairo den 6 juli 1914. "Tusen tack för de 15 (femton) kronor jag fick genom posten den andra juli!" IA betonar att det inte är någon fara för att pengarna kommer bort (genom posten?). Men för säkerhets skull kunde modern ha sänt 100 kronor som postanvisning och 100 kronor i svenska riksbankssedlar i assurerat brev och låta **vittnen** vara närvarande, då hon förseglar sitt brev, d.v.s. vittnen som kan *intyga*, hur mycket pengar hon stoppat i kuvertet!

Man kan med viss ironi påpeka, att det måste ha känts skönt för mor Anna att klart förstå, att hon fått en son, som var rejält förslagen, när det gällde penningars hantering. Men hon skall i sinom tid få veta ännu mera om olaga tvång och utpressning.

IA säger fortsättningsvis att han i varje fall har en tur med sig. Den stora utställningen i Paris har blivit uppskjuten till 1916, så att han har fått mera tid på sig för att åstadkomma någonting bra. Dessutom har han redan börjat göra sig klar för avresa från Egypten. Bara han får de begärda 200 kronorna, så sticker han iväg åt något håll. Detta med de 200 kronorna upprepas med pinsam envishet i brevets avslutande del. I ett PS meddelar IA att han köpt en ny kostym "av sommarkläde (bomullstyg)" för 6 kr och 50 öre. Därefter kommer en anmärkning om att det vore dålig uträkning att resa hem, där allting är dyrare än på nästan alla andra ställen i världen.

Nu är vi i slutet av juli månad 1914. Den 28 juni hade Österrikes tronföljare skjutits till döds i Sarajevo och den 28 juli hade Österrike-Ungern avgivit **krigsförklaring** mot Serbien. Europa står således redan i brand och man behöver inte längre vända sig till några sanndrömmare för att räkna ut vad som skall komma att hända.

I sitt brev till modern vid denna tid klagar IA över att han inte ännu erhållit de utlovade 200 kronorna. Han har under hela 14 dagar hållit sig resklar. Hans situation är förfärlig utan ände. Han vill nu ha de 200 kronorna på telegrafisk postanvisning!

Den 3 augusti 1914 upprepar IA sin begäran om de 200 kronorna. Läget blir bara värre. Han tror att han skall resa till Sverige men är inte säker. Det har gjorts ett mordförsök på vicekungen av Egypten. Läget är synnerligen allvarligt. Han bönfäller sin mor, "för Guds skull", att sända pengar omedelbart.

Den 18 augusti får IA brev hemifrån. Om det finns pengar med i detta brev, vet man inte.

I ett brev, skrivet till Richard Bergh i mitten av september 1914, säger IA: "Jag är alldeles tröstlös". Han säger sig vara utmattad till kropp och själ. Sedan kommer han till befolkningens avoghet. Utan minsta anledning från hans sida "får jag alla djävlar på mig" och "för ett par dagar sedan blev jag formligen rövad o. kom med nöd undan med livet." Myndigheterna förhåller sig tydligen avvaktande eller kallsinniga. Han har inga pengar att betala en *eskort*, som skulle kunna skydda honom vid måleri ute i naturen. Andra målare skall tydligen ha haft tillgång till sådan. Han påpekar nu för R.B. att den svenske generalkonsuln, greve Wachtmeister, har rest hem och vice konsuln är engelsman och känner honom ej. IA vill att R.B. genom någon svensk bekant i Egypten skall påverka konsuln att uppträda till IA:a förman, "ty konsulerna ha' här ett *oinskränkt* inflytande." "Ett halvt ord från honom på rätt ställe o. jag får paradisisk ro samt bovorna upphängda till torkning."

Man må nu särskilt lägga märke till att detta brev till Richard Bergh är undertecknat **Gustave Aguéli!** De tvenne föregående breven till Richard Bergh under 1914 är undertecknade **enbart** med Aguéli - utan förnamn.

Breven till modern vid denna tid är undertecknade med alternativten **tillgivne sonen Aguéli** eller **tillgivne sonen**.

Det är alltså uppenbart att IA inte längre vill kännas vid sitt tidigare nytillskapade förnamn *Ivan!*

Den 12 december 1914 skriver IA till modern. Han noterar läget i Kairo som lugnt. Lagarna är mycket stränga, men det behövs! Infödingarna intrigerar men, innan de hinner verkställa sina planer, är gatorna fulla med soldater. Han framhåller att de engelska soldaterna uppför sig ytterst städat. Inte ens i onyktert tillstånd ofredar de någon. Om de vore "kungliga svenska", så skulle de göra staden obeboelig för den civila befolkningen! Alla försök till upplopp har kvävts i sin linda. Man har plundrat någon butik och litet näsblod har flutit, men annars ingenting allvarligt. IA anser att det är farligare i Stockholm eller Gävle en lördagskväll, "då pöbeln är full". Ingen tror att turkarna kan anfälla Kairo; de har fullt upp att göra på annat håll. Det har kommit en truppavdelning australier och de är stora och starka. Till sist behöver IA pengar och som vanligt med telegrafisk postanvisning. Inget specificerat belopp.

Mor Anna skall tvingas att betala

Ungefär en månad senare befinner sig IA i Etlidem c:a 30 mil söder om Kairo.

Den 19 januari 1915 skriver han "Kära mor": IA omtalar att han sedan november föregående år har levat på nåder och kredit. "Då kom en herre som redan hjälpt mig o. hos vilkens familj jag varit i Schweiz i Genève".

Men denne herre från Genève hade självfallet inte heller pengar - men gick i stället i borgen för IA, så att han fick låna 250 francs (190 kronor) - "Men i ditt namn".

Långt bort i världen upprättas en betalningsöverenskommelse i **Fru Anna Kristina Ageliis namn!** Det brev, i vilket fru Agelii får veta att hon blivit betalningsskyldig för ett lån, som hennes son behagat utverka i *hennes* namn, är undertecknat med "Tillgivne sonen **I**". Vadan detta återfall i förnamn, endast angivet med **I**? Är det manne en handling, som IA:s *ego superiori* **Ivan** tvingat den nu nödstälde **Gustave** att utföra?

IA förklarar sedan för sin mor, att den 1 mars kommer "dom" till henne med växeln och frågar, om hon vill betala den. Om modern inte kan eller vill betala den, så sänds växeln tillbaka till Egypten "o. min vän som gick i borgen måste punga ut". Därefter, förklarar IA för sin mor, kan vännen anklaga honom för bedrägeri. Och då förlorar IA hedern inför en person, "som redan två gånger räddat mig ur den största nöd". IA hade lovat vännen "på hedersord" och, om IA också skulle komma undan "med friheten", så får han en skamfläck, som han inte kan tvätta bort. "O. det är den första i hela mitt liv. Ty ingen har hittills kunnat kalla mig ohederlig."

Som vi ser, har IA svårigheter med matematiken endast, när det gäller hans egna skamfläckar.

IA berättar vidare i detta modersbrev att han reste till en judisk familj, som givit honom kredit och f.ö. billig inackordering. "De hava en herregård att sköta om o. de äro inga procentare eller penningutpressare". Denna familj har dessutom hjälpt ett antal flyktingar, som blivit utvisade från Palestina till följd av kriget. "O. de äro långt ifrån rika".

Det är alltså, måste hans mor förstå, en *hederssak* för honom att betala både Genève-vännen och "min värd". Och detta kan givetvis endast ske genom att hon (modern) löser in växeln på de 190 kronorna. Då kan han tänka sig att dessa **hederspersoner** är villiga att hjälpa honom i fortsättningen också! "Gud vet att det är viktigt att hava goda vänner i dessa svåra tider".

IA berättar i slutet av detta brev att det i Egypten finns tusentals flyktingar på grund av kriget. Det finns inga möjligheter till inkomstbringande arbete, om man ej deltar i verksamhet som har med kriget att göra. Han konstaterar: "Nu är det svårare att resa hem än att resa jorden runt". Men det är för tillfället lugnt i landet tack vare engelsmännen. Och så allra sist åter en uppmaning till modern att lösa in växeln på 190 kronor den 1 mars.

I ett brev till Richard Bergh (odaterat) påpekar IA att han skriver detta på franska med hänsyn till censuren. Ånyo berättar han om den egyptiska befolkningens trakasserier mot honom. Men det viktigaste budskapet är en begäran om lån av 200 kronor - "en hedersskuld" - för att han skall kunna lämna "detta förbannade land".

Pengarna måste han ha till slutet av februari 1915.

Detta brev till Richard Bergh är undertecknat med **Gustave Aguéli!**

I ett senare brev till Richard Bergh (18 juni 1915) erkänner IA mottagandet av de begärda pengarna.

Vi vet ej säkert, men det förefaller, som om modern varit ståndaktig och vägrat lösa den i utpressningssyfte upprättade skuldväxeln!

Aguéli - spion?

IA meddelar nu sin gode vän Richard Bergh att så snart han fick pengarna, så reste han till Assiout, där han tidigare varit. Han har *berusat* sig med **opium** och lyckligtvis drabbats av "glömskans drottning". Man sväljer opiet här i Egypten, inte röker det som kineserna gör. Han säger sig ha blivit pånyttfödd och fått avsmak för gamla världen, men i stället drabbats av hemlängtan. Men, som vanligt: skulle förhållandena i fosterlandet inte behaga honom, så reser han till Amerika.

Sedan kommer ett svep över alla de ställen i Sverige, där han kan tänka sig att måla. Därefter kommer ett kapitel om konstteori, vari han förgäves söker förklara, hur han vill ha det i konsten. Han vill lämna alla teorier åt sidan och "misstro all teknisk lätthet". Han frågar efter Nordström, Wilhelmson, Hennigs, Kreuger, Ekström och "Prins Eugen". Han ber R.B. framföra en ursäkt till prinsen.

Han borde i stället ha varit angelägen om att rikta en *ursäkt* till sin egen mor!

Kommentar: Man kan än en gång se, hur IA pratar i förvirrade banor (opiet?). Axel Gauffin hade under arbetet med sitt verk om Aguéli tagit kontakt med generalkonsul August Silfwerhielm, som visste att berätta att IA under sin sista vistelse i Egypten ansåg sig skuggad av polisen. Aguéli hade därför vänt sig upprepade gånger till den svenska, konsulära myndigheten i Kairo med begäran om hjälp. Den egyptiska polisen hade å andra sidan noterat att IA hade förtroligt umgänge med turkvänliga egyptier, varför den engelska, militära administrationen ansåg honom vara en säkerhetsrisk.

IA meddelar sin mor den 4 januari 1916 att han skall lämna Egypten och resa till Grekland. Greve Wachtmeister har nu lånat honom pengar till detta första steg i avfärden från Egypten. Han begär nu av modern ytterligare pengar för att fortsätta resan hem. Dessa pengar (100 kronor) skall sändas genast på telegrafisk postanvisning. Som vanligt skall han ha färdiga tavlor med sig hem, vilka går att sälja direkt. Han påpekar för modern att han nu har fått en tavla placerad på Nationalmuseet, "vilket ju är en stor utmärkelse".

IA betonar visserligen för sin mor att Grekland är halvvägs in i det stora kriget.

I verkligheten pågick krigsoperationer i Dardanellerna och de allierade hade landsatt stora truppavdelningar i Saloniki. En resa till Grekland vid den här tiden är i princip omöjlig. Varför IA ändå envisas med att tala om en sådan, visar endast att han nu kanske mer än någonsin har ett svårt grumlat omdöme. Han säger sig visserligen vilja fortsätta resan till Spanien från Grekland - med det snaraste.

Märkligt nog, så skriver IA ett brev till Richard Bergh med samma datum som modersbrevet härovan, d.v.s. den 4 januari 1916. Han lämnar här delvis samma uppgifter som till modern,

d.v.s. att med lånade pengar av greve Wachtmeister resa till Athen. IA svävar ut i alla möjliga tankar om att, under väntetiden på resmöjlighet till Spanien, måla viken vid Korint, gå på muséer och studera grekiska. Han rekommenderar R.B. att läsa en bok av Boccioni, i vilken denne kritiserar den italienska konsten. All kritik av Italien är bra nu!

Vad IA tydligen inte vet vid den här tidpunkten är, att de engelska myndigheterna i Egypten har tröttnat på den ur deras synpunkt möjligen agent-verksamme, bohemiske, konstnären och beslutat utvisa honom.

Den 13 januari 1916 får greve C.A. Wachtmeister ett brev från *Ministry of the Interior*: "Jag har äran underrätta er att på order av General Office Commanding den svenske undersåten Gustaf Aguéli har blivit förstängad att lämna Egypten".

I brev till Richard Bergh den 20 januari 1916 berättar IA att han blivit **utvisad** från Egypten och att han tänker följa denna order. Han kommer därför att landstiga i ett nytt land - utan pengar. Han kommer inte att kunna ta med sig de målningar och skisser han utfört i Egypten.

Redan den 8 februari 1916 skriver IA ännu ett brev till Richard Bergh: IA meddelar nu att han skall lämna Egypten den 15 februari och fara till Gibraltar. Han kan inte ta med sig sina tavlor. Han skall upprätta sitt testamente, innan han far, eftersom han har mycket allvarliga misstankar. Därefter kommer några dunkla besvärjelser: "Det finns ingen fara varken på eller under havet, min stora väninna, men prästens och munkens hat ... Å, de skurkarna!"

IA hävdar, att när han, med stöd av de nyss framförda besvärjelserna, anländer till en ny plats, kommer han i varje fall inte att ha en sous på fickan. Han ber därför Richard Bergh hjälpa honom med pengar vid första, telegrafiska tillfälle.

Brevet är underskrivet med **Gustaf Aguéli!**

Ett märkligt P.S. till detta brev lyder: "Obs. stavningen Gustaf med f, inte ve för att inte ge några förevändningar till sabotage. Min adress blir antagligen Mr Gustaf Aguéli, artiste-peintre, Consulat de Suède, Tanger (Maroc)."

Dessa IA:s manipulationer med sitt förnamn kan man inte få någon rätsida på. De *kan* vid denna tid möjligen ses som ett försök att dölja eller vid behov förtiga sin tidigare identitet. Det pågick ju ett världskrig och vid varje gränspassage eller poliskontroll kunde myndigheterna kräva att den kontrollerade personen avslöjade sin identitet.

Redan den 16 februari skriver IA ett nytt brev till Richard Bergh. IA meddelar här RB att han är på väg att resa. Resrouten är emellertid ändrad igen och destinationen gäller nu **Barcelona**. Till svenske konsuln där har IA fått ett rekommendationsbrev från greve Wachtmeister. IA väntar sig mycket av de spanska muséerna!

Nästa dag, den 17 februari, levererar IA ännu ett brev till Richard Bergh, nu skrivet i Port Said. Han lämnar en förteckning över sina "studier", som han ämnar taga med. Detta brev är undertecknat: "Din tillgivne, Aguéli".

Farewell to Egypt forever

Den 18 februari 1916 lämnar IA Egypten för sista gången.

Samma dag rapporterade den svenske generalkonsuln i Kairo till svenska utrikesdepartementet att svenske undersåten, artisten Gustaf Aguéli, genom Sir Ronald Graham erhållit order att lämna landet. På frågan om, vad Aguéli gjort sig skyldig till, meddelade Sir Ronald att ingen visste vad Aguéli, som ofta uppträdde i bediunkostym och aldrig umgicks med andra personer än araber, hade för sig. Generalkonsuln anmärker till detta att, eftersom Aguéli redan förut uttryckt en önskan att lämna landet och blivit lovad penningmedel därtill, han (konsuln) inte fann anledning protestera mot ”dessa skäligen svaga beskyllningar”. Generalkonsuln hade även från Aguéli erhållit försäkran om att han var fullständigt oskyldig, vilket konsuln för egen del sade sig inte ha anledning att betvivla. Vidare meddelas att Aguéli denna dag, alltså den 18 februari 1916, avrest från Port Said till Barcelona å ett spanskt ångfartyg, vartill de militära myndigheterna betalat plats i andra klass och dessutom givit honom 75 francs i respengar.

Även konsuln försträckt honom 150 francs, på det han inte skulle befinna sig medellös vid landstigningen, pengar ”varpå jag givetvis ej gör anspråk till ersättning”. Konsuln fortsätter: ”Jag har utställt pass för Aguéli”. Så kommer slutklämman, något som avslöjar motivet till detta generalkonsulns meddelande till UD: ”Vid avresan nämnde Aguéli, som är en mycket excentrisk och ombytlig natur, att han ämnade tillskriva Eders Excellens i ärendet, varför jag ej vill förfela inrapportera vad som verkligt passerat. Med vördnad, ödmjukligen, C.A. Wachtmeister”.

Man har anledning att fråga sig, om IA *möjligen* med hänvisning till sin vänskap med prins Eugen har uppträtt fordrande och pressat Wachtmeister till en frikostighet med svenska statsmedel, som konsuln själv inte kunde ansvara för. I varje fall har Wachtmeister ansett sig nödsakad att *förekomma* IA med en formell rapport till svenska utrikesdepartementet.

Al fin y al cabo

IA hade lyckats ta med sig de sista årens konstnärliga skörd från Egypten. När ångaren natten den 25-26 februari 1916 lade till i Barcelonas hamn, fann han hustak och gator täckta med snö. Han var som vanligt pank och fick gå och frysa några veckor, innan någon hjälp kom.

Det verkar som ett ödets ironi, att IA just hamnade i Barcelona, som hade utvecklats till den *spanska socialismens huvudsäte* och där även *anarkismen* frodades, tvenne politiska riktningar, som IA vid den här tiden sagt adjö till och avskydde, om man får tro hans brevuppgifter.

Dessutom hade staden en av Spaniens största arenor för *tjurfäktning*, ett folknöje, för vars avskaffande i Frankrike IA kämpat och sänat mistat livet!

Den 19 april skriver han till Carl Wilhelmson på *franska* - "för censurens skull". Han känner sig främmande i detta land, säger han. Men landet är mycket intressant. "Med zigenarna behöver jag bara tala stockholmslang för att hava medborgarrätt i undrens värld". Han skall skriva en bok om Spanien, men *utan tjurar!* Sen kommer de vanliga superlativerna: den spanska konsten är den vackraste av alla i Europa och de spanska danserna är beundransvärda.

Han funderar över, hur han skall komma hem till Sverige. Ett alternativ, som han överväger, är att *skriva till utrikesministeriet* i Stockholm för att bli hemskickad på *statens bekostnad*.

I sin egendomliga, nya situation fortsätter emellertid IA sin vana att skriva brev med kortast tänkbara intervaller till olika adressater. Alla innehåller de böner om hjälp, men ibland undrar man: Till vad? Hans astralkropp hoppar omkring och nosar på allting, medan det lekamliga fodralet synes vara besvärligt trögflytande.

IA skriver således ännu ett brev till Carl Wilhelmson den 19 april. Han vill ha adressatens hjälp med att få översättningar placerade mot betalning. Han förbereder en bok om den spanska konsten, om Catalonien, språket, litteraturen och folket. Man känner här väl igen alla de stora planer han brukar framföra kort efter ankomsten till en ny plats.

Det verkar som det skulle ljusna för IA ett tag vid denna tid. Han får respengar (från prins Eugen?) och skall resa hem, men den 4 april får fru Agelii ett telegram: "Missade marsbåten, lämnar med nästa ångare, telegrafera ytterligare 100 kronor."

Den 27 juni 1916: "Direktören för Nationalmuseum, Artisten Herr Richard Bergh, Hedersbror". IA säger att han målar flitigt och att Spanien är ett idealland för målare.

Richard Bergh får vidare veta att IA har skrivit till en Herr Edvard Vestberg, docent eller professor i Uppsala, "gammal kamrat till mig", och bett denne att söka ordna hans affärer "hemma och annorstädes". Han fortsätter: "Skulle han (Vestberg) för att lyckas häruti behöva

anbefallningar, så vågar jag lita på ett gott ord från dig. Finns ej pengar hemma, så måste jag söka få resa hem på statens bekostnad, o. det är det formaliteter med.”

Därefter erhåller Richard Bergh en portion konstteori. Därefter ett förslag till insamling av små konstefemerider, d.v.s. insamling av urklipp och/eller små notiser från konstnärer från när och fjärran. De kunde skickas till Konstnärslförbundet och/eller Nationalmuseum. ”Fundera på saken o. tala med Herr Gauffin om det!”.

Oro i Spanien

Till Carl Wilhelmson den 30 juni 1916: IA har ej gjort mera översättningar, ty han blev i stånd att måla. Folk vill dock ej bli avbildade, varför de tilltänkta modellerna flyr honom som för människoätare. Han tror att de i längden kan bli tama, men han har ej tid att vänta därpå. Han återkommer till frågan om hemresa och upprepar än en gång möjligheten att få denna betald av svenska staten. Han uttrycker sin tacksamhet över att C.W. en dag för många år sedan återförde honom till målarkonsten.

Till modern den 11 juli 1916: IA säger här att han vill bort från den trakt, där han nu vistas och fara till nordvästra Spanien. Det är för dyrt att bo, där han nu bor. Vistelsen i Spanien har likväl gjort honom gott till kropp och själ. Han har, trots gråa hår, blivit spänstig - han klarar att gå 1 mil på 1 timme och 45 minuter.

Till modern 15 juli 1916: Han vill komma hem och måla på massor av olika platser i Sverige.

Till Richard Bergh 27 juli 1916: Den tidigare nämnda boken (4/1-16) av Boccioni kritiserar nu skarpt. Dessutom omfattande konstteoretiska och litterära utläggningar.

Till Carl Wilhelmson den 14 augusti 1916: Det har nu blivit *oroligt* i Spanien med full **revolution**. IA säger sig ha förutspått denna utveckling och meddelat sin uppfattning till hemmet i Sala, ”men i mitt älskliga fäderne så har jag alltid varit ansedd såsom mindre vetande; o. alltsedan barnaåren, så har jag måst haft advokat för mig hos mina egna föräldrar, inte bara då och då, utan nästan för jämnan”. IA oroar sig för Berghs brevtystnad och undrar vad det beror på. Om det kommit en fnurra på tråden, vill han göra allt bra igen.

Sedan kommer ett fristående uttalande, som är svårförståeligt: ”Si, jag har Israels barn emot mig, ehuru jag gjort allt möjligt för att ha fred med dem”.

IA förstår att han ej i dessa svåra tider kan få mera pengar av Bergh, Hallström eller Prinsen men han hoppas på någon hjälpkommitté för artister i nöd. Han vill hem och måla på Gotland och i Dalarna. Han tar dessutom upp ett antal frågor, som det skulle föra för långt att här gå in på. I slutet av brevet understryker han för adressaten att hotellpersonalen just kommit till honom med uppgift om att det nu knastrar av gevärseld över allt i staden.

Den 16 augusti 1916 meddelar IA att *upproret* är i full gång. Man skjuter med kanon på varandra. IA säger att det är ett djäkla liv med salvor på flera hundra skott i taget. Man har talat om 50 döda och 200 skadade. IA konstaterar vidare "Med Mauser mot Mauser så tar det hus i h-te". Han syftar givetvis på att man använder gevär av Mausers modell, när man bekämpar varandra.

Till Carl Wilhelmson den 29 augusti 1916: IA undrar över den målning, som skulle ha fått plats på Nationalmuseum. Han berättar att han inte såg någonting därom i Dagens Nyheter, som han tydligen hade tillgång till. Han nämner också med viss sidovördnad Carl Larssons freskomålning på nämnda museum. Han undrar slutligen, vart han skall ta vägen, när han kommer hem. "Gotland bli nog det bästa".

IA har vid flera tillfällen här i Spanien försökt få någon svensk tidning att publicera artiklar av honom. Men det visar sig att tidningsredaktörerna redan lärt känna den excentriske bohemen, som i opålitlighetens tecken plötsligt kunde tänkas leverera ett manus med komprometterande innehåll. IA själv kände det som, om han var utsatt för en konspiration. Och för ovanlighetens skull är man benägen att ge honom rätt.

Brev till Carl Wilhelmson den 23 september 1916: IA berättar först om någon sorts ekonomiskt trassel med "en vän till en vän", som vid brevets tillkomst befinner sig i Sverige. IA begär sedan av C.W. att denne skall placera några artiklar i någon svensk tidning, bl.a. en dödsruna över den tidigare vid flera tillfällen omnämnde Boccioni, som tydligen stupat under det pågående kriget.

Brev till Carl Wilhelmson den 2 december 1916: IA bekymrar sig åter över sin eventuella hemresa. Han säger att han har fått litet pengar hemifrån för några månader sedan, men därefter endast tystnad från det hållet. Han vill därför att C.W. skall försöka ta reda på, vad som har hänt. IA meddelar C.W. att hans situation är prekär. Slutligen säger han att Per Hallström skall få en tavla av honom. Han har nu 200 målningar i Spanien.

Brev till modern den 22 december 1916 (c:a 600 ord): "Kära mor, Har fått två gånger pengar fr. Falun, 100 kr. (okt) o. 50 kr. (dec.). De sista sändes på posten o. kommo så sent att jag ej kunde komma ur knipan, utan endast få något andrum". Dessa medel var otillräckliga och han måste nu åter leva på kredit. Han kräver nu 150 kronor "till nyår" att sändas på telegrafisk postanvisning. Han skall leva på dessa, nya pengar under första kvartalet 1917. Han måste i varje fall lämna Barcelona, där det på grund av kriget blivit alldeles för dyrt, och fara till Valencia eller Murcia. Han tror att hans brev till hemlandet ibland har kommit bort. Han återkommer som vanligt till teorierna att, om han fått pengarna tidigare, så skulle han o.s.v. Han tror att det bästa skulle vara, om han stannade i Spanien till april månads utgång för att därefter fara hem till Sverige.

Kommentar: det finns naturligtvis ingen större anledning att förlita sig på IA:s uppgifter om hemlängtan, pengars otillräcklighet m.m. Han har ju uppenbarligen vid flera tillfällen *avsiktligt* missat möjligheten till hemresa. Och man kan inte spåra några omständigheter utanför

hans egen räckvidd, vilka kan utgöra en rimlig förklaring till detta eviga trassel med pengar, skulder, fagra löften och hans livs ändlösa sjögång.

Den svenske konsuln i Barcelona ser sig av någon anledning föranlåten att den 4 januari 1917 sända en skrivelse till svenska utrikesdepartementet angående konstnären Gustaf Aguéli. Konsuln redogör först för utvisningen från Egypten samt de därpå följande händelserna till dags dato. Han noterar att Aguéli "sedan sin hitkomst" alltsom oftast erhållit penningunderstöd från konsulatet, vilka han i början "ordentligt återbetalade". Men han häftar nu i skuld och, trots att han lever ytterst billigt har det blivit honom omöjligt att existera på de medel han alltmera sällan erhåller från Sverige.

Konsuln anför vidare i sin skrivelse att i början av Aguélis vistelse i Barcelona han utverkade tillåtelse för denne att fara hem med en svensk ångare, men Aguéli vägrade då att medfölja, då han befarade att engelska regeringen skulle lägga beslag på en del utkast till tavlor och vissa böcker, som han ägde. Dessa farhågor skall ha bekräftats av en svensk fartygskapten.

Konsuln fortsätter med att framhålla att Aguéli, vilken i motsats till vad han först själv trodde, inte längre kan uppehålla sig härstädes, anhållit om att bli hemförskaffad. Men, fortsätter konsuln, eftersom de enda till Sverige återvändande fartygen härifrån tillhör Rederiaktiebolaget Svenska Lloyd i Göteborg och deras kaptener ej ha tillåtelse att utan speciellt bemyndigande av rederiet medtaga fri-passagerare till Sverige, anhåller han vördsamt att Kungl. Utrikesdepartementet behagade utverka tillstånd till sagda rederi, så "att mannen får medfölja första båt till Sverige, då han är fullständigt i saknad av medel till uppehälle, vilket följaktligen konsulatet måste betala för statens räkning".

Kommentar: Hur mycket IA själv medverkat till utformningen av svenske konsulns i Barcelona UD-skrivelse är inte känt. Man kan likväl inte frigöra sig från tanken på att IA ännu en gång åberopat sin vänskap med överhetspersoner för att "framtvinga" denna *välvilliga* skrivelse, i vilken man trots allt noterar konsuln egen *skepsis* till den svenske undersåten!

En kaskad av böner om pengar

Brev till Richard Bergh den 24 april 1917 (c:a 900 ord): Den vanliga bönen om penningmedel intar hederspositionen. IA säger att han skulle ha svultit ihjäl, om han inte haft bra folk att göra med på platsen. Han ber R.B. att göra förnyad förfrågan hos prins Eugen. Han diskuterar en del om kubismen, som han anser bäst, när den inte syns. Han framställer Spanien som det förnämsta konstlandet i världen. Konstsalonger hålls i Barcelona, där man nu endast väntar på krigets slut för att göra en hejdundrande utställning av litet av varje. IA skall be Per Hallström att samla och ge ut svenska estetiska skrifter, bland vilka IA sätter RB:s uppsats "La touche" i främsta rummet!

Tämligen snart skriver IA till "sin ungdomsvän" Per Hallström, civilingenjören, kemisten och författaren, den 11 maj 1917: "Ärade Herre och Vän". IA ursäktar sig först för att ha

underlåtit att söka upp P.H. vid sitt senaste besök i Sverige. Men denna försummelse berodde enligt IA på att han då var döv i kölden. I fortsättningen säger han att han hört av Carl Wilhelmson och Axel Gauffin "att Ni ej glömt mig".

IA ber nu om penningstöd även från P.H. Han drar ungefär samma historia som samtliga adressater begåvas med. Det handlar alltid om att han har stor arbetslust, *men* hindras av futtiga omständigheter och triviala missöden. Vidare har han alltid en massa tavlor i garderoben - flera hundra - men de kan ej sändas till Sverige på grund av kriget m.m.

Per Hallström visade sitt goda hjärta genom att skriva till sin svåger, bildhuggaren Knut Åkerberg, som vid denna tid befann sig i München, och denne sände tämligen omgående pengar till IA - via Schweiz.

I brev till Knut Åkerberg, med okänt datum, tackar IA denne för de överraskande penningbrevet från Schweiz - 50 pesetas. Brevet är långt, c:a 1000 ord. Efter en redogörelse för vad IA använt pengarna till (målarduk, choklad och matolja, halvsula skor) säger han, att det inte är någon fara med censuren, så länge man undviker att tala om Allah, Mahomed och Egypten. Han nämner att han noga studerat Swedenborg, men att han sedan fann Mohyiddin Ibn Arabi och Laotse (taoismen). Och den som studerar blott en av dessa två, "läser vanligtvis ingenting annat". IA är därför djurvän och naturist i sin praktiska filosofi. IA säger sig högakta Tolstoy, därför att denne beundrade Laotse. Dessutom tycker han om Tolstoy, därför att "han dog så vackert".

Anm. Den ovan omtalade Laotse skrivs även Lao-tsi, "den gamle mästaren", (Kina 500 f. Kr.).

Och så försäkrar han K.Å. att han avgudar Spanien och han tycker om språket.

I slutet av Åkerbergs-brevet sänder IA en hälsning till fru Åkerberg och undertecknar med "Tillgivne vännen" **Gustaf** Aguéli.

Till modern den 28 juni (?) 1917 (C.a 700 ord): IA måste ha 200 kronor, d.v.s. 300 pesetas telegrafiskt. Oroligheterna innebär fara för honom och han måste genast lämna Barcelona. För upprorsmakarna är alla främlingar spioner! Han blir trakasserad av "arbetare av det slag man ser på revolutionära möten". Han tycker att spanske kungen är en bra karl och IA **hatar** numera *republiken*. Ett bevis på främlingshatet i Spanien är att han ej får hyra rum utan är tvingad att anlita hotell för 30 pesetas i månaden, annars återstår bara att bo på gatan. IA tycker att modern inte skall vara rädd för att ta ett **lån** för hans räkning. Han betalar så fort han kommer hem!

Brevets datum är, som sagts, säkerligen fel (tryckfel i Gauffins bok?), eftersom IA i detta brev talar om att han, trots att han bott i Barcelona i över 16 månader intill det allra farligaste kvarteret, ej behövt säga ett hårt ord för att freda sig intill sistlidne 15 **juli**. Men efter detta datum har han blivit ofredad alla dagar "av folk som han aldrig sett förr".

Till modern den 20 juli 1917: Han måste omgående få pengar! Revolutionen är i full gång ("Ja nu smäller här" - "Jag bor mitt i värsta elden") och det är blodpölar efter dödade endast 50 m från den plats, där han bor.

Till modern den 8 augusti 1917: ny trängande bön om pengar.

Kommentar: Men ser att nöden har förvandlat den forne anarkisten, revolutionären och islams underdånige tjänare till en vanlig, syndig människa, som inte längre predikar om Allahs storhet och Guds hand o.s.v. Nu gäller det att klara livhanken!

Telegram till modern den 25 augusti: "Skicka omedelbart 300 pesetas".

Den 11 september 1917 - **det sista brevet till modern**, c:a 300 ord: Han tackar för pengarna, som han fick föregående dag (290 pesetas), men han behöver *omedelbart* ytterligare 75 pesetas. Det har varit upplopp och oro under senare delen av augusti. Han tänker anropa både Wilhelmson och Hallström om förnyad hjälp. Han tror att han behöver resa långt bort för att återhämta sig från vedermödorna i Barcelona - till Afrika. Som främling kan han fortfarande inte få hyra rum i Spanien. Spanjorerna är, liksom araberna i Egypten, avogt inställda till den som arbetar med tavlor eller böcker. De tror att det i så fall antingen handlar om spioneri eller trollkonst.

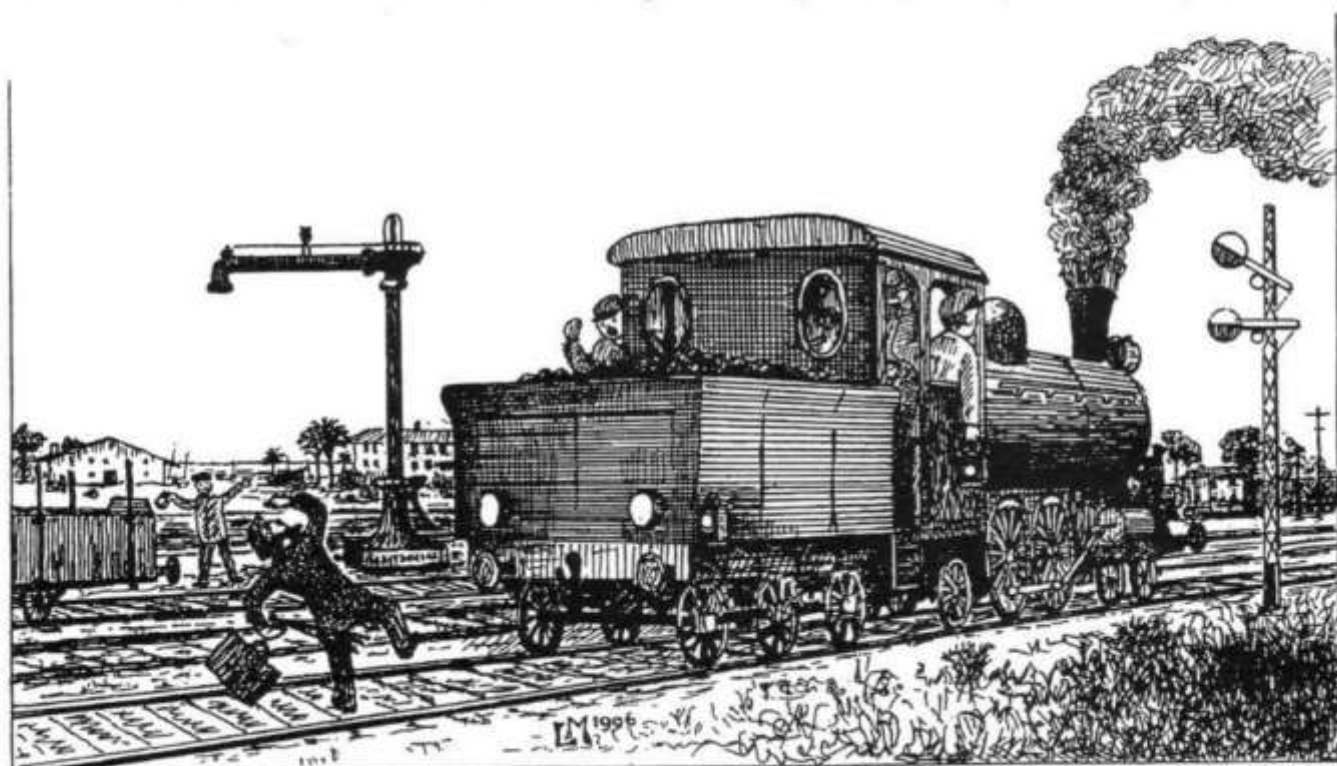
Maries besvärjelse går i uppfyllelse

Konsul Magnus Nordbeck i Barcelona skriver den 3 oktober 1917 en anmälan om IA:s **död**. Av denna framgår att den svenske undersåten Gustaf Aguéli den 1 oktober 1917 avlidit genom olyckshändelse, orsakad av ett framrusande lokomotiv, då han passerade en järnvägsbana invid byn Hospitalet vid Barcelona. Anmodad av domstolen i Hospitalet har konsulatet varit närvarande vid identifieringen av den döde samt gjort nödvändig förklaring angående hans nationalitet, och ombesörjande hans begravning.

Enligt spansk lag har domstolen omhändertagit hans tillhörigheter, bestående av ytterst enkla kläder samt några tavlor och böcker. Några föremål av värde torde ej förefinnas. Till sitt uppehålls bestridande emottog han emellanåt mindre remissor från sin i Sala levande moder, änkefru Anna Agelii. Så snart vidare meddelande från domstolen ingå, samt hans tillhörigheter utlämnats skall rapport insändas.

Tragedien vid järnbanan

Det har spekulerats mycket över, hur olyckan med IA gick till. Man bör kunna ta för givet, att det omtalade lokomotivet var en ångdriven maskin. Det talas i konsul Nordbecks rapport endast om "ett framrusande lokomotiv", varför det troligen inte kan ha varit fråga om ett tåg, d.v.s. ett lok dragande vagnar efter sig. Ett antal vagnar kan givetvis *puffas* fram av lokomotivet, som i sådant fall kan vara skymt för en på spåret i riskzonen befintlig person. Det kan i sådant fall också vara svårt för denne att bedöma hastigheten på en dylik "bandisposition".

Tilldragelsen vid Hospitalet, då Ivan Aguéli mötte döden, enligt förf:s mening.

En annan teori, som framförts, är att IA vid tidpunkten för olyckan skulle varit **döv** på så sätt som han vid flera tillfällen i sina brev omtalat. Det finns knappast något stöd för detta antagande, eftersom han i spanienbreven vid flera tillfällen talar om att han hör skottlossning på olika ställen i staden och i det sista brevet till modern, så sent som den 11 september, beklagar han sig **inte** över nedsatt hörsel.

Vissa uppgifter antyder emellertid möjligheten av att IA kan ha blivit påkörd av ett **växlingslokomotiv**, d.v.s. ett sådant, som pendlar fram och tillbaka på en station eller dess ytterområde, ibland dragande vagnar, ibland frikopplat skyndsamt intar ny arbetsposition. Som alla ångloksveteraner vet, är det festliga med denna typ av lokomotiv att de frustar och för ett vådligt oväsen vid start, acceleration och inbromsning.

Om man utgår från teorien om att ett växlingslok förorsakat olyckan, så kan man tänka sig att detta, t.ex. efter att ha växlat in ett antal vagnar, frikopplat sig och därefter accelererat häftigt för att få upp farten, varefter maskinisten släppt av ångan för att med jämförelsevis hög hastighet och *tämligen* ljudlöst glida mot en ny position. Om lokföraren inte tyckt sig ha anledning att hela tiden observera linjen, kan IA ha beträtt spåret, ovetande om lokets framfart, och blivit påkörd. Förloppet blir än mer sannolikt, om växlingsloket vid olyckstillfället framförts "bakvänt", d.v.s. med tendern före i färdriktningen. Dessutom kan en vagn, uppställd intill övergångsstället, ha gjort att IA överraskats av det "tystgående" lokomotivet.

Man har givetvis också framfört det antagandet att IA medvetet avsett att beröva sig livet. Den möjligheten anser förf. dock är utesluten.

Av de anförda alternativen anser förf. att den med *växlingsloket* förefaller mest sannolik.

Sorg i Sala

Dödsbudet innebar naturligtvis för IA:s moder ett svårt slag. Hon var nu 79 år och hade varit änka i nära 21 år.

Prins Eugen hade i sista stund skickat en check till konsulatet i Barcelona på 1000 pesetas till IA:s stöd, men när pengarna anlände, var (Ivan) **John** Gustaf Aguéli redan död!

Fru Anna Agelii skrev den 29 december 1917 ett gripande brev till Carl Wilhelmson, den person, som troligen, trots alla olikheter i temperament m.m., stått IA allra närmast bland vännerna:

"Artisten Herr Carl Wilhelmson, Stockholm. För Edert deltagande i min djupa sorg och för allt intresse och all vänskap, som Ni visat min son John, får jag härmed frambära mitt varma tack. Jag ber också att genom Eder få framföra mitt värdsamma och djupt kända tack till H.K.H. Prins Eugen och till överintendenten Herr Richard Bergh samt till övriga Johns vänner och gynnare för allt, vad de gjort för honom. Den önskade fullmakten sänder jag härmed och får jag kanske besvära Herr Wilhelmson att överlämna den till överintendenten Bergh.

Jag skulle ha skickat den med omgående men har väntat i längsta på närmare underrättelser från konsulatet, som utlovats men ännu ej anlänt. Med fullt förtroende överlämnar jag åt min sons vänner att styra om, att hans kvarlåtenskap kommer lyckligt till Sverige. Jag vet att det är förenat med stora svårigheter, men om så kan ske, hoppas jag sedan personligen få rådgöra med Eder om vad som är bäst att göra. Med högaktning och tacksamhet. Anna Agelii.”

Prins Eugen

Prinsen hade, som ju framgår tidigare i denna skildring, alltid med stort intresse följt IA:s öden. Vanligen skedde detta genom rapporter från Richard Bergh och andra konstnärskolleger, som på olika sätt hade kontakt med honom. Efter IA:s död kom prinsen emellertid att synnerligen aktivt delta i hopsamlandet av konstnärens efterlämnade verk och tillhörigheter. Prins Eugen visade nu en utomordentlig respekt och taktfullhet vid fullföljandet av dessa intensioner.

Prinsen såg också till att den penningssumma, som han utanordnat till IA i Barcelona, men inte kom denne till del, i stället överlämnades till fru Anna Agelii. Prinsen tycks också ha varit övertygad om att de konstverk, som IA samlat i Barcelona, skulle visa sig intressanta och synnerligen värdefulla, trots att konsuln inte hade uppskattat dem. Denna konstnärliga kvarlåtenskap utgjordes enligt konsuln av ”145 skizzer i oljefärg på duk, 34 på papper samt 80 pennritningsutkast, vilka alla tagits i väl förvar för ett enligt kungl. beskickningens i Madrid instruktioner på begäran av H.K.H. Prins Eugen vid första tillfälle hemsändas.”

Prinsen ordnade också sedermera att den del av IA:s kvarlåtenskap, som fanns hos Madame Hout, utlöstes och hemsändes till Sverige.

IA:s i främmande land kvarlämnade alster och böcker m.m kunde emellertid inte hemföras till Sverige förrän efter första världskrigets slut.

Minnesutställningen

Minnesutställningen av Aguélis efterlämnade verk ägde rum i en lokal vid Strandvägen 27 i Stockholm och öppnades den 26 januari 1920. Det blev en stor framgång och den bortgångne konstnären hyllades i alla tonarter av kritiken. Utställningen inbringade hela 34.000 kronor, en enorm summa på den tiden. Behållningen tillföll den döde konstnärens åldriga moder. Detta gav henne möjlighet att förverkliga den tanke hon redan burit på i flera år, nämligen att på sonens gravplats i Spanien uppföra en vård. Ansvaret för utformandet av en sådan föll - givetvis - på konstnärsvännen Carl Wilhelmson. Denne åtog sig också att själv övervaka vårdens uppsättande på sin plats på kyrkogården vid Hospitalet utanför Barcelona.

Gravtavla över Ivan Aguéli utformad av Carl Wilhelmson, numera bevarad på Aguélimuseet i Sala. Storlek ungefär 75x75 cm.

Man kan något förvånas över gravtavlans inre konfiguration. Denna för tanken närmast till *Art nouveau* (Jugendstil), en konstform, som varken Ivan Aguéli eller Carl Wilhelmson odlade. Med viss ansträngning kan gravtavlans linjespel tolkas alternativt som *barock*, men inte heller denna stil hade attraherat Aguéli eller Wilhelmson. Slutligen, med tanke på IA:s intresse för ornamentik, kan man tänka sig att Wilhelmson utnyttjat *rokoks* buktande former.

Det i tavlans övre valv anbringade *gotländska* ringkorset är ju en **kristen** symbol, varför man måste konstatera att varken Carl Wilhelmson och ej heller fru Anna Agelii kände sig övertygade om uppriktigheten i Ivans konvertering till islam.

Materialet i gravtavlan är **kalksten** - om *gotländsk* sådan eller ej, känner inte förf. Men syftningen är klar!

Tavlan uppställdes i ett columbarium på kyrkogården vid Hospitalet c:a 5 km utanför Barcelona. En kopia i **granit** utfördes sedermera för Ivan Aguélis gravplats i Sala. En kalkstensplatta vittrar snart nog bort i vårt karga klimat!

Ivan Aguélis stoft kom sedermera (1981) att överflyttas till Sverige och han har nu sitt sista vilorum på Kristina kyrkas gamla kyrkogård med utblick mot sitt barndomshem - huset dock rivet 1963 - som låg vid den gata, som nu bär hans namn.

Requiem aeternam dona eis, Domine!

Epilog

Madame Marie Huot, som under många år varit IA:s besvärligaste fordringsägare, gjorde någon gång efter första världskrigets slut - förf. har ej kunnat finna årtalet - i desperation den långa resan till Sverige för att söka förmå IA:s moder att reglera sonens skuld. Fru Anna skall emellertid ha hejdat denna *femme furieuse* i Västerås för att undvika en obehaglig sensation i den salamtiska idyllen. Hur sammanträffandet mellan den kvinna, som tävlade om platsen som moderssymbol i Ivan Aguélis liv och den riktiga modern, gestaltade sig, har vi aldrig fått veta.

Genom prins Eugens tidigare omtalade ingripanden kom IA:s skuld till Marie Huot emellertid att kompenseras på annat sätt.

Den 30 april 1925 avled fru Anna Agelii vid 86 års ålder. Därmed var den kvinnliga huvudpersonen i det Aguélianska dramat borta.

Axel Gauffin hade haft kontakt med Emile Bernard, som ännu levde, då A.G. skrev sitt stora verk om Aguéli. Bernard kunde då berätta att han i slutet på 1920-talet en dag passerade någon av smågatorna på vänstra Seinestranden, när han såg en hop gatpojkar häckla en besynnerligt utstyrd, gammal dam. Bernard skyndade till hennes hjälp och upptäckte då i den åldrade kvinnans härjade drag Madame Marie Huot. Han bjöd sin arm åt den gamla och hjälpte henne hem och lämnade henne vid hennes port med en bugning. Hade hon känt igen honom? Troligen inte, eftersom hon redan tycktes leva i en annan värld. Det var sista gången Bernard såg denna drottning i konstens kosmos.

Den 13 april 1930 avled Marie Huot på L'Hôpital de la Charité i Paris.

"Och vad övrigt är, är tystnad"

Kapitelrubriker

Den tyranniske fadern	4
Flykten till Europa	10
Tillbaka till fäderneslandet	18
Egypten	39
Åter till Sverige	49
De två i Paris	50
Hösten 1895	54
Året 1896	58
Muhammedan	62
Till Indialand	64
Mitt fädernesland är universum	72
Det egyptiska mörkret	76
Genève	81
Åter i Paris	82
Sverige igen	83
Frankrike 1912	88
Egypten under krig	94
Farewell to Egypt forever	103
Al fin y al cabo	104
Maries besvärjelse går i uppfyllelse	110
Minnesutställningen	113
Epilog	115

